

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 887

17. TRAVNJA 2020. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001 >

Život danas

U okovima korone

6

Zoran Gavrilović, sociolog,
BIRODI

**Očuvati javnost
u vrijeme epidemije**

10

Reagiranje na mistifikaciju
prošlosti i folklorizaciju
bunjevačkih Hrvata (I. dio)

**Stereotipi umjesto
povijesnih izvora**

12

Dimitrije Boarov, ekonomski
novinar i publicist

**Nema vlasti koja iz
ovakve krize može
izaći jača**

20

Posljedice zatvaranja tržnica
na teritoriju Grada (I.)

**Facebook grupa
kao slamka spasa**

26

Obrazovanje na hrvatskom:
Sestre Matin iz Monoštora

**Izbor – školovanje na
materinskom jeziku**

32

Znameniti banatski Hrvati:
Franjo Radočaj (1902. – 1948.)

**Zaboravljeni slikar
iz Starčeva**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova

Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Ladislav Suknović (predsjednik), Josip Stanić
(zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić,
Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav
Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i
Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ivan Ušumović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Zvonko Sarić
(koordinator dopisne službe)

dr. sc. Jasminka Dulić

(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Ivana Petrekanić Sić

(novinarka)

Suzana Darabašić

(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić (pravnik@hrvatskarijec.rs)

Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)

Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

KOMERCIJALISTICA:

Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Sajnos DOO Novi Sad

List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

ŽIVOT poslije korone

U vrijeme dok privodimo kraju ovaj broj *Hrvatske riječi* potvrđeno je da građane ove zemlje čeka karantena od 84 sata. Najduža do sada. I dok neke europske zemlje najavljuju postupno ublažavanje mjera i pokretanje gospodarstva ovdje mjere postaju sve rigoroznije. U prilog onima koji donose odluke idu neumoljive brojke. Brojke koje nedvojbeno pokazuju porast broja zaraženih i umrlih. Te iste brojke se mijenjaju iz dana u dan, pa ih ovdje spominjati i nema svrhe. Ali za donositelje odluka, zvali se oni struka ili politika, dovoljno su opravdan i jak razlog za potpunu zabranu kretanja dulju od tri dana. Ne računajući starije od 65 godina koji tako žive dulje od mjesec dana. Toj zabrani treba pridodati i kontrolu poštivanja propisanih mjera. Ne samo na gradskim ulicama na kojima u vrijeme policijskog sata patroliraju snage reda već pojačanu i kontrolom iz zraka. Samo da nas podsjeti da se prati svaki naš korak, pa bio on i u vlastitom dvorištu iza zaključane kapije. Analiza je li baš tako moralo i trebalo, jesu li bila narušena ustavna prava građana i zašto ovdje, za razliku od nekih drugih, nisu djelotvorni bili apel ili preporuka već se sve to mora pojačati policijskim satom doći će (nadam se) na red kada se ne budu brojali zaraženi i preminuli.

Koliko ćemo čekati do tog dana kada vijest dana više neće biti broj novooboljelih i onih koji su izgubili bitku s koronom nitko se ne usuđuje izgovoriti. Kraj svibnja, početak lipnja? Tek su samo nagađanja. A i kada prođe, što će biti drugačije?

Do tada svakodnevni život i rad protječu u sjeni korone. Zatvoreni građani, zatvorene škole i vrtići, zatvorene tržnice, katanci na restoranima, zaustavljeni vlakovi, uposlenici (koji mogu) umjesto na radnom mjestu u kućnim uredima. I život nije stao. Nastava se odvija na daljinu, tržnice su zamijenjene onlajn prodajom zeleniša, restorani su mjerama doskočili tako što su ponudili kućnu dostavu kuhanih obroka, vruć burek kupujemo na burekomatima, posao se može uspješno obaviti i iz udobnosti svojega doma. Solidarnost je stavljena iznad osobnih interesa, obitelji su se (prisilno) zbližile, tamo gdje je ustuknuo čovjek vratila se priroda.

Što će od toga ostati isto i kada korona bude samo dio neugodnih sjećanja? U našim životima, a i dalje od toga. Nadam se da među stvarima koje će ostati iste i poslije korone neće biti totalna kontrola koju kao spasonosnu mjeru u borni protiv pandemije koriste (u manjoj ili većoj mjeri) i države razvijene demokracije i autoritarni vladari.

Da korona ne bude izgovor da se iz 2020. vratimo u **Orwellovu 1984.**

Z. V.

Konferencija za medije Pokrajinske vlade

Očekuje se pad prihoda u pokrajinskom proračunu

Na teritoriju AP Vojvodine, na dan 14. travnja, od ukupno 3.268 testiranih osoba kod njih 435 je potvrđeno prisustvo virusa covid-19. Od početka epidemije 11 oboljelih je preminulo, dok su se 54 pacijenta oporavila, rečeno je na konferenciji za novinare Vlade AP Vojvodine. U Kliničkom centru Vojvodine liječi se 134 pacijenta dok je u privremenoj bolnici na Novosadskom sajmu smješteno njih 176 s lakšom kliničkom slikom, u banji *Junaković* je 14, a u pančevačkoj bolnici 185 oboljelih koji dolaze većinom s teritorija Grada Beograda.

Po okruzima: u Južnobačkom okrugu je 142, u Zapadnobačkom 24, u Sjevernobačkom 41, u Južnobanatskom 105, Srednjobanatskom 25, Sjevernobanatskom 34 i Srijemskom okrugu 65 oboljelih.

»Izuzetno važna stvar je da nemamo prisustvo virusa covid-19 u ustanovama socijalne zaštite na teritoriju AP Vojvodine. U ovom trenutku jedan od najvažnijih zadataka je da tako i ostane, stoga zahtijevamo od svih rukovoditelja tih ustanova da u maksimalnoj mjeri provode naredbe i uputstva koja su dobili, jer ćemo sve neodgovornosti sankcionirati«, izjavio je predsjednik Pokrajinske vlade **Igor Mirović** i dodao da je bilo nekoliko testiranja u tim ustanovama i da su svi rezultati do sada negativni.

»U AP Vojvodini imamo 69 radnika u zdravstvenom sustavu pozitivnih na virus, od kojih su dvoje u teškom općem stanju i nalaze se na respiratorima. Ostali se oporavljaju, a veliki dio njih vratio se

na posao«, izjavio je pokrajinski tajnik za zdravstvo prof. dr. sc. **Zoran Gojković**.

U Srbiji je 14. travnja ukupan broj zaraženih bio 4.465 a njih 3.006 je hospitalizirano, 131 pacijent je na respiratorima. Od početka epidemije u Srbiji je testirano 23.398 osoba. Preminulo je 94 osobe. Od 30 do 39 godina jedna osoba, od 40 do 49 12, od 50 do 59 godina 15, najviše preminulih, 29, je u starosnoj grupi od 60 do 69 godina, u dobi od 70 do 79 je preminulih 13 osoba i preko 80 godina 15 osoba.

Mirović je rekao da se, imajući u vidu novonastalu situaciju, očekuje pad prihoda u proračunu AP Vojvodine u 2020. godini.

»Prema našim procjenama imat ćemo umanjene prihode za 15 do 20 posto po osnovu osobnih primanja i poreza na dobit. U narednim danima očekuje nas rebalans pokrajinskog proračuna. U punoj mjeri ćemo održati nivo financiranja svih potreba u zdravstvu i socijalnoj zaštiti, dok ćemo u drugim područjima imati umanjene. Nastojat ćemo održati većinu investicija koje smo započeli«, rekao je on. Pokrajinska vlada je, kako je naveo, privremeno obustavila izvršenje pokrajinskog proračuna, osim za isplatu osobnih dohodaka, naknada iz područja socijalne zaštite i drugih tekućih prihoda.

»Važno je napomenuti da nitko neće biti ugrožen u domeni osobnih primanja i primanja iz područja socijalne zaštite«, istaknuo je Mirović.

J. D.

Digitalne pripreme za malu maturu

U okviru nastave na daljinu koja se provodi na teritoriju Srbije uslijed pandemije virusa covid-19, a u cilju što efikasnijeg uključivanja u suvremene oblike učenja i želji da pomogne malim maturantima da obnove gradivo od petog do osmog razreda, na sajtu *rtv.rs*, u odjeljku »Digitalne pripreme za malu maturu«, učenici svakog radnog dana mogu pogledati izbor od tri do ukupno dvije stotine zadataka, u sklopu emisije *Ja biram*. Video prilozi obuhvaćaju zadatke iz sedam predmeta gradiva za polaganje male mature i emitiraju se počevši od prvog travnja.

Na sajtu RTV Vojvodine su od prošlog tjedna dostupni i titlovanji prilozi na jezicima nacionalnih manjina, koji su namijenjeni osmašima kako bi obnovili gradivo iz ključnih predmeta, a snimani su u okviru emisije *Ja biram*. Pokrajinska vlada je za ovaj projekt izdvojila 16 milijuna dinara.

»Veoma je važno da i učenici koji nastavu prate na jezicima nacionalnih manjina imaju mogućnost pratiti je na svom materinjem jeziku i da ne zaostaju u školskom gradivu«, izjavio je potpredsjednik Pokrajinske vlade i pokrajinski tajnik za obrazo-

vanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice **Mihály Njilas**.

Predavači su nastavnici osnovnih i srednjih škola, kao i fakulteta, a svaki zadatak je, uz objašnjenje predavača, praćen animiranom ilustracijom koja učenicima pomaže podsjetiti se činjenica i već usvojenih znanja.

Radiotelevizija Vojvodine je otpočela emitiranje školskih sati za osmake s platforme *Moja škola* Radiotelevizije Srbije. Predavanja su također titlovana na jezicima nacionalnih manjina, a dostupna su na sljedećim linkovima:

<https://youtu.be/oNWPVgSGH5g>,

<https://youtu.be/vVtUj45X8TM>, <https://youtu.be/gmlqyKwACFM>.

Za aktiviranje prikazivanja titlova, potrebno je kliknuti na oznaku CC u donjem desnom uglu Youtube plejera. Za odabir željenog jezika kliknite na ikonicu zupčanika u donjem desnom uglu, pa zatim na opciju *Subtitles*, gdje će se prikazati dostupni jezici. Zadaci se mogu pratiti na <http://rtv.rs/matura> i na gorepomenutim Youtube linkovima.

Obrazovanje

Promotivne aktivnosti HNV-a

S obzirom na aktualnu situaciju glede koronavirusa i nemogućnosti djelovanja u javnosti, Hrvatsko nacionalno vijeće pokrenulo je cijeli niz promotivnih aktivnosti na društvenim mrežama pod nazivom »Izaberi svoje – obrazuj se na hrvatskome jeziku«.

Kao prvi korak posljednjeg dana u mjesecu ožujku otvoren je grupni Facebook profil pod nazivom »SVE O UPISU U PRVI RAZRED – nastava na hrvatskome jeziku« s jasnim i prepoznatljivim sloganom te vizualnim identitetom. On je zamišljen kao zbirno mjesto na kojem će se moći naći sve relevantne informacije o upisu prvašića te kao prostor u kojem će se objavljenim sadržajima senzibilizirati i motivirati roditelji da se odluče upisati djecu u razrede na hrvatskome.

I u prvih deset dana ova FB grupa ispunila je naša očekivanja i kada je riječ o objavljenim sadržajima i kada je riječ o broju onih koji su putem njih bili informirani. Objavljeno je ukupno jedanaest sadržaja – od poziva čelnih osoba zajednice, laporela s informacijama o upisu, te video klipova, priloga i filmova. Oni su bili viđeni ili pregledani više od 1.300 puta, a dijeljeni preko 90 puta na druge FB stranice unutar hrvatskih institucija i udruga. Grupa s današnjim danom broji 194 člana. Sve skupa smatramo uspjehom.

Na koncu, zahvaljujemo svima na potpori, na pregledima, likeovima, shareanju... Pozivamo vas i dalje da budete s nama! IZABERIMO SVOJE svi skupa! (HNV)

Utemeljena povjerenstva za nagrade ZKVH-a

Ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Tomislav Ržigmanov** imenovao je povjerenstva za dvije književne nagrade ZKVH-a koje će biti dodijeljene ove godine. Povjerenstvo za izbor najbolje knjige poezije *Antun Gustav Matoš* za razdoblje 2017. – 2019., koje će ocjenjivati knjigu poezije u cjelini, s posebnim akcentom na umjetničku i estetsku kvalitetu sadržaja, činit će: doktorandica **Klara Dulić-Ševčić**, predsjednica, književnik **Mirko Ćurić** iz Đakova i MA **Mirjana Crnković** iz Tavankuta. U konkurenciji za ovogodišnju nagradu *Antun Gustav Matoš* ušlo je 16 knjiga pjesama. Za trijenalnu nagradu *Antun Gustav Matoš*, koja je ustanovljena 2014., natječu se knjige pjesnika Hrvata iz Vojvodine, bez obzira na mjesto gdje žive, koje su objavljene na hrvatskom jeziku ili na nekom od njegovih dijalekata. Uzimaju se u obzir isključivo autorska poetska djela koja su objavljena tijekom tri kalendarske godine koje prethode godini dodjele nagrade.

Utemeljeno je i Povjerenstvo za dodjelu nagrade *Emerik Pavić* za najbolju knjigu ovdašnjih Hrvata objavljenu u 2019. godini, a čine ga: **Ljubica Vuković-Dulić**, dipl. povjesničarka i povjesničarka umjetnosti, predsjednica, **Katarina Čeliković**, prof. komparativne književnosti i **Davor Bašić Palković**, urednik kulture u tjedniku *Hrvatska riječ*. Knjiška produkcija Hrvata u Vojvodini u 2019. godini broji 43 naslova. Podsjetimo, ova nagrada nosi ime središnje osobe hrvatske književnosti, znanosti i publicistike iz XVIII. stoljeća **Emerika Pavića** i utemeljena je 2012. godine.

Obje nagrade bit će svečano uručene u listopadu 2020. u okviru književne manifestacije *Dani hrvatske knjige* i riječi u Subotici. Osim diplome i plakete, nagrade će imati i svoj novčani iznos.

Popisi knjiga koje su ušle u izbore za spomenute nagrade dostupni su na portalu Zavoda: www.zkvh.org.rs.

H. R.

Zoran Gavrilović, sociolog, BIRODI

Očuvati javnost u vrijeme epidemije

Zdravstveni sustav je prepoznat kao onaj koji najviše doprinosi u borbi protiv covid-19. Tu je i policija, vojska i škole * Građani podržavaju mjere Kriznog stožera, kako one koje se tiču medijskog dijela, tako i uplitanja države u privredni sustav kroz podršku poduzećima i radnicima * Svaki novinar svaki dan bira između toga hoće li biti most između građana i vlade držeći vlast odgovornom ili će biti držač mikrofona baveći se propagandom ili medijskom odmazdom

Biro za društvena istraživanja iz Beograda je »think-tank« organizacija koja u području društvenih i političkih znanosti provodi istraživanja, analizira, predlaže i provodi održiva rješenja u okviru javnog, civilnog i komercijalnog dijela društva. BIRODI se zalaže da društvena istraživanja budu u funkciji monitoringa, evaluacije i kreiranja društvenog razvoja; za društvo čiji se razvoj kreira na osnovama teorijskih i empirijskih dostignuća društvenih znanosti i za društvo održivog demokratskog, socijalno i ekonomsko pravičnog razvoja, navodi se na sajtu ove organizacije.

Biro provodi online longitudinalno istraživanje javnog mnijenja u vrijeme epidemije covid-19 u kojem je do sada sudjelovalo 345 ispitanika. Koristi se uzorak koji se ne zasniva na teoriji vjerovatnoće već se radi o dva tipa uzorka prigodnog uzorka, tj. građanima koji sudjelovanjem u istraživanju žele izraziti svoj stav i grudva uzorku – širenjem upitnika od strane sudionika ankete ka drugim potencijalnim sudionicima ankete. Kako se navodi na sajtu, broj ispitanika koji su popunili anketu se smanjio ali se povećao broj onih koji žele vidjeti nalaze istraživanja koji se nalaze na sajtu Biroa. Također je Biro uputio prijedlog Vladi da svoje ekonomske mjere državne pomoći donese u formi Zakona o državnoj pomoći u vrijeme i poslije pandemije virusa covid-19, koji bi usvojila Narodna skupština na online sjednici, a kojim bi se osnovalo tijelo za monitoring realizacije ekonomskih mjera i izvršila porezna stimulacija radničkog dioničarstva. O nalazima ovog istraživanja, ovome prijedlogu kao i drugim temama povezanim s aktualnim pitanjima vezanim uz epidemiju virusom covid-19 razgovarali smo sa sociologom **Zoranom Gavrilovićem**, suradnikom Biroa.

Prema istraživanju Oxford University, Blavatnik School of Government, Srbija spada u grupu od 14 zemalja svijeta s najstrožim mjerama zaštite od virusa covid-19, tu su još i Slovenija, Hrvatska, Indija i druge. Prema dosadašnjim saznanjima i podacima pokazuje se da su se zemlje koje su imale strožije mjere (do sada barem) uspješnije borile s epidemijom, imale manji broj zaraženih i umrlih. Kakva su Vaša saznanja o tome?

Kada govorimo o prisutnosti virusa covid-19 i efikasnosti mjera za njegovo sprječavanje, moramo imati u vidu četiri pa-

rametra. Prvi je sam virus covid-19 sa svojim osobinama, drugi je sam čovjek sa svojim metabolizmom, zdravstvenim stanjem, odnosno zdravstvenom kulturom. Treći parametar je sustav oličen u prije svega zdravstvenom sustavu i četvrti je javnost i sloboda medija. Vjerujem da, kada sagledamo ova četiri parametra, možemo dobiti sliku konteksta u kojem se može ocijeniti uspjeh mjera. Očito da je, u situaciji kada nemate lijek, fizičko distanciranje rješenje koje daje rezultat. S druge strane, mora se voditi računa o negativnim efektima ovog pristupa i efektima koji mogu nastati kao posljedice prostorne izolacije i odsustva kretanja, posebno kod onih dijelova stanovništva koji su stariji od 65 godina i/ili imaju kronična oboljenja. Valja istaći da je jugoslavenska škola epidemiologije bila jedna od priznatijih u Europi i da je to, uz naslijeđe organiziranja epidemiološke službe, pored rigidnih mjera utjecalo na rezultat.

Kako generalno ocjenjujete mjere koje se provode? Smatrate li ih dobrim?

Ovo je prije pitanje za zdravstvene stručnjake i općenito građane. Za bilo koje mjere je prije svega bitno da se provode, jer to nam daje sliku efekata. Sudeći po rezultatima, daju efekta. Kao

dijabetičar, predlažem da imamo pravo na pola sata šetnje u vrijeme zabrane za ostale, jer šetnja je neophodna.

Kakvim ih ocjenjuju ispitanici u Vašoj on-line anketi koju provodite?

Anketa koju provodimo ima za zadatak da u vrijeme epidemije očuvamo javnost, odnosno damo priliku građanima da ocijene stanje u kojem se nalaze, ukažu na svoje potrebe i probleme, ali i da predlože svoja rješenja. Građani podržavaju mjere Kriznog stožera, kako one koje se tiču medicinskog dijela, tako i uplitanja države u privredni sustav kroz podršku poduzećima i radnicima. Ispitanici su zadovoljni, ali dio njih, prije svega stariji od 65 i fakultetski obrazovani, smatraju da se na ovaj način krše njihova prava u dijelu kretanja.

Koji su nalazi iz ove ankete koje biste istakli?

Prije svega ispitanici vide ovu epidemiju kao veliki problem, ali i problem koji će biti pobijeđen uz osrednje žrtve. Zdravstveni sustav je prepoznat kao onaj koji najviše doprinosi u borbi protiv covid-19. Tu je i policija, vojska i škole. Ispitujući zadovoljstvo, zaključak je da su građani zadovoljni opskrbom roba, informacijama koje imaju, mjerama koje Krizni stožer predlaže i njihovim poštovanjem, ali ne i političkim zloupotrebama epidemije, kao i nestašicom ili/i povećanjem cijena robe, odnosno lijekova i medicinskih pomagala.

Kako ocjenjujete način na koji su mjere uvedene, u smislu kritika što ih nije usvojila Narodna skupština već Vlada i predsjednik Srbije?

Epidemija nije promijenila oligarhijsku distribuciju, moć u okviru bicefalne izvršne vlasti, gdje je predsjednik Srbije u drugi plan stavio zakonito najmoćniju osobu u Srbiji, a to je predsjednik Vlade. Prema mišljenju pravnih stručnjaka uvođenje izvanrednog stanja, bez zasjedanja Narodne skupštine Srbije je nelegalan čin. Zabrinjavajuće je da Ustavni sud kao dio sudske vlasti nije reagirao, a ni zastupnici koji imaju obvezu vršenja kontrolne funkcije. Doduše, razumljivo je da se zastupnici, prije svega vladajuće Srpske napredne stranke ne bune, jer bi takav čin mogao dovesti do brisanja s izbornih lista koje sastavlja predsjednik Srbije, koji je ujedno predsjednik SNS-a čiji mu Statut daje pravo da definira kriterije i predlaže zastupnika za izbornu listu.

Kako ocjenjujete informiranost građana i komuniciranje

neophodnih poruka i preporuka građanima od strane Vlade, predsjednika, Kriznog stožera?

Prema rezultatima istraživanja, građani su zadovoljni informacijama koje imaju o samom covidu-19, kao i načinu kako se mogu liječiti ako su zaraženi. Nisu zadovoljni informacijama o postupanju javnih institucija. Ono što je interesantno je da su konferencije za medije u 15 sati odigrale pozitivnu ulogu. Novinari su svojim pitanjima očito dobijali informacije koje su zanimale građane čime je stvoreno povjerenje između liječnika i građana. Na žalost, leaderski stil vladanja, prije svega predsjednika Srbije, koji preferira nadležne institucije iz medijskog kadra, je unosio šum u komunikaciji, i nerijetko za rezultat imao paničnu reakciju građana koja se ogledala u povećanoj kupovini narednog dana.

Kako ocjenjujete rad novinara i medija u ovoj situaciji?

Svaki novinar svakoga dana bira između toga hoće li biti most između građana i vlade držeći vlast odgovornom ili će biti držač mikrofona baveći se propagandom ili medijskom odmazdom. BIRODI provodi monitoring centralnih informativnih emisija. Izvještavanje medija se nije promijenilo. Oni koji su bili most ostali su mostovi između građana i države, oni koji su držači mikrofona ne propuštaju priliku da budu megafon vlasti i time čine štetu, jer sada nije potrebna propaganda već razgovor i debata. Građani očekuju pravovremene informacije koje će kod njih izazvati racionalni spokoj, a ne utišan strah.

Pokrenuli ste razgovore za formiranje preporuka za smanjenje posljedica pandemije covid-19. Što su Vaše preporuke i tko je sudjelovao u njihovom formiranju? Ima li nekih reakcija na ove preporuke?

BIRODI ima svoju formulu kada je u pitanju kreiranje promjena i ona glasi: »Integritet + resursi + posvećenost«. Vlada se opredijelila na program podrške. Naš prijedlog je da se uspostavi monitoring podrške od tijela koje bi činili ljudi od struke integriteta, narodni zastupnici i Državna revizorska institucija. Osim ovog, predložili smo da se oni koji prime podršku obavežu da će prihvatiti tzv. Klauzulu o integritetu kojom će se obvezati da usvoje antikoruptivne mehanizme. Do sada nemamo reakciju Vlade, ali ćemo na tome inzistirati.

J. D.

Zarazne i druge bolesti kroz povijest Vojvodine – Novi Sad (III.)

Opasnost je vrebala gotovo svake godine

Kako je preteča Novog Sada, Petrovaradinski šanac, već po svom osnivanju bio znatno trgovište i veza između Bliskoga istoka i Srednje Europe neizbježno je bio izložen i mnogobrojnim zarazama koje su dolazile mahom iz Azije, a prenosili su ih trgovci i vojske. Kako bilježi *Enciklopedija Novog Sada*, prva zabilježena pandemija odnosila se na velike boginje 1726., a potom se ovdje pojavila tzv. bečka kuga 1739., neposredno po masovnom doseljavanju kršćanskoga stanovništva iz Beograda, poslije njegova ponovnog pada pod tursku vlast. Nakon što je Novi Sad dobio status slobodnoga kraljevskog grada 1748., obrazovan je fizikat (gradska služba javnoga zdravstva) koji je već tada činilo osam kirurga, jedna »ispitana« babica i ljekarnik. Zahvaljujući toj službi i visokoj zdravstvenoj kulturi, koja je bila zavidnija od ostalih gradova južnog dijela Monarhije, Novi Sad je spremno dočekao pandemiju velikih boginja 1754.

Obrana Bačke od kuge iz Srijema

Veliki značaj za sprječavanje širenja zaraznih bolesti imao je sanitarno-policijski kordon, koji je u Novom Sadu ustanovljen 1762. Sve pridošlice iz Otomanske carevine morale su proći kroz izvjesni period karantene u ovdašnjem Turskom hanu (nalazio se na mjestu današnje zgrade Matice srpske). U to vrijeme grad je dobio i svoje prve diplomirane liječnike, **Jovana Apostolovića** (1763.) i **Petra Miloradovića Cvejića** (1769.). Ipak, ni dobro organizirana zdravstvena služba nije mogla 1757. spriječiti haranje »vrućice«, čiji uzrok nije ustanovljen, niti dvije godine kasnije pojavu malarije, za koju se zna da su je proširili komarci, a za njihov veliki broj okrivljene su močvare koje su tada bile prostrane, kako u samom gradu tako i u okolici (Veliki novosadski rit nadomak Kaća, Ratni otok, Petrovaradinski rit i vrlo prostrana ritska područja u tada još nereguliranom koritu Dunava). Petrovaradinski garnizon je 1769. gotovo desetkovan masovnom zarazom, vjerojatno trbušnoga tifusa, a javljale su se i druge epidemije.

Prije pojave velike kuge u Srijemu (1772. – 1796.), Novi Sad su povremeno zahvatale epidemije velikih boginja, ali je od opasne kuge bio pošteđen zahvaljujući dobro organiziranoj obrani. Opasnost je bila vrlo velika, jer su mnogi Novosađani često prelazili u zaraženo područje Srijema, gdje su imali svoje vinograde i njive. Upravo zbg toga najveći kontumac (karantena) u Bačkoj županiji podignut je baš u Novom Sadu. Iz Beča je stiglo povjerenstvo koje su predvodili savjetnik Namjesničkoga vijeća **Joseph Pichler** i nastavnik »medicinske policije« i centralni kraljevski savjetnik **Franz von Schraud**. Oni su skupa s Vojnim

stožerom u Petrovaradinu i novosadskim Magistratom organizirali naoružanu stražu koja je išla Savom do Mitrovice, preko Mandelosa i Banoštora do Dunava. Strogo je bila kontrolirana razmjena roba sa zaraženim područjem i priječen prelazak ljudi. Poseban režim kretanja važio je na Dunavu. Pribavljana su preventivna sredstva: ona za povraćanje, kinin, kamfor, vitriolska (sulfatna) esencija, a stanovništvu je savjetovano konzumiranje vina. Da bi građani što savjesnije prihvaćali naredbe i preporuke Sanitarnoga povjerenstva pridonijele su i poslanice tadašnjega karlovačkoga pravoslavnog metropolita i igumana manastira Grgeteg – najviših duhovnih autoriteta srpskog stanovništva. Kuga se primakla Novom Sadu, ali nije prelazila Dunav.

Jedan »doškolovani« brijač, **Vincent Stephani**, poduzeo je 1801. cijepljenje djece Novog Sada, Futoga i okolnih salaša protiv velikih boginja, te su se one ovdje pojavljivale samo povremeno među školskom djecom. Cijepljenju se u velikoj mjeri usprotivilo stanovništvo Novog Sada, no državne vlasti su izdale uputstvo kako postupati u takvim slučajevima, namijenjeno liječnicima i kirurzima. Pravoslavni karlovački metropolit **Stratimirović** svećenstvu je čak zabranjivao krštavanje djece koja nisu cijepljena. Zabilježene su epidemije 1835., 1844., 1858. (kada je umrlo 13 učenika Katoličke osnovne škole), 1873. i 1884., napose među školarcima.

Epidemije kolere

Zarazna bolest kolera, koja je s trgovcima stizala u Europu iz Indije, više je puta zahvatila i stanovništvo Novog Sada. Osobito je zapamćena epidemija iz 1831., kada su zarazu prenijeli vojnici iz Rusije preko Galicije. Sanitarni kordon se protezao od Baje i Horgoša na sjeveru do Bačkog Jarka, Novog Sada i Kaća na jugu. Na njemu je podignuto 125 koliba s po šestoricom čuvara koji su pazili da nitko iz zaraženih krajeva ne prolazi dok ne provede vrijeme u karanteni. Brodovi su plovili samo desnom obalom Dunava, a prelazi su bili dozvoljeni, uz kontrolu, samo kod Baje, Batine, Bačkog Novog Sela i Novog Sada. Kada je bolest iz Pottisja ipak prodrla u Novi Sad, grad je zatvoren. Zbog toga su se mnogi Novosađani našli u teškoj situaciji, budući da nisu mogli obrađivati svoja imanja na desnoj obali Dunava. Karantena je ustanovljena između Novog Sada i Rumenke. Sve osobe koje su dolazile iz sumnjivih krajeva morale su tu provesti deset dana, a roba je zadržavana 42 dana. Prije no što bi napustili karantenu, putnici su se morali okupati i istrljati octom, a njihove stvari su obilato odimljene. Crkve su također bile zatvorene. Liječenje se sastojalo u pranju nogu u vodi pripremljenoj od mirisnih trava, a

Klinika za abdominalnu kirurgiju, nekada Državna bolnica u Novom Sadu

sugerirano je i da se pije topla voda, kuhano vino, rakija s kamforikom, te da se jede kaša ugrijava na situ. Blokada je dokinuta 26. rujna 1831. U Novom Sadu je bilo zaraženo 679 osoba, a umrla je 181.

Iduća epidemija kolere izbila je pet godina kasnije. I tada je postrožavana komunalna higijena radi usporavanja njezinoga širenja: sprječavanje mesara da nakon klanja krv i otpatke ostavljaju na ulicu i tako kuže zrak, zabrana prodaje voća na tržnici, policijski nadzor čistoće jarkova u koje su stanovnici bacali prljavu vodu... Kolera i tifus su zavlada i tijekom Revolucije 1848./49., a u grad su došli 1849., kada je vojska bana **Jelačića** iz Mađarske prešla u Slavoniju i Srijem. Dnevno je umiralo po 150-200 vojnika i časnika, više nego što je ginulo u bitkama. Magistrat je naredio strogu higijensku provjeru bunara, đubrišta i nužnika, a vojnicima zabranio kupnju hrane od lokalnog stanovništva. Tri dana nakon bombardiranja Novog Sada s Petrovaradinske tvrđave kolera je izbila među Nijemcima i Hrvatima koji su se sklonili u Brkušanac i Petrovaradin. Kolera se pojavila i u Karlovcima. Mjesni liječnici su koristili u liječenju »kratki naputak« kako se od bolesti kratelja sačuvati autora **Mirka Lentulaja**, upućenim iz Zagreba. Ipak, u Karlovcima je u godinama Revolucije umrlo najmanje 97 osoba.

»Gad se na sokak ne smije puštati«

U epidemiji šest godina kasnije nije bilo toliko puno žrtava, no skoro svake godine vrebala je opasnost od epidemije. Prvi gradski liječnik dr. **Mladen Jojkić** pisao je 5. lipnja 1867. Magistratu da bi poradi suzbijanja kolere »trebalo izdati strogu zapovijed da se avlije i ulice čisto drže, da se prljava voda, pomije i drugi gad na sokak ne smiju puštati« i da se zabrani da zaprege s konjima stoje na tržnici i drugim mjestima po gradu. Koliko veliki je bio problem osobne higijene ilustrira savjet doktora Jojkića da se svakome, bez obzira na socijalni i radni status, omogućiti

Ime dr. Mladena Jojkića (1839. – 1917.) ostat će najznačajnije u povijesti ne samo epidemiologije nego i zdravstva u Novom Sadu. Njegovom je zaslugom završena zgrada državne bolnice na Futoškom putu (1873.). Prije točno sto godina osnovana je u Novom Sadu Bakteriološka stanica, prva institucija preventivne medicine u Vojvodini, a za prvog ravnatelja postavljen je dr. **Peter Schwartz**. Dvije godine kasnije osnovan je Pasteurov zavod, na čelu kojega je bio dr. **Adlof Hempt**, jedan od tvoraca uspješnoga cjepiva protiv bjesnoće. Spajanjem ove dvije institucije nastaje Državni higijenski zavod (danas Institut za javno zdravlje Vojvodine).

da se kupi, ako ne u javnom kupatilu, onda na obali Dunava. U novom naletu kolere, 1873., od 88 oboljelih 66 je umrlo, između ostaloga zato što je kršena zabrana okupljanja oko preminulih od zaraze. Smatra se da je tu epidemiju grad dočekaio spremno, jer je dr. Jojkić na tri mjesta organizirao izolatorije za smještaj oboljelih. Iz razloga komunalne higijene je isušena i velika bara u Dunavskom parku. Kolera je 1882. i 1883. zaobišla Novi Sad. Godine 1892. se ponovo pojavila.

Influenza poznata pod imenom »španjolska groznica«, koja je koncem Prvog svjetskog rata zahvatila cijeli svijet, harala je i u Novom Sadu. Bili su ugroženi naročito mlađi naraštaji. Umrlo je 40 djece, pored velikog broja odraslih. Svršetak rata donio je i epidemije pjegavoga tifusa i kolere, a vratile su se i velike boginje, budući da je tijekom rata cijepljenje bilo zanemareno. Od 1919. do 1923. od ove je bolesti oboljelo 1932, a umrlo 306 osoba. Državni sustav imunizacije stanovništva dao je, sve do ove godine, naslutiti Novosađanima da su od zaraznih bolesti opasnih po život ostale jedino kontrolirane epidemije sezonske gripe.

Marko Tucakov

Stereotipi umjesto povijesnih izvora

Najstariju povijest bačkih Bunjevaca povjesničari nisu rasvijetlili u svim detaljima, te tako šira javnost nije stekla cjelovitu sliku o njoj. To je dalo prostora mnogim krivim interpretacijama prošlosti bačkih Bunjevaca

Povijest bačkih Bunjevaca je sva u znaku borbe za biološki i nacionalni opstanak. Ta borba seže u doba prije nego su nastali prvi zapisi o vođama posljednje veće seobe u Bačku: **Luki Sučiću, Duji i Đuri Markoviću, Juri Vidakoviću**, dakle prije 1687. Spomenute povijesne ličnosti su ostavile značajan trag u povijesti bačkih Bunjevaca, koji u historiografiji dugo vremena nije proučen razmjerno svom značenju. Istina, mađarski i srpski povjesničari su dali doprinose najstarijoj povijesti bačkih Bunjevaca, ali nisu uložili krupnije napore kako bi ju rasvijetlili u svim detaljima, te tako šira javnost stekla cjelovitu sliku o njoj. To je dalo prostora mnogim krivim interpretacijama prošlosti bačkih Bunjevaca. Hrvatska zajednica u Vojvodini dugo vremena nije mogla dati dostojan odgovor na ove agresivne asimilacijske pritiske, jer nije imala svojih kulturnih ustanova.

U srbijanskoj historiografiji je praktički do danas opstala teza da su Bunjevci zapravo Srbi katolici nastali vjerskom konverzijom na prijelazu iz 17. u 18. st. ili, po nekima, i ranije. U formiranju predstave o prošlosti Bunjevaca i dalje veću ulogu imaju tradicionalni stereotipi, školska lektira – pripovijetke **Sime Matavulja**, nego povijesni izvori, koji leže razbacani i neproučeni po brojnim arhivima u zemlji i inozemstvu. Ne postoji interes za spoznajom znanstvene istine o Bunjevcima, već javne optužbe i prebacivanje odgovornosti na Hrvate za nastanak bunjevačkog pitanja i tragedije. Bunjevačko-srpski odnosi nisu rasvijetljeni u cjelini nego samo u segmentima koji odgovaraju aktualnim politikama. Šutke se prelazi preko obespravljenosti Bunjevaca kod agrarnih reformi 1918., 1941. i 1945.

Dio bosansko-hercegovskog hrvatskog etnosa

S druge pak strane, hrvatska historiografija se pokazala kompetentnom za tako podcjenjivani historiografski izazov kao što je povijest bačkih Bunjevaca. To najbolje ilustrira knjiga *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od najstarijih vremena do raspada Austro-Ugarske* **Roberta Skenderovića**, rasvijetljujući mnoge segmente povijesti bačkih Bunjevaca. Oni u srpskoj historiografiji nisu prepoznati kao relevantni, kao na primjer tri vala doseljavanja Bunjevaca tijekom 17. stoljeća. Iz poglavlja koja govore o spomenutim seobama vidi se da su Bunjevci zapravo skup bosansko-hercegovskih i dalmatinskih Hrvata koji se pod osmanskim pritiskom iselio u Bačku. Za neke bunjevač-

ke rodove, kao npr. **Sučiće, Kaiće i Mamužiće** utvrđeno je da vode podrijetlo iz Livna (BiH), gdje se i danas mogu naći nositelji tih prezimena.

Folklor kao jedna od najprepoznatljivijih značajki Bunjevaca više je rezultat života u Habsburškoj monarhiji, ali i Srbiji, nego povijesna determinanta, što je i logično. Pokoljenja i pokoljenja odrasla daleko od prapostojbine, u prostranim ravnicama Ugarske, u drukčijim političkim i gospodarskim prilikama, u mnogim pogledima su se promijenila u odnosu na svoje pretke i sunarodnjake koji su ostali u starom kraju. Adaptirali su se na ravničarski način života, kojeg odlikuje salašarstvo, s kojim Bunjevce mnogi povezuju. Stočarstvo, kao jedno od primarnih i dominantnih zanimanja prvih bunjevačkih doseljenika, zamijenila je do konca 18. stoljeća zemljoradnja. Adaptacijom na ravničarski način života postupno se promijenilo i mjerilo bogatstva. Naime, u prvo vrijeme bogatstvo se kao u krševitim krajevima Bosne i Hercegovine mjerilo po grlima stoke, a tek je kasnije nastao narodski običaj da se mjeri – lancima. Tako je **Stipan Vojnić**, rodonačelnik plemenite obitelji **Vojnić**, u prvoj polovini 18. st. smatran jednim od najbogatijih ljudi u Subotici, jer je imao veliki broj stoke. Njegov pradjed **Đuka Vojnić** sudjelovao je u austrijsko-turskom ratu 1683. – 1699. na strani Austrije. Služba ga je odvela u Doboj i Bosansku krajinu 1697. s kojim krajevima su Bunjevci, po svemu sudeći, zadržali žive veze i nakon Karlovačkog mira 1699. Sve to upućuje na povezanost Bunjevaca s ostalim Hrvatima u Bosni i Hercegovini.

Kulturne veze s maticom

Bunjevci su sve do pred konac 19. st. sačuvali mnoge značajke koje su podsjećale na njihovu prapostojbinu. One naročito dolaze do izražaja u vrijeme preporoda bunjevačko-šokačkih Hrvata 70-ih godina 19. st., kada pod utjecajem sve intenzivnije komunikacije s prapostojbinom i matičnom domovinom jača svijest o pripadnosti hrvatskom nacionalnom korpusu. Primjerice, sastavljač prvog rječnika kod Bunjevaca-Hrvata **Ambrozi je Boza Šarčević** je među svojim pristašama zvan »ujak«, koji je bio i ostao uobičajeni način oslovljavanja starije u Bosni i Hercegovini među hrvatskim stanovništvom. Pokretač *Bunjevačkih i šokačkih novina* i prvi istraživač povijesti Bunjevaca-Hrvata, kалаčki kanonik **Ivan Antunović** dokumentirao je u svo-

Ivan Ambrozović, Somborac slavonskih korijena, koji je po uzoru na suvremenike skupljao narodnu baštinu, uglavnom poslovice.

Otpori asimilaciji

Međutim, uslijed institucionalne mađarizacije, tek je Ivanu Antunoviću uspjelo pokrenuti trend intenzivnog i sustavnog čitanja hrvatske knjige i stvaranja na hrvatskom književnom jeziku. Antunovićev rodoljubivi primjer slijedili su njegovi učenici i pitomci: **Pajo Kujuć, Mijo Mandić, Ivan Evetović, Ante Miroljub Evetović** i drugi (*Hrvatske novine* od 5. prosinca 1925., br. 49, str. 2). Upravo čitanjem hrvatske knjige Bunjevci su u vrijeme mađarizacije, kada su ukidane bunjevačke škole a nastava vođena isključivo na mađarskom, sačuvali svoj jezik na visokoj razini. O tome piše i *Neven* od 24. studenog 1918.: »Napokon nameće se pitanje, kako su mogli bunjevci-šokci prijeko 200 godina sačuvati svoj maternji jezik, brez svoje slovnice, brez azbuke bunjevačko-šokačke i brez svojih škola? Jedino tako, da su čitali hrvatske knjige. To može posvjedočiti sveto Jeronimsko društvo u Zagrebu, koje mnogo članova broji iz bunjevačkih gradova i sela. O tom mnogo mogu pripovjedati franjevci iz Dalmacije, kapucini sa Rijeke, franjevci iz Zagreba, te isusovci iz Bosne ponosne. Svi ovi imaju među predplatnicima svojih časopisa ljepim brojem bunjevaca i šokaca.«

Mađarske vlasti su u hrvatskoj knjizi i tisku vidjele prepreku mađarizaciji Bunjevaca. Zato su se nemilice obrušavale na sve one koji su rasturali hrvatska izdanja među Bunjencima. Tako je **Vranje Sudarević**, povjerenik Matice hrvatske za Suboticu, morao završiti maturu

u Máramaroszigetu (1890.), jer je u Subotici isključen iz gimnazije kada je u njegovom stanu pronađena hrvatska knjiga.

Bez podrške hrvatskih pretplatnika i suradnika iz Trojedne kraljevine (Hrvatske, Slavonije i Dalmacije), Bosne i Hercegovine i drugih krajeva Ugarske bunjevačka periodika (*Bunjevačke i šokačke novine, Neven i Danica*) ne bi mogla opstati u inače negostoljubivom mađarskom kulturno-prosvjetnom i političkom sustavu, gdje su joj stalno prijetile nevolje: gašenje i sudski procesi. *Bunjevačke i šokačke novine* su na koncu i ugašene na izričit zahtjev ugarskog ministra prosvjete 1872., a *Neven i Danica* su prestali izlaziti 1914. kada su suradnici i članovi redakcije zavojačeni za Prvi svjetski rat. Pune četiri godine Hrvati u Bačkoj nisu imali svog tiska preko kojeg bi mogli iskazati svoje legitimne želje. Prostor u tisku pružili su im tek hrvatski mediji – zagrebačke *Novine Janka Šimraka* i *Hrvatska njiva*. Iz napisa objavljenih u ovim publikacijama vidimo da su Bunjevci dijelili s ostalim Hrvatima san o Jugoslaviji, zajednici ravnopravnih Slavena. U obavještanju hrvatske javnosti o prilikama i raspoloženju Bunjevaca naročito se isticao župnik subotičke župe sv. Roka **Blaško Rajić**, koji je preko posebnog kurira slao svoje dopise iz Bačke u Zagreb.

joj *Razpravi o podunavskih i potisanskih Bunjencih i Šokcih* (1882.) hrvatstvo svojih sunarodnjaka suvremenika: »Na svakom onom polju, koje su poslije nesretnog mohačkog poraza snova zasjeli Slaveni, gdje je god bilo Srbah, tamo je u većem ili manjem broju bilo takodjer Bunjevaca i Šokaca, ili kako se danas volimo nazivati Hrvatah, pa se je svaka sudbina na jedno i na drugom podjednako izmjenjivala« (132-133).

Hrvatska knjiga je i prije preporodnog pokreta 1870-ih bila omiljeno štivo kod Bunjevaca. Čitane su ne samo nabožne publikacije (molitvenici i kalendari) nego i djela necrkvenog karaktera: kao npr. pjesme dalmatinskog franjevca i pjesnika iz markarskog kraja **Andrije Kačića Miošića**. Međutim, plodno tlo za ovakvu recepciju hrvatske knjige kod Bunjevaca-Hrvata stvorile su domaće intelektualne snage, koje se u historiografiji obično nazivaju zbirnim imenom: budimski krug hrvatskih franjevačkih pisaca. **Lovro Bračuljević, Grgur Peštaljić, Emerik Pavić** i drugi pisci podrijetlom iz ugarskog i slavonskog Podunavlja ostavili su iza sebe djela koja su po znanstvenosti bila na zavidnoj razini onoga vremena i koja su imala svoje čitatelje i među subotičkim i somborskim Hrvatima. Njihova znanstvena postignuća osnažila su kod svih podunavskih Hrvata svijest o znanstvenim mogućnostima hrvatskog jezika. Ova svijest je sve do prve polovine 19. st. imala svoje gorljive poklonike. Jedan od takvih bio je

Vladimir Nimčević,
doktorand Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu

Dimitrije Boarov, ekonomski novinar i publicist

Nema vlasti koja iz ovakve krize može izaći jača

*I tijekom korona krize pokazuje da je kod nas Vlada Srbije samo »operativno tijelo« predsjednika Aleksandra Vučića, pa nije iznenađenje što je on »preduhitrio« Vladu pri objavi planiranih ekonomskih mjera za pomoć privredi * Ne mogu procijeniti hoće li naša državna administracija biti u stanju provesti najavljene mjere »ni po babu, ni po stričevima«, s obzirom na to da je naša porezna služba još uvijek bez mnogih podataka * Može se očekivati i značajan pad privatnih investicija, kojih i inače u Srbiji nije bilo dovoljno * Ovo što prema nekim medijima koji nisu po volji vlasti pokazuju SNS mediji, tijekom korona krize prelazi sve granice ukusa i profesije*

Intervju vodio: Zlatko Romić

Za samo nekoliko mjeseci jedan zdravstveni problem, to je već sada očito, prouzročio je cijeli niz drugih čije ćemo posljedice tek osjetiti. Koronavirusu uspjelo je što ni najmoćnijem ni najsuvremenijem oružju do sada nije: potisnuti, bar na određeno vrijeme, politiku u drugi plan iz naših života, jer se pitanje »što će biti sutra?« najčešće postavlja u vezi s ekonomijom i krizom koja, i više je nego izvjesno, tek slijedi. Naravno da će i politika u rješavanju tih problema, kao i do sada (a možda i više), imati ogromnu ulogu, ali koronavirus iznio je na površinu i nešto što do sada, čak ni u mnogo razvijenijim društvima od našeg, nije bio slučaj: ogromni utjecaj struke u donošenju odluka, a potencijalno i jače buđenje svijesti ljudi o vlastitoj ulozi u globalnoj (r) evoluciji. Kako za sada nitko nema pravog odgovora na pitanja »dokle« i »što i kako dalje« eksperti iz područja različitih grana znanosti u ovom trenutku djeluju poput modernih proroka koji svoje projekcije baziraju na dosadašnjim iskustvima. Nekako odmah iza liječnika najčešći sugovornici ovih dana su ekonomisti koji, osim nagađanja o iznosima financijske štete od pandemije, prognoziraju i sve ostale posljedice koje će zbog koronavirusa nastati. Naš sugovornik u ovom broju *Hrvatske riječi* jedan je od onih za kog

se može reći da je ekspert i u području ekonomije i novinarstva. Iza **Dimitrija Boarova**, naime, stoji dugogodišnje iskustvo objavljivanja tekstova u *Ekonomskoj politici*, *Nezavisnima*, *Vremenu*, *Danasu*...; obavljanja funkcija predsjednika Nezavisnog društva novinara Vojvodine i zamjenika urednika *Naše borbe*, te nekoliko objavljenih knjiga, deseci radova i stotine tekstova u kojima se na stručni način prožima vječni odnos između politike i ekonomije. S obzirom na to da je rođen 1946., Dimitrije Boarov jedan je od armije ljudi kod nas koji je, zbog svojih godina i mimo svoje volje, već mjesec dana u prinudnoj izolaciji, pa smo i razgovor za naš tjednik počeli upravo tim pitanjem:

FR Prije svega, kako vidite mjeru zabrane kretanja osobama starijim od 65 godina u gradovima i 70 u selima, koja se odnosi i na Vas: kao nužno zlo u cilju zaštite starijih građana ili kao mjeru u kojoj se pretjeralo u uskraćivanju osnovnih sloboda?

Smatram da je mjera potpune zabrane kretanja za građane Srbije starije od 65 godina u gradovima i 70 godina u selima – pretvrda, pretjerana i nepotrebna. S jedne strane, ona je opteretila mnogo mlađih ljudi obvezama oko opskrbe onih starijih, a, s druge strane,

»uhapsila« je oko dva milijuna ljudi koji u slučaju koronavirusa nisu ni krivi ni dužni. Ograničenje slobode kretanja, kao i svako drugo ograničenje svake slobode, ima teške posljedice i u onome što zovemo socijalna psihologija, a imat će i političke reperkusije. Inače, ja ne vjerujem da je ta mjera, i način na koji se provodi, mnogo pridonijela zaštiti starijih ljudi, koji su i inače disciplinirani u provođenju sugestija vlasti.

FR Kako tumačite činjenicu da, umjesto Vlade, ekonomske mjere iznosi predsjednik Republike?

I tijekom korona krize pokazuje da je kod nas Vlada Srbije samo »operativno tijelo« predsjednika **Aleksandra Vučića**, pa nije iznenađenje što je on »preduhitrio« Vladu pri objavi planiranih ekonomskih mjera za pomoć privredi. Ako one budu dale dobre rezultate, on će biti zaslužan, ako ne budu dale rezultate, predsjednik će se distancirati od Vlade i reći kako ona nije bila sposobna realizirati njegove dobre zamisli ili će krivica za neuspjeh pasti na tajkune iz oporbe ili nedisciplinirane. To je, ipak, računica bez krčmara. Ako srpska privreda padne u dublju krizu zbog europske recesije, odgovornost će, okreni-obrni, završiti na Vučićevim leđima i u očima građanstva. Nikakva propaganda mu ne može olakšati poziciju.

Kako vidite (ekonomske) mjere koje je najavio Aleksandar Vučić, odnosno koliko su one realne i, što je još bitnije, provodive?

Mjere su, čini mi se, dobro primljene u privrednim krugovima. Uostalom, one nisu neka naša kreacija – sve razvijene i demokratske zemlje donijele su slične pakete mjera za očuvanje likvidnosti privrednih kompanija i za, koliko-toliko, očuvanje radnih mjesta. Ne mogu procijeniti hoće li naša državna administracija biti u stanju provesti najavljene mjere »ni po babu, ni po stričevima«, s obzirom na to da je naša porezna služba još uvijek bez mnogih podataka. Negdje zbog dugogodišnjeg javašluka, negdje iz nekakvih političkih razloga. Sjećam se da mi se jednom jedan predsjednik gradske vlade u Vojvodini požalio da mu je svako jutro glavni posao bio »skidanje blokade« nekoj firmi koja je bliska vladajućoj koaliciji. Uostalom, Srbija još nije pravna država u mnogo čemu, pa vjerojatno neće biti ni u poslu spašavanja poduzeća od bankrotstva koje mnogima prijeti zbog zatvaranja granica, zatvaranja poslovnih lokala, policijskih restrikcija i raznovrsnih izolacija zaposlenih.

Što mislite što je razlog tome da će pomoć maloju privredi, odnosno malim privrednicima uslijediti znatno kasnije u odnosu, recimo, na isti sektor u Hrvatskoj gdje je ona već počela?

Svi se žale na to što će mjere Vlade Srbije za pomoć privredi iz republičkog proračuna krenuti tek polovinom svibnja. Istina, moratorij na otplate kredita, mjera NBS, već je efektivan, a ne plaćaju se ni komunalije.

Kakve će to posljedice imati na malu privredu i zaposlene u tom sektoru? Primjera radi, što s onim radnicima koji su već dobili otkaze?

Postavlja se pitanje hoće li vlasnici malih firmi, posebno onih najbrojnijih, uslužnih, biti motivirani da sačuvaju onaj broj »prijavljenih radnika« koji su ranije imali, kako bi dobili subvenciju za njihove tri minimalne plaće. Ne mogu sve to zasad procijeniti (nemam firmu), ali mislim da je izuzeće od pomoći za one koji su već otpustili deset posto zaposlenih – dobro odmjereno. A što će biti s onima koji su već dobili otkaze, to je suviše teško pitanje. Općenito, nitko ne može pokriti sve posljedice korona krize u koju upadamo. Štete će biti veće od svake pomoći.

Smatrate li da će nakon prestanka pandemije uslijediti još veća ekonomska kriza ili će izlazak iz izvanrednog stanja biti šansa za vraćanje na stara ili čak i otvaranje novih radnih mjesta?

Budući je riječ o globalnoj krizi, koja je posebno teško oštetila Europu, realno je očekivati teška ekonomska vremena i za Srbiju. Neki mali privrednici se mogu brzo oporaviti (obrtnici, prije svega), ali najvećem broju restoratera, hotelijera, turističkih firmi, transporta, špeditera i drugih bit će teško duže vrijeme, pa će malo ljudi i zapošljavati.

Tko bi za tako nešto, prije svega kada je reč o investicijama, trebao ponijeti najveći teret: država, banke ili pak velike firme koje su uspjele »preživjeti« posljedice izazvane pandemijom?

Može se očekivati i značajan pad privatnih investicija, kojih i inače u Srbiji nije bilo dovoljno. Sada je teško donositi investicijske odluke – s jedne strane, ima novca koji se može posuditi, a s druge strane teško je predvidjeti razvoj konjunktura.

S druge strane, mirovine, plaće u javnom sektoru za sada se ne smanjuju, a nema ni otpuštanja. Smatrate li da je to dokaz snage, spremnosti i spretnosti države da sustav i u

ovim uvjetima funkcionira dobro ili pak i ovdje očekujete da će doći do promjena na gore?

Svaka vlast uoči izbora čuva javni sektor od problema, jer taj sektor je glavni rezervoar glasača za »postojeće stanje«. Što će biti poslije parlamentarnih izbora – vidjet ćemo. Moj je dojam da javne službe ne rade efikasno i ne funkcioniraju dobro, to jest da se one moraju dublje reformirati, ali i bolje platiti.

Mnogi poljoprivrednici žale se da im je ograničeno vrijeme kretanja smetnja u normalnom obavljanju proljetnih poslova koji ne trpe vremensko odgađanje. Kako vidite ovu mjeru?

Mislim da je ograničavanje kretanja seljaka u vrijeme proljetnih radova bilo pogrešno. Ne znam koliko je policija te mjere i provodila. Čuo sam samo za jedan slučaj. Ovako, ostaje dojam da su seljaci uvijek »deveta rupa na svirali« u jednoj »seljačkoj zemlji«. To je stvarno srpski paradoks.

Kada je riječ o poljoprivredi, ne može se vidjeti njena uloga u najavljenim ekonomskim mjerama. Znači li to da država smatra kako je ova grana dovoljno jaka da sama izađe iz krize s malim posljedicama ili je riječ o nastavku kontinuirane prakse odnosa države prema poljoprivrednicima?

Teoretski, poljoprivreda bi trebalo da je dobro zaradila na korona krizi. Osim, naravno, povrtlara i onih koji robu prodaju na tržišcima ili je izvoze u regiju. Međutim, kad cijeloj privredi nije dobro, nije dobro ni poljoprivredi.

Zatvaranjem rada tržišta mnoga mala gospodarstva već sada trpe posljedice krize. Kako pomoći tim ljudima koji su u svoju proizvodnju uložili određena sredstva, a sada su bez mogućnosti ostvarivanja prihoda i svoju robu gomilaju na skladištima?

Već sam rekao da povrtlarima nije lako zbog zatvaranja tržišta. Tu može biti od velikog značaja i dužina restrikcija zbog korone. U svakom slučaju, i povrtlari će imati znatne gubitke, to je neizbježno.

Predmet različitih komentara, među kojima ne nedostaje i onih podrugljivih, je i najavljena pomoć od 100 eura svakom punoljetnom građaninu Srbije. Kako Vi vidite ovu mjeru, odnosno je li postojao i bolji, pravedniji, način da se utroši ovaj novac ako je ovaj iznos već unaprijed planiran?

Mislim da se požurilo s tom mjerom i da je trebalo sačekati da se vidi koliko će kriza trajati i kakve će muke ostaviti narodu. Neka pomoć za one koji zarađuju ispod prosjeka je neophodna.

Očekujete li da će iz ove krize vlast izaći jača ili će se, kao što je to kod nas već bio slučaj (nakon NATO bombardiranja, recimo) i na tom planu otvoriti realna mogućnost za promjene?

Nema te vlasti koja iz krize ovakve vrste može izaći jača nego što je bila.

Jaz između vlastima naklonjenih i medija koji svoj rad prvenstveno baziraju na temeljima profesije za vrijeme pandemije izgleda jači nego do sada. Dijelite li ovo mišljenje, odnosno kako vidite ne samo ulogu medija u ovim okolnostima nego i odnos vlasti prema onima koji pokušavaju pisati objektivno, što u praksi često znači i kritički?

Naš medijski sektor je teško obolio još prije dolaska kovida-19 i on je već godinama pod visokom temperaturom. Ipak, ovo što prema nekim medijima koji nisu po volji vlasti pokazuju SNS mediji, tijekom korona krize, prelazi sve granice ukusa i profesije. Nevjerojatno je da vladajući vrhovnici ne vide da im je pomoć od »istrošenih« poslušnika kontraproduktivna.

Nastava na daljinu

Prvih mjesec dana u virtualnoj školi

Mjeseć dana je prošlo od kako se nastava odvija na daljinu, odnosno putem interneta. Iako su počeci bili svima velika nepoznanica i izazov, nakon mjesec dana možemo reći kako su sve stvari sjele na svoje mjesto.

Učenici, osim od svojih učitelja i nastavnika, nastavu prate i putem malih ekrana, no ovih dana je iz Ministarstva prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja stigla obavijest da će se privremeno prekinuti snimanje nastave koja se emitira putem televizijskih kanala, putem trećeg programa RTS-a i za nacionalne manjine putem drugog programa RTV-a.

Nastavlja se kontinuitet rada

Po riječima predsjednice Odbora za obrazovanje Hrvatskog nacionalnog vijeća **Margarete Uršal** Ministarstvo prosvjete je ovakvu odluku donijelo zbog toga što su se pojedini profesori i nastavnici koji su držali-snimali nastavu u Beogradu zarazili koronavirusom. Što se tiče emitiranja hrvatskog jezika na Radio-te-

Kompletna situacija najviše pogađa kako male, tako i velike maturante, pred kojima su probni testovi, te polaganje male, odnosno završne mature i upis u srednju školu, odnosno na fakultete. Što se tiče male mature, spomenuto ministarstvo je odredilo kako će prvi probni testovi biti održani 22. travnja – materinji jezik (hrvatski), 23. travnja – matematika i 24. travnja – kombinirani test. Trenutno škole prikupljaju podatke imaju li svi učenici osmi razreda mogućnosti testove odraditi preko interneta.

Virtualna škola u Monoštoru

Nastava na daljinu, po riječima učiteljice trećeg razreda OŠ 22. oktobar u Monoštoru **Elene Brdar**, funkcionira preko Viber grupe i preko Messenger aplikacije.

»Snimke i zadatke šaljem preko spomenutih aplikacija, a djeca svoje radove također šalju meni na provjeru. Kada je sve ovo započelo, situacija je bila poprilično konfuzna, jer za sve nas ovo je bila novina i nešto nepoznato. Neki roditelji rade i jednostavno nismo mogli sve iskombinirati da svima odgovara. Ovaj način rada činio nam se najjednostavnijim, a ujedno ovako svi mogu pratiti nastavu«, kaže Brdar.

Učenici hrvatskih odjela u Monoštoru, kao i u Subotici i okolici, nastavu prate, osim pojedinih predmeta preko RTS-a i putem Hrvatske radiotelevizije.

»Rekla bih da djeca rade čak i više od onoga što tražim, jer prate i nastavu na trećem programu HRT-a, te nerijetko šalju i zadaću koju je zadala učiteljica u virtualnoj školi. Također povratna informacija od djece i roditelja je da im je nastava na Hrvatskoj radioteleviziji puno zabavnija i da je s uživanjem gledaju«, kaže Elena Brdar.

Nastava na daljinu je u Monoštoru zaživjela u potpunosti, i ne samo da su djeca aktivna nego i roditelji koji pripomažu oko fotografiranja i slanja zadaće, te je učiteljica u ovome razgovoru po-

hvalila kako dječji rad, tako i suradnju s roditeljima.

Izazov koji je prihvaćen

Ista situacija je i u OŠ *Vladimir Nazor* u Đurđinu, gdje sve teče po planu i dogovoru.

»Svaka nakladnička kuća je nudila svoje platforme za online učenje i prvih dana je bila ponuđena gomila novih platformi

leviziji Vojvodine, kako je rekla Uršal, unaprijed je snimljeno nekoliko sati, koji će biti redovito emitirani, a nakon toga se čekaju dalje informacije iz Ministarstva. Očekuju se i platforme preko kojih bi se ubuduće nastava mogla snimati od kuće. Hrvatskoj nacionalnoj manjini ova odluka ne remeti već kontinuirani rad, jer nastavnici svakako i osim emisija koje se prate na televizijskim ekranima šalju prezentacije i rade s učenicima preko Google učionice, te putem drugih aplikacija.

koju velika većina nastavnika jednostavno nije znala koristiti. Upravo radi toga sam dozvolila nastavnicima da sami izaberu preko čega će raditi. Bitno je da se radi, da djeca imaju kontinuitet u radu i izradi domaćih zadaća», kaže ravnateljica ove škole **Ljiljana Dulić**, koja je ujedno i potvrdila kako su učenici u nastavi na hrvatskom jeziku paralelno pratili nastavu na trećem programu RTS-a i na trećem programu HRT-a, a viši razredi i hrvatski jezik na drugom programu RTV-a, a svima su još dodatno nastavnici, odnosno učitelji slali program, tako da su na početku svi bili zatrpani, kako nastavni kadar, tako i djeca i roditelji. »U početku je stvarno bilo kaotično, ali sada su se svi naviknuli i pronašli način kako raditi. Ono na što smo posebno obratili pozornost jest to što nemaju sva djeca, odnosno roditelji, osobito oni s više djece, svu potrebnu tehniku. Vodili smo računa da se nastava ne preklapa nego da sva djeca mogu pratiti svoje predmete u određeno vrijeme. Imamo i učenike koji nisu s početka imali na čemu raditi, pa smo im nosili tiskani materijal, ali sada se uglavnom sve posložilo. Moram istaknuti da su i nastavnici, učitelji,

pa tako i djeca i roditelji sve ovo izuzetno savjesno prihvatili i ispoštovali«, pojasnila je ravnateljica škole i poručila: »Nadam se da će ovo izvanredno stanje što prije proći i da ćemo, ako ne prije, lipanj provesti u školskim klupama i završiti školsku godinu onako kako treba, na opću radost svih nas«.

Ž. V.

In memoriam: Marija Turkalj (1957. – 2020.)

Velika promotorica šokačke baštine

Nakon kratke i teške bolesti, u petak, 10. travnja, u Monoštoru je preminula **Marija Turkalj** (rođ. **Đanić**), poznata čuvarica i promotorica kulturne baštine šokačkih Hrvata iz Monoštora i nekadašnja predsjednica mjesnog KUDH-a *Bodrog*. Rođena je 1957. godine. Jedna je od osnivačica te predsjednica KUDH-a *Bodrog* u dva mandata (2006. – 2011.). Isto tako, jedna je od utemeljiteljica izvorne ženske pjevačke skupine *Kraljice Bodroga*

(2001.), pokretačica Festivala marijanskog pučkog pivanja u Monoštoru (2006.), a poznata je bila i kao skupljačica šokačke nošnje. Također, bila je i vijećnica u prvom sazivu Hrvatskog nacionalnog vijeća (2003. – 2010.).

U povodu njezine smrti, na Facebooku se oglašila udruga *Bodrog* izražavajući veliku žalost što je preminula »čuvarica, nje-

vateljica, zaljubljenica u tradiciju, škrinja znanja i vridnosti, žena koja je puno učinila za svoje mještane, za kulturu Monoštora«.

Menadžerica kulturnih aktivnosti ZKVH-a **Katarina Čeliković** je u svojoj objavi na Facebooku navela kako odlaskom Marije Turkalj kultura ovdašnjih Hrvata biva osiromašena, ali i obogaćena velikim naslijeđem.

»Nakon odlaska ovakvih ljudi često ostaje praznina koju je teško popuniti; prazna stolica za obiteljskim stolom, prazno mjesto u crkvi, nošnja koju neće odijevati, pjesme koje neće pjevati... Neka se ostvare neke od Marijinih želja, neka mladi nastave pjevati u najljepšim šokačkim nošnjama, neka se šokački čuje u njenom selu koje je toliko voljela. Hodočasnica na zemlji, Marija Turkalj je otvorila putove dobrote i ponosa na pripadnost Crkvi i hrvatskom narodu zbog čega ostaje uzor nama koji smo još na životnom putu«, navela je Čeliković.

Oglasila se i Mjesna zajednica Monoštor ističući kako je Turkalj svojim radom na očuvanju kulturnog naslijeđa monoštorskih Šokaca ostavila dubok trag i pridonijela promociji sela i izvan granica naše zemlje.

»Aktivna, humana i pobožna, pomogla je brojnim mještanima, brinula se za stare i bolesne«, navodi se u objavi MZ-a.

Zbog izvanrednog stanja u državi, Turkalj je sahranjena u uskom krugu svoje obitelji.

H. R.

Noćni sokolovi u akciji

Svakog jutra pijem jednu ili dvije kave, i uz kavu konzumiram i jutarnje vijesti gledajući domaće TV stanice, ali paralelno gledam i HRT i mađarski državni kanal M1. Slušajući aktualne vijesti, sjetio sam se refrena jednog starog šlagera mađarske supergrupe *Lokomotiv GT*, koji glasi: »Svatko drugačije radi«. Tako, na primjer, u Mađarskoj stariji od 65 godina radnim danima mogu od 9 do 12 sati odlaziti u prodavaonice, na tržnice i u ljekarne, nabaviti sve što im je potrebno. Glavna sestra države im savjetuje da ovo vrijeme iskoriste tako da što brže obave nabavu i ponovno se vrate kući. Policija u ovo propisano vrijeme kretanja starijih kontrolira mlađe ljude, kako ne bi bili u kontaktu sa starijim dijelom populacije. Njihovi stručnjaci tvrde da je sigurno odstojanje 1,5 m; kod nas kažu dva metra...

Preživjeli smo i do sada najduži policijski sat, s tim da smo mi stariji od 65 godina mogli u određene markete od 4 do 7 sati odlaziti u kupovinu. Iako je kazaljka sata pomjerena naviše jedan sat, u 4 sata je još uvijek mrkli mrak. Sjetio sam se jednog američkog krimi filma čiji je naslov *Nighthawks*, prevedeno kao *Noćni sokol* ili *Noćni jastreb*. Tako je nazvan i »nevidljivi« lovački zrakoplov F 117 A. Zato sam našu grupu starijih nazvao »noćnim sokolovima« koji kreću u akciju u mračno doba, skoro nevidljivi, ako nemaju zaštitni prsluk i lampu na biciklu. Tako, kada me pozovu prijatelji, ja se javljam: »Ovdje noćni sokol jedan, tko je tamo?« i onda počinjemo priču na naš račun u stilu: »Oćeš li da skoknemo na jedno pivo u birtiji na čošku?«. Govoreći o piću, sjetio sam se zgrade o prinudnoj karanteni.

Priča o graditeljima

Svatko, naravno, polazi od vlastitog iskustva, zato ću prvenstveno pričati o nama graditeljima. Svoju »karijeru arhitekta« započeo sam na najvećem gradilištu u Subotici, koje je svoje ime *Prozivka* dobila po tome da je tu na pašnjaku postrojena Osmo vojvođanska brigada, sastavljena uglavnom od bačkih Hrvata. Mnogi od njih su izgubili život ili bili ranjeni prilikom forsiranja Dunava kod Batine. Gradnja prvih stanova počela je zimi, pobijanjem armirano-betonskih šipova dužine i do 18 m, zbog močvarnog tla. Izvođač je bila za ovakve radove specijalizirana firma iz Beograda. Za početak dovezli su jednu staru makaru, koju je pokretao parni stroj koji je, kako je krenuo u rad, odmah potonuo u močvarno tlo. Morali smo pozvati tadašnju JNA u pomoć, koja je tenkovima nekako iščupala polupotunuo stroj iz gliba. Firma nije htjela dalje raditi dok u visini od 1,5 m tlo ne naspemo tucanim kamenom, što nije bio kratkotrajni ni jeftini posao. Budući da u to doba zime nisu bili blage, a mi smo već u šest sati morali biti na gradilištu (onda još nije postojalo ljetno računanje vremena), a što da se radi dok je vani hladno i mračno, sjedili smo u gradilišnoj baraci i pričali viceve, šale i razne dogodovštine, naravno uz čašicu nekog pića. Sjećam se jednog vica koji je ispričao kolega iz Beograda, koji je bio šef radnicima za fundiranje. U doba knjaza Miloša u ured nekog sreskog načelnika utrči usplahireni seljak i kaže: »Gospodi-

ne načelniče, u našem kraju pojavilo se jedno sumnjivo lice!«. Načelnik ga pita: »Zašto je on sumnjiv?«. Seljak mu odgovori: »Šeta se okolo s jednim instrumentom na tri noge i nešto mjeri, a svima govori da je on građevinar, ali ne pije, ne puši i ženske ne juri. Zato je sumnjiv«. Naravno, riječ je o geodetižu koji je također pripadnik naše branše. Dok smo mi »šefovi« sjedili u našoj baraci-uredu, dotle su radnici bili u svojim barakama, ta-

Suvremeni stroj za pobijanje šipova

kođer pili i uglavnom se kartali. Tada sam čuo i uzrečicu: »Građevinar koji ne pije, taj je bolestan, ili mu je piće zabranjeno zbog zdravstvenih razloga«.

Priča o raznim prevarama

Kad smo kod geodeta, svojevremeno su se među našim salašima pojavila dvojica. Jedan je nosio fotoaparat i tronožac, a drugi neku mapu s papirima. Postave oni fotoaparat i čekaju znatiželjnice. Uskoro se pojavi paor iz najbližeg salaša i zapitkuje: »Što će se graditi?«. Jedan od njih odgovori: »Eto vidite onaj salaš, e baš tamo će proći nova željeznička pruga«. Jadni paor uplašeno kaže i pita: »Pa to je baš moj salaš, možete li gospodo malo promijeniti pravac pruge?«. Oni hladnokrvno odgovore: »Može, ali za to trebate platiti«. Naravno, većina ih je i platila. Drugi su put njih dvojica obukli bijele mantile i po salašima uz malu nadoknadu cijepili piliće običnom vodom protiv izmišljene epidemije. U Parizu, kao »gasteri« bavili su se štakorolovstvom, plaćalo im se po broju štakorskih repova. Ubrzo su uvidjeli da je bolji biznis gajiti štakore nego ih mukotrpno loviti, pa su prešli na novi biznis: gajenje štakora, kojima su potom odsijecali repove i prodavali ih vlastima. Možda su ovo samo urbane legende, možda i nisu. Prevaranata je uvijek bilo, a ima ih i u doba epidemije »našeg« virusa, koji najčešće preko interneta varaju. Zato, čuvajte se i ne kupujte onlajn, naročito ne zaštitne maske i sredstva za dezinfekciju. Kako viču prodavači na tržnicama: »još malo, pa nestalo!«, tako će i biti.

Mutacija ŽIVOTA

Drugo lice

SUBOTICE

Od pojave koronavirusa, kako uglavnom možemo vidjeti na društvenim mrežama, i život na Planetu mutira u najrazličitijim formama: u Barceloni, umjesto ljudi, divlje svinje šecu ulicama grada; negdje u Japanu, umjesto vozača, pleme srna i jelena prometuje na autocesti; i »iz aviona« se vidi kako je zrak svuda postao čistiji, a voda nekako bistrija...

Mutirani oblici života, bar kada je o ljudima riječ, polako se pojavljuju i u našem malom mistu: pod silom izvanrednog stanja neke navike uveliko se usvajaju, a neke – one starije – polako se vraćaju u drugačijem obliku. Eto, recimo, tržnica, o kojoj je – istina u onoj novoj, virtualnoj formi – u prošlom broju našeg tjednika bilo riječi zaživjela je u mjeri koja bi se najplastičnije dala opisati nicanjem bilja nakon tretmana herbicidima: nema je tamo gdje joj je mjesto, ali se pojavljuje posvuda okolo. Pojavljuju se tako – i to recimo odmah – na radost željnih kupaca prodavači rotkvice, mladog luka, hrena, salate, domaćeg i južnog voća, pa čak i toaletnog papira na svega nekoliko koraka od zabravljenih vrata tržnice, one prave. Čak i oni prodavači, na koje u normalno vrijeme (jer ovo to svakako nije) nismo ni obraćali pažnju, na ulazima svojih kuća po svim dijelovima grada odjednom su postali vidljiviji i, što (im) je još važnije, predmet pažnje potencijalnih mušterija. Svjedoče o tome pravi redovi – onakvi kakve vidamo ispred prodavaonica, ljekarna ili banaka – ispred njihovih kapija i sada visinu prihoda određuje isključivo njihova sposobnost u nabavi tražene robe i, naravno, »investicijski potencijal« koji za to imaju. Cijena je, bar za sada, u drugom planu, jer prevelikih mogućnosti izbora i tako baš i nema. Oni probirljiviji, koji se ni u ovim okolnostima ne zadovoljavaju samo nabavom osnovnih namirnica nego od života traže i estetiku, mogu na istoj toj ulici naići i na prodavače rezanog ili živog cvijeća, rasada i sličnih stvari. Treba samo malo špartati u okolini Zorke, Bunjevačke (Ulica Ivana Antunovića), a vjerojatno je isto i na Makovoj sedmici, u Malom Bajmoku, Šandoru, Gatu, Senti, Kertvarošu ili u bilo kom drugom dijelu Subotice, gdje nekako vidnije, osim već navedenog cvijeća, postaju i natpisi da ukućani prodaju jaja, slaninu i druge neizložene proizvode.

Ne, nije ovo apel komunalnoj policiji, sanitarnoj, tržišnoj ili financijskoj inspekciji da se bavi pitanjima legalne prodaje, izdavanjem fiskalnih računa, plaćanja poreza i sličnih stvari iz područja sive ekonomije. Upravo suprotno: ovo je trenutna slika Subotice u kojoj se dovija tko kako zna i umije da bi prodao ili kupio robu koja se nudi.

Mutacija donedavno normalnog života, odnosno vraćanje na njegove ranije ostatke, odvija se, naravno, i na druge načine. Tako, recimo, ovih dana jedan prilično popularni kafić, umjesto vrata, otvara tek šalter na njima s natpisom »kafa za poneti«, dok je ulogu nekakve kavane na otvorenom – sličnu onoj poznatoj gdje lokalci ispred kvartovnog dućana cijevče pivo i razglabaju o aktualnoj domaćoj i svjetskoj situaciji – poprimila, vjerovali li ne, i jedna obrtnička radnja. Razlika u odnosu na kvartovni dućan jedino je u tome što su gosti i domaćini svi: i gazda i njegovo društvo, a turu obrće kako tko stigne.

Mutirala je, ne znam jeste li i vi to primijetili ili to samo meni tako djeluje, i ljudska čud: za razliku od prije samo mjesec-mjesec i pol, većina ljudi postala je – kao za Božić – nekako pristojnija i humanija, umjesto nervoze i svađa zbog redova i sporog rada činovničkih djelatnika sada odjednom mir, tišina i razumijevanje. A nekako su (djeluje li to opet samo meni tako?) i

plastične kutije i ostale improvizirane »blagajne« sirotinje ispred prodavaonica punije. Oni imućniji, o jednom od njih već smo pisali (**Tomislav Karadžić**, ponovimo), pokazali su da se ispod debelih naslaga materijalnog blagostanja ipak krije ljudsko srce, a na radost zaposlenih u subotičkoj Bolnici takvu praksu nastavio je i *Mozzart* kladionica koja je za potrebe medijskog predstavljanja nazvana kompanijom, a koja im je – što je najbitnije – donirala 10.000 eura za nabavu posteljine i medicinskih uiniformi. S tim u vezi, sigurno ste i to primijetili, mutirala je i mržnja prema migrantima. Dobro, kod dijela »komentatora« na društvenim mrežama ona je i dalje – poput zubače ili sličnog korova – i dalje živa i aktivna, ali svakako je činjenica da većina nesretnih ljudi tamnije boje puti, drugačijeg jezika i vjerskog opredjeljenja više nije opasnost broj jedan kada je riječ o miru i sigurnosti u Europi i svijetu.

Što bi se nakon ovako površnih, a golim okom vidljivih, pojava dalo zaključiti? Da nas je koronavirus dovoljno zastrašio da iz njega kao pouku izvučemo kako je ljepota života u malim stvarima; kako uopće nije teško biti fin i kako je ljubav mnogo ljepša od mržnje? Da, to bi vjerojatno rekli optimisti koji vjeruju u idealni univerzalni poučak. Oni oprezniji, koji se obično nazivaju pesimistima, u svijest bi prizvali ranije slične događaje: kuga, boginja i kolera bilo je i u srednjem vijeku, a nakon njih revolucija i ratova; nedugo iza španjolske gripe uslijedio je Drugi svjetski rat. Ovo, naravno, nije predskazanje nego realnost. Ona ranija.

Z. R.

U Subotici 39 zaraženih

Prema posljednjem nama dostupnom priopćenju Stožera za izvanredne situacije Grada Subotice, zaključno s nedjeljom, 12. travnja, na području Sjevernobačkog okruga registrirano je 44 slučaja zaraženih covidom-19. Od toga s područja Subotice 39, iz Bačke Topole 4 i iz Malog Idoša 1 osoba. Od početka registriranja virusa, na području Okruga preminula je jedna osoba, starije životne dobi. Pacijenti koji su pozitivni na virus upućuju se isključivo u covid bolnice, a s našeg područja u Novi Sad, odnosno na Novosadski sajam.

Kako je rekao gradonačelnik i zapovjednik Gradskog stožera **Bogdan Laban**, u gradu se gotovo svakodnevno dezinficiraju javne površine, a podaci o broju onih koji ne poštuju zabranu kretanja govore o odgovornosti naših sugrađana i usvajanju mjera i preporuka nadležnih institucija.

»Pozivam naše najstarije sugrađane starije od 65 godina, ukoliko nemaju nikoga tko bi za njih obavio nabavu hrane i lijekova, da se jave pozivnom centru Gradske uprave grada Subotice radi potrebne pomoći u dostavi i nabavci. Brinemo o svojim najugroženijim sugrađanima i još jednom ih pozivam da ostanu u svojim domovima, da se pridržavaju svih mjera zaštite u borbi protiv koronavirusa, a mi im stojimo na usluzi«, naveo je Laban.

Paketi za 10.000 umirovljenika

U tijeku je podjela preko 10.000 paketa s osnovnim životnim namirnicama za osobe s najnižom mirovinom. Paketi se dijele umirovljenicima po mjesnim zajednicama na njihove kućne adrese.

Paketi se sastoje od ulja, brašna, soli, tjestenine i mjesnih konzervi te sredstava za dezinfekciju, a dobit će ih svi oni kojima mirovina ne premašuje 30.000 dinara.

Pozivni centar

Osobe starije od 65, odnosno 70 godina, za dostavu lijekova i hrane mogu se obratiti pozivnom centru Grada na broj telefona 024/636-136 svakog radnog dana od 8 do 14 sati. Iznimno ovoga vikenda, pozivni centar zbog uskrasnih blagdana neće raditi od petka, 17. travnja do utorka, 21. travnja.

Kompanija Mozzart donirala bolnici preko milijun dinara

Kao dio finansijskog paketa za borbu protiv korona virusa kompanija *Mozzart* donirala je 10.000 eura za opremanje Opće bolnice u Subotici. Novac će biti usmjeren za nabavu bolničkih posteljina i uniformi za zdravstvene radnike, a ravnatelj Bolnice **Slobodan Puškar** zahvalio se na donaciji.

»Opća bolnica Subotica angažiranjem svih svojih zaposlenih uz maksimalnu predanost svog osoblja u potpunosti ispunjava sve zahtjeve koje pred nju postavlja Ministarstvo zdravlja Srbije i Pokrajinsko tajništvo za zdravstvo. Pomoć bilo koje vrste je izuzetno značajna za nas i prije svega naše pacijente. Zbog toga smo zahvalni kompaniji *Mozzart* što nam je velikodušnom donacijom olakšala ovu borbu iz koje ćemo, uvjeren sam, izaći kao pobjednici«, rekao je Puškar.

Iz kompanije *Mozzart* ističu kako je u ovo vrijeme nesigurnosti potrebno provoditi društveno odgovorne akcije i održati zajednicu u kojoj se posluje.

»*Mozzart* je domaća kompanija koja posluje u svakom kutku Srbije skoro 20 godina. Naša obveza je da se u ovo nesigurno doba ponašamo odgovorno prema svojim korisnicima usluga koji su nam lojalni niz godina i prema svojim zaposlenima, kojih samo u Srbiji ima 2.500, a u sustavu 4.500. Od kada je osnovana, kompanija *Mozzart* provodi niz društveno odgovornih akcija u kojima podržavamo sport, kulturu, zdravstvo. Naša misija je da sada budemo još aktivniji i dodatno pokažemo koliko je važno vraćati zajednici u kojoj se posluje«, poručio je direktor korporativnih komunikacija kompanije *Mozzart* **Borjan Popović**.

Kompanija je do sada donirala po 10.000 eura bolnicama u Čačku, Nišu i Čupriji, a finansijski paket za borbu protiv koronavirusa iznosi joj 400.000 eura.

Rad interresornog povjerenstva

Rad Povjerenstva za procjenu potreba za dodatnom obrazovnom, zdravstvenom i socijalnom potporom djetetu, učeniku i odraslom, nastavlja se sukladno novonastaloj situaciji putem online komunikacije, kako između članova povjerenstva tako i s podnositeljima zahtjeva. Kontakt osoba je koordinatorka Interresornog povjerenstva **Ljiljana Letić**, a broj telefona je: 064 847-75-98.

Priredila J. D. B.

Fotografija www.subotica.rs

Facebook grupa kao slamka spasa

»Sada se kupuje ciljano i oprezno, a ono što smo primijetili je da se prilikom poručivanja ljudi manje opredjeljuju za cvijeće, a više za hranu koju žele osigurati sebi za ljeto«, kaže Mario Vojnić Zelić * »Oni meni robu, a ja njima novac. Nema šetnje i nema čekanja u redovima u marketima«, navodi Zahora Sabo

Odlukom Stožera za izvanredne situacije Grada Subotice od 22. ožujka zatvorene su sve tržnice u nadležnosti Javnog komunalnog poduzeća *Subotičke tržnice*. Ovom mjerom u borbi protiv širenja virusa covid-19 pogođeni su brojni prodavači, proizvođači, ali i potrošači.

Za razliku od onih koji imaju problem što robu na neko vrijeme moraju spakirati i živjeti bez prihoda, prodavači, odnosno proizvođači prehrambenih i poljoprivrednih proizvoda, osim brige komu sada prodati robu, muči i dodatna, a to je kratkotrajan rok proizvoda.

S ovim problemom suočavaju se proizvođači i mesa i mlijeka i jaja, a naročito oni koji uzgajaju povrće, rasade i cvijeće, čemu je ovo vrijeme sazrijevanja i prodaje.

Kako smo doznali kroz razgovor s prodavačima, u ovim trenucima svi se oslanjaju na ranije ostvarene kontakte i stare mušterije, no nitko ne uspijeva ostvariti stopostotne prihode. Za prodaju proizvoda mnogima u velikoj mjeri pomaže i novonastala Facebook grupa FB PIJACA – SUBOTICA koja je za četiri tjedna postojanja okupila preko 20.000 članova. Ondje proizvođači i prodavači nude svoje proizvode, koje po dogovoru donose kupcima na kućnu adresu, a budući da je grupa interaktivna, mogu i kupci pisati svoje potrebe.

Manje cvijeća, više hrane

Proizvođač rasada povrća i cvijeća **Mario Vojnić Zelić** iz Žednika jedan je od brojnih zadovoljnih osoba zbog otvaranja i sve veće popularnosti navedene Fb grupe. Kaže da za polovicu prodane robe može zahvaliti upravo grupi, jer su ga ljudi preko nje pronašli. Ističe i da se prilikom primopredaje proizvoda strogo drži mjera zaštite koje adminovi grupe zahtijevaju.

»Od svega do sada što smo prodali, a ima dosta narudžbi, oko 50 posto je išlo preko Fb grupe, a ostatak su bile stare mušterije koje je mama godinama stjecala na tržnici. Nakon narudžbe

koju primam preko Fb ili mobitela razvozim robu od kuće do kuće. Kako pravila grupe i nalažu, prilikom kontakta s kupcima uvijek nosim zaštitnu masku i rukavice, a koristim i dezinfekcijsko sredstvo.«

Iako je za sada zadovoljan kako prodaja funkcionira, kaže da će se posljedice zatvaranja tržnice sigurno osjetiti jer se kupuje oprezno, a cvijeće postaje luksuz.

»Ovakvom kupovinom na daljinu su se izgubili oni tzv. slučajni kupci, koji dok gledaju rasad rajčice, paprika ili patlidžana primijete da prodajemo i muškatle te kupe i to. Sada se kupuje ciljano i oprezno, a ono što smo primijetili je da se prilikom po-

ručivanja ljudi manje opredjeljuju za cvijeće, a više za hranu koju žele osigurati sebi za ljeto«, zaključuje Vojnić Zelić.

Više vremena

Vlasnik *Pivčijeg salaša* s Bikova **Vedran Kuntić** kaže kako za sada uspijeva prodati gotovo svu proizvedenu robu – sezonsko povrće, ali da to iziskuje puno više vremena budući da ju nosi od vrata do vrata.

Kako bi se građani lakše opskrbili poljoprivrednim proizvodima, te mesnim i mliječnim prerađevinama, proizvodima zdrave hrane i ostalom prehrambenom robom, na sajtu JKP *Subotičke pijace* dostupni su svi kontakti zakupaca tezgi na Mliječnoj, Teslinoj i Zelenac tržnici.

»Ne trpimo velike gubitke, ali radimo sto puta više. Trošimo vrijeme na dostavu robe, ali i na njezino pripremanje. Svaka porudžbenica zelene salate, mladog luka, rotkvice, krumpira, mrkve, peršina ili cikle se posebno mjeri, pakira i računa dok je priprema za tržnicu znatno jednostavnija i brža«, navodi Kuntić i pojašnjava da i u ovim okolnostima proda istu količinu robe kao i da radi tržnica, ali da manjak bilježi u segmentu prodaje ugostiteljskim objektima i restoranima.

Ponuda proizvoda s *Pivčijeg salaša* ne može se pronaći na Facebook grupi FB PIJACA – SUBOTICA, jer, kako kaže Kuntić, imaju puno vjernih mušterija s kojima komuniciraju putem svoje Facebook stranice ili im dođu osobno na salaš.

»Na Facebook stranici *Pivčiji salaš* naše mušterije mogu vidjeti sve što ih zanima, a informacije ne dijelim i u grupi koja u neku ruku zamjenjuje tržnicu, jer i ovako imamo previše porudžbina. Dnevno robu nosim na preko 30 adresa, te ne bih mogao više ni stići«, ističe on.

»Prodajemo uglavnom mliječne proizvode – domaći sir, ovčije kiselo mlijeko, margarin, puter, kajmak te domaću slatku papriku i jaja, a sve to nabavljamo od raznih proizvođača iz okolice i šire. Preko 20 godina surađujem s 15-ak malih domaćih gospodarstava i mini mljekara i svi oni sada imaju proizvodne viškove, budući da ih ja ne kupujem jer ih ni sam ne mogu prodati. Sad uzimam samo ono što mi drugi poruče, ne smijem lagerovati robu jer je kvarljiva«, kaže Vukov.

Navodi on i da je tih 30 posto prometa koje ostvaruje u ovo vrijeme pandemije isključivo zahvaljujući spomenutoj Facebook grupi. Iako ima stalne mušterije, bez grupe kaže kako ne bi uspjeli ostvariti kontakt jer je do sada prodavao proizvode isključivo na tržnici.

Osim gubitaka koje bilježi sa smanjenom prodajom mliječnih proizvoda, Vukov navodi i problem da mu je trgovina mješovite robe također zatvorena, s obzirom na to da se nalazi u sklopu tržnice.

FB PIJACE – SUBOTICA

Iako je gospodarska šteta zbog pandemije i zatvaranja tržnica nezaobilazna, mnogim proizvođačima i prodavačima gubitke je ublažila spomenuta Facebook grupa FB PIJACE – SUBOTICA.

Jedna od osnivačica grupe **Zlata Zahora-Sabo** kaže kako je

grupa nastala s ciljem povezivanja proizvođača, prodavača i potrošača, a da se konceptom prodaje od vrata do vrata izbjegavaju gužve i stajanje u redu u trgovinama.

»Kada su tržnice zatvorene, prijateljica **Sabina Klener-Bagi** i ja smo razmišljale kako pomoći svim tim ljudima kojima nitko nije ponudio neku alternativu, ali i nama, kupcima koji rado kupujemo na tržnici. Prije svega htjeli smo povezati proizvođače koji imaju plastenike s kupcima, jer njima u ovom razdoblju pristižu povrće, rasadi i cvijeće. Svjesni smo bili i problema mljekara, jer se krave moraju pomuziti, a ako nema tko kupiti to mlijeko i sir, onda je to ponovno problem. Osim povezivanja proizvođača, prodavača i krajnjih kupaca važno nam je bilo poštivati mjere koje su do-

nijete u vezi s koronavirusom. S obzirom na to da se proizvodi nose do vrata kupaca, osnovno pravilo grupe je da prodavači moraju imati zaštitnu masku i rukavice«, kaže Zahora-Sabo i dodaje kako je i sama koristi. »Naručim preko telefona što mi treba, odmah mi kažu koliko trebam novca pripremiti, donesu mi na kućnu adresu i sve traje minut. Oni meni robu, a ja njima novac. Nema šetnje i nema čekanja u redovima u marketima«, navodi Zahora-Sabo.

J. D. B.

Kvarljiva roba

Da zbog zatvaranja tržnica veliki udar trpe i proizvođači i prodavači mliječnih proizvoda govori nam **Dejan Vukov**. Većinu robe koju on prodaje na tržnici nabavlja od okolnih proizvođača, a s obzirom na aktualnu situaciju promet mu je i više nego prepolovljen te proizvode zbog svojega kratkoga roka ne lageruje, već nabavlja isključivo po porudžbini.

Kreativan susret s prirodom

Od proglašenja prije gotovo 20 godina, rezervat prirode Gornje Podunavlje prošao je put od gotovo desetogodišnje turističke anonimnosti do područja na kojemu se počelo razmišljati o turizmu kao nečemu što je više od dodatka na već postojeće dominantne gospodarske prakse. Ipak, iako iz anonimnosti izlazi, ovo područje podunavskih ritova i šuma od Brega do Bogojeva još uvijek čeka turistički procvat. Na tom putu stanoviti napor je učinjen, gotovo isključivo od strane upravitelja, JP *Vojvodinašume*. Ipak, u eri razvika alternativnoga turizma, usporedo s osmišljavanjem i marketingom ove turističke destinacije, javljaju se pitanja kako, gdje i koliko usmjeravati posjetitelje u ovom zaštićenom i osjetljivom području. Na neka od tih pitanja odgovore je pokušao dati nedavno sačinjeni »Plan upravljanja posjetiteljima u Specijalnom rezervatu prirode Gornje Podunavlje« koji je izradio dr. sc. **Vladimir Stojanović**, redoviti profesor na Odjelu za geografiju, turizam i hotelijerstvo Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu, uz pomoć dr. **Maje Mijatov**, istraživačice s ovoga Odjela.

Povijest zaštite ovoga područja duga je 65 godina. Ipak, o turizmu se sve to vrijeme razmišljalo samo »preko nišana« – lovstvo i lovni turizam je bio daleko najdominantniji način pogleda na gospodarstvo ovoga područja. Čak i samo šumarstvo je postalo zastupljenije u prihodima tek od prije tridesetak godina.

»Statistički podatci potvrđuju ocjenu da cijeli ovaj prostor još uvijek nije razvijena turistička destinacija. Analiza turističkoga prometa pokazuje da je potrebno više raditi na osnaživanju tu-

rističke infrastrukture, osmišljavanju novih turističkih proizvoda i upravljanju promišljenom turističkom propagandom. Ekoturizam, iako bez duge tradicije, strateški je važna poluga održivoga turizma Gornjeg Podunavlja, zahvaljujući čemu je rezervat jedna od vodećih ekodestinacija u Srbiji«, kaže dr. Stojanović.

Tri zone

Što je ekoturizam i je li on uopće isplativ? Autori ove studije naglašavaju da je iskustvo prirode zasnovano na bogatstvu biološke raznolikosti upravo vrijednost koja omogućuje proizvode i aktivnosti koji se ne mogu doživjeti u nekim drugim i susjednim destinacijama. Kada se njima pridoda mogućnost novog i uzbudljivog otkrivanja, zahvaljujući prisustvu Dunava i svim drugim resursima hidrografije ovog prostora i opredijeljenost za turizam koji je u dosluhu s prirodnim resursima i brige o svim resursima okoliša, stječe se prednost na ekoturističkome tržištu.

Mišljenje autora ove studije je da se ekoturističke aktivnosti moraju (nastaviti) razvijati unutar tri zone u ovom zaštićenom području koje su i do sada bile vodeći punktovi za turiste: Štrbac, Karapandža i Bestrement.

»Ove zone omogućuju ravnomjernu raspodjelu sadržaja namijenjenih turistima na razini Rezervata, budući da je Karapandža u sjevernom, Štrbac u središnjem a Bestrement u južnom dijelu Gornjeg Podunavlja. U Štrpcu, šumsko-močvarnom području između Monoštora i Bezdana, napravljena je prva šetnica u ovom zaštićenom području, 2007. godine. Tu je ekoturistička priča, zapravo, i počela. Područje Karapandže, uz samu granicu s Mađarskom, oru-
bljeno je tokom Dunava na zapadu, Bajskim kanalom na istoku i rukavcem Baračka na jugu, i vjerodostojno predstavlja ukupnu dinamiku i raznovrsnost prirode na prostoru Gornjeg Podunavlja.

Edukativna staza na Karapandži uređena je 2013. godine, a vremenom je cijeli prostor dobio novu dimenziju na razini ekološkog centra, s još tri edukacijske šetnice, od kojih je svaka tematski posvećena jednom prirodnom segmentu: šumi, divljim životinjama i vodi. Edukacijska šetnica Bestrement predstavlja najznačajnije dijelove Apatinskoga rita, s ekološki i estetski vrijednim odlikama krajolika. Sastavni dio staze je i hranilište za orla štekavca, čija okolica je također otvorena za turističke posjete«, kaže dr. Stojanović.

Ukupna duljina uređenih šetnica Gornjeg Podunavlja nešto je veća od 12 kilometara, no neke vrijedne cjeline i privlačna mjesta nisu u njihovom dometu. Autori, primjerice, navode potrebu da se u dijelu Apatinskog rita koji Dunav redovito plavi organizira staza za plovila. Važnim dijelom šetnica stručnjaci smatraju i interpretacijske ploče s informacijama o područjima kroz koja se prolazi. Konačno, oni su procijenili da bi, uz sve prednosti i ograničenja, optimalan dnevni broj turista u Karapandži bio 383, uz 178 turista u Eko-centru Karapandža. Kapacitet Bestrementa je 196 posjetitelja dnevno, dok je u slučaju Štrpca to 160 posjeta. Takav broj neće biti, po ocjeni turističkih stručnjaka, negativan za floru i faunu, a omogućit će optimalno iskustvo posjetiteljima.

U suradnji s lokalnim zajednicama

Gornje Podunavlje je 2018. godine posjetilo 1.776 turista. Od toga broja je 1.515 njih posjetilo Karapandžu, 150 Bestrement, dok je 100 posjetilo Štrbac. Iako se čini skromnim, u usporedbi s 2017. godinom, broj posjetitelja bio je veći – te godine ih je bilo samo 678. Rast broja posjetitelja autori studije tumače izgradnjom i promidžbom eko-centra i infrastrukture u Karapandži.

»Prosječni posjet traje između dva i četiri sata. Tijekom tjedna posjeta je najviše subotom, dok se đачke ekskurzije obično odvijaju radnim danima. Organizirano dolaze i studenti i umirovljenici. Posjeti su najintenzivniji od travnja do lipnja i u rujnu. Aktivnost koju posjetitelji najčešće prakticiraju je šetnja koja uključuje i informiranje posjetitelja o značajkama zaštićenog područja, u obveznoj pratnji vodiča. U razmatranju su i prijedlozi da se turisti kreću bez vodiča, no isključivo na mjestima gdje to neće remetiti zaštićenu prirodu«, kaže Stojanović.

Ipak, on navodi i da profil dosadašnjih posjetitelja ukazuje na to da turisti obično nisu upućeni u činjenicu da je Gornje Podu-

navlje rezervat prirode niti da ima Europsku povelju za održivi turizam, dok tek poneki turist zna da je Gornje Podunavlje dio Rezervata biosfere Bačko Podunavlje.

Autori naglašavaju da suvremeni turizam teži preusmjeravanju pozornosti s masovnog na alternativne oblike, pa tako ruralni turizam dobiva na značenju i privlači sve veću pozornost posjetitelja koji žele provesti svoj odmor u miru i tišini, u druženju s lokalnom zajednicom i upoznavanju njihovih običaja, kulture i tradicije. Sukladno tome, upoznavanje s principima tradicijske gradnje, kao i učenje obrta, narodnih običaja, posjeta manifestacijama i degustacije kulinarskih specijaliteta lokalnih zajednica u okolici Sombora i Apatina, pridonijeli bi stvaranju nezaboravnog iskustva za posjetitelje Gornjeg Podunavlja.

»Zbog toga se proizvodnja tradicijskih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ručno izrađenih suvenira i proizvoda obrta, kao i njihov plasman, mogu posmatrati kao važni čimbenici dostizanja konkurentnosti ruralnih područja u okolici ovog rezervata prirode«, kaže Stojanović.

Jedan od prijedloga onima koji osmišljavaju turizam u Gornjem Podunavlju je povezivanje ponude ekoturizma s ponudom u selima distribucijom promotivnog materijala u Eko-centru Karapandža, isticanje ponude etno i ruralnoga turizma u selima koja okružuju Gornje Podunavlje (običaji, nošnja, arhitektura, manifestacije, govor i dijalekti) na internetskim stranicama i društvenim mrežama koje prezentiraju ovu destinaciju, kao i organiziranje tematskih susreta u Eko-centru koji bi isključivo bili posvećeni tradiciji, kulturi i baštini lokalnoga stanovništva. Za nadati se je da će poduzeće *Vojvodinašume*, koje je plan i naručilo, pretočiti barem neku od predloženih ideja u svoju ekoturističku praksu.

Marko Tucakov

Foto: Vladimir Stojanović

Miloš Čeman, krojač iz Šida

VELIKO SRCE najstarijeg obrtnika

»Trenutno se ne može živjeti od krojačkog obrta, a sada tek kada je počela ova situacija s koronavirusom ne radimo ništa. Zato smo se i odlučili da radimo maske i vizire i da pomognemo našoj općini koliko možemo. Besplatno ih dijelimo našem narodu u šidskoj općini, a Općina ih dalje prosljeđuje kome je potrebno«, kaže Čeman

U vrijeme kada je svijet do temelja protresla pandemija koronavirusa, stavlajući na mnoge izazove i velike i male zemlje, zdravstvene sustave, državnike a najviše samog čovjeka, u pomoć lokalnim samoupravama, policijskim postajama, volonterima i zdravstvenim radnicima, osim pojedinaca i gospodarstvenika, uključili su se i obrtnici. Humanost polako dobija svoje mjesto koje zaslužuje u našem društvu. U želji da pomogne svim građanima šidske općine, krojačka radnja Čeman iz Šida je donirala određenu količinu zaštitnih vizira Stožeru za izvanredne situacije Općine Šid, koje su sami napravili. Ova krojačka radnja, najstarija u šidskoj općini, također je sašila i donirala na tisuće zaštitnih maski za volontere Stožera za izvanredne situacije.

Posao koji treba voljeti

Miloš Čeman iz Šida se već punih 45 godina bavi krojačkim zanimanjem. Uz oca, koji je također bio krojač, zavolio je taj posao. Najprije je šio američke kape (kačkete) koje je prodavao tada na Jadranskom primorju, potom muška odijela, a kasnije je odlučio da počne šiti auto presvlake, ne znajući, kako danas kaže, da je odabrao najteži posao.

»Tada nisam znao da će biti toliko modela automobila, da će to toliko napredovati jer je trenutno neizvodljivo sve ispratiti. Nekada je to bilo lakše raditi, jer je bilo samo nekoliko vrsta automobila pa smo mogli raditi po šablonu«, ističe naš sugovornik, dodajući da je kada se počeo baviti obrtništvom u Šidu tada bilo njih 750:

»Kada sam došao iz vojske, najprije sam radio u tekstilnoj tvornici Šik u Šidu, ali sam ubrzo riješio da otvorim privatnu trgovinu. Otac je tada već radio. U predsjedništvu udruženja obrtnika bio sam najmlađi, a sada sam najstariji obrtnik u Šidu. Ovdje više nema krojačkih radnji. U početku sam radio uglavnom sakoe, budući se to tada bolje plaćalo, zatim hlače, i to isključivo po porudžbini. Bio je to tada dobro plaćen posao od koga se moglo lijepo živjeti. Međutim, kada su se počele otvarati kineske radnje, nismo se mogli izboriti na tržištu i morali smo dizajnirati nešto novo. Tada smo počeli raditi auto-presvlake. Supruga mi već dvije godine govori da prekinem s radom, jer nam se taj posao više ne isplati. Za sve ovo vrijeme koliko radimo, ovo bi sad trebalo biti veliko obiteljsko poduzeće. Nadao sam se da će srednji sin nastaviti ovaj posao, ali i on je odustao i otišao na Maltu. On je jedini koji može raditi i koji zna taj posao. Druga dva sina su se izjasnila da neće. Trenutno se ne može živjeti od toga, a sada tek kada je počela ova situacija s koronavirusom, ne radimo ništa. Zato smo se i odlučili da radimo maske i vizire i da pomognemo našoj općini koliko možemo. Besplatno ih dijelimo našem narodu u šidskoj općini, a Općina ih dalje prosljeđuje kome je potrebno«, kaže Čeman.

Pomoć onima koji su prvi na udaru

U svojoj radionici posjeduje velike industrijske strojeve za šivanje gdje zajedno sa suprugom **Jelicom** i nekoliko radnika trenutno šije vizire za bolju zaštitu od virusa korona. Oni su prvi u Srbiji koji su ih počeli izrađivati u izvanrednom stanju.

»Radio sam ih po nekom mojem sistemu. Naprijed sam stavio znojnicu, a zatim plastificirani dio koji ide preko cijelog lica. Brzo sam se snašao za materijal, budući sam godinama u tom poslu. Prvog tjedna sam za jedan dan sašio samo devet vizira. Bilo je teško u početku, ali smo kasnije počeli izrađivati po 100 vizira za jedan dan i još uvijek ih radimo. Svaku masku smo glačali na 200 stupnjeva, dezinficirali ih i pakirali u vrećice. Viziri su namijenjeni medicinskom osoblju. Preko njih se lakše diše. A u ovakvim okolnostima, pogotovo onima koji su po cijeli dan u kontaktu s potencijalnim prenositeljima zaraze, treba cijelo lice zaštititi«, ističe.

Obrtništvo nekad i sad

Na pitanje kako gleda na obrtništvo nekad i sad, naš sugovornik odgovara.

»Imam tri sina i u današnje vrijeme ne bih volio da se bave ovim poslom, budući je težak i nije dovoljno plaćen kod nas. A u svijetu je posve drugačije. Ekonomski najjači ljudi u svijetu se uglavnom bave tekstilom. Nažalost, kod nas nije tako, ni kod kreatora, niti kod modelara. Možeš samo živjeti kao srednja klasa, a napredovati se ne može. Nekada je bilo posla da nisi mogao spavati i, što bi moj pokojni otac rekao: »nije ti loš posao, samo tu nema kraja.«

No, unatoč svemu ovaj vrijedni i humani čovjek uspio je opstati u svom poslu punih 45 godina.

»Samo ja u obitelji volim ovo raditi. Sramota je reći, ali kad nisam u radnji, poludim. Kada mi je dosadno, dođem i šijem.

Meni to nije teško, jer sam se rodio pored šivaćeg stroja. I danas kad se želim odmoriti sjednem za stroj, šijem i uživam. Jer posao se mora voljeti. Trenutno pravim neke specijalne presvlake za prednja sjedišta i uživam raditi komplicirane stvari; i raditi što nitko ne radi«, kaže Čeman.

Odgođena mirovina

I kako na kraju razgovora kaže: vrijeme borbe protiv koronavirusa iskoristio je za testiranje samoga sebe. Naime, na nagovor supruge planirao je uskoro se povući iz ovog posla, više se posvetiti obitelji i slobodnim aktivnostima (pecanju). No, protekli dani naveli su ga da donese drugu odluku.

»Mislim da kad bih morao tri dana sjediti u kući i gledati televiziju, da više ne bih mogao dugo živjeti. Tijekom dana sašijem 30 vizira. Bez obzira što tu nema matematike i što to radim volonterski, ne opterećujem se jer znam da radim pravu stvar i da pomažem drugima. To volim raditi i nije mi teško, jer me posao opušta. Najvjerojatnije ću se sa suprugom preseliti u Novi Sad. Uzet ću dva šivaća stroja i nešto ću šiti. Jer u našem poslu nema kraja. Netko će tražiti sjedalice za stolice, netko nešto drugo da mu se sašije. Kad se probudim, moram otići u radionicu jer sam tako navikao, bez obzira na to hoće li netko ući u nju ili neće. Odlučio sam da ću posao koji volim raditi dok sam živ, iako znam da to u današnje vrijeme nije isplativo«, rekao je na kraju razgovora naš sugovornik, čija je humanost i nesebičnost dojmila mnoge proteklih dana u Srijemu.

S. D.

IZBOR – ŠKOLOVANJE na materinskom jeziku

Nastavu na hrvatskom jeziku u subotičkim srednjim školama uglavnom pohađaju učenici iz Subotice i okolnih mjesta. Međutim, ima i onih učenika koji su zbog nastave na materinskom jeziku spremni školovanje nastaviti dalje od svoje kuće, čak i kada to znači odlazak iz obiteljskog doma i preseljenje u učenički dom. Primjer su **Andrea** (26) i **Anđela** (18) **Matin** iz Monoštora, koje poslije završene osnovne škole nisu imale dvojbu gdje nastaviti srednjoškolsku naobrazbu. Odlučile su se za Suboticu i nastavu na hrvatskom jeziku. Andrea je sada studentica matematike na novosadskom sveučilištu, a Anđela maturantica.

Sestre Matin su zbog pandemije, koja je zatvorila i škole i fakultete, u Monošturu, pa je to bila prilika za susret i razgovor o njihovom iskustvu s nastavom na hrvatskom jeziku.

Iz obiteljskog u učenički dom

O mogućnosti da srednjoškolsku naobrazbu nastavi na hrvatskom Andrea je počela razmišljati prilikom jednog susreta koji se dogodio u Đurđinu, kada je sa svojim vršnjacima, koje je srela na školskom natjecanju, razgovarala o tome što će upisati nakon male mature.

»Hrvatski je meni materinski jezik i mislim da je bilo normalno iskoristiti mogućnost školovanja na svojem jeziku«, kaže Andrea. »Već u šestom-sedmom razredu odlučila sam da ću studij nastaviti u Hrvatskoj, tako da je izbor srednje škole na hrvatskom bio logičan korak ka tom cilju«, kaže Anđela

»Tamo sam i saznala da postoji nastava na hrvatskom jeziku u Subotici i za mene više nije bilo dvojbe. Znala sam da ću srednju školu nastaviti na hrvatskom i da će to biti gimnazija u Subotici. Hrvatski je meni materinski jezik i mislim da je bilo normalno iskoristiti priliku za školovanje na svojem jeziku. Potporu sam imala i od obitelji, koja je odmah prihvatila moju želju da srednju školu nastavim na hrvatskom, bez obzira što je to značilo otići iz roditeljskog doma u Suboticu«, prisjeća se Andrea 2009. godine kada je upisala srednju školu, gimnaziju, opći smjer.

Kaže da su prvi tjedni nastave za one koji su osnovnu školu završili na srpskom jeziku bili malo teži, ali su profesori imali razumijevanja.

»Na satovima smo se svi trudili koristiti standardni hrvatski jezik, a na odmorima je bilo svakako. Bilo je tu i šokačke ikavice, bunjevačke ikavice, iskrivljenog hrvatskog jezika. Što se tiče kvalitete nastave, zadovoljna sam. Nastava u hrvatskom odjelu nije se razlikovala od nastave na srpskom ili mađarskom jeziku«, priča Andrea.

U njenom odjelu bilo je 24 učenika, a ona je jedina stanovala u učeničkom domu.

»Dom sam sama plaćala, ali su zato udžbenici bili besplatni, odnosno dobivali smo udžbenike koje smo koristili uz obvezu da ih u istom stanju vratimo na kraju školske godine. Također smo na početku godine dobivali vaučer za kupovinu školskog pribora«, kaže Andrea.

Sestrinim koracima

Prije četiri godine Andreinim koracima krenula je i njezina mlađa sestra Anđela. Ni ona nije imala dvojbu gdje i što upisa-

Strah napraviti iskorak

Uz Andreu i Anđelu do sada je nastavu na hrvatskom jeziku u srednjoj školi pohađala samo još jedna učenica iz Monoštoru.

»Mislim da je prije svega to strah od napuštanja kuće, obitelji. Nije u pitanju neinformiranost, jer informacija o mogućnostima školovanja na hrvatskom jeziku sada ima dovoljno. S obzirom na to da u školi u Monoštoru imamo cjelovitu nastavu na hrvatskom, mislim da će to utjecati da veći broj mladih iz našeg sela i srednju školu nastavi na svom materinskom jeziku. Prije svega, jer neće imati strah zbog nepoznavanja jezika«, kaže Andrea.

ti. I njezin izbor bila je nastava na hrvatskom i opći smjer subotičke gimnazije. »U osnovnoj školi pratila sam izborni predmet hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture. Već u šestom-sedmom razredu odlučila sam da ću studij nastaviti u Hrvatskoj, tako da je srednja škola na hrvatskom bila logičan korak ka tom cilju. Na početku je bilo teško i čudno, jer nikoga nisam poznavala, ali vrlo brzo sam se prilagodila, upoznala vršnjake. Nisam pogriješila i da sam sada na kraju osnovne škole ponovno bih isto odabrala«, kaže maturantica odjela na hrvatskom jeziku subotičke gimnazije.

Ona još dodaje da su profesori imali razumijevanja, s obzirom na to da je srednjoškolsku naobrazbu nastavila poslije osnovne škole koju je završila na srpskom jeziku.

Potpora HNV-a

Anđela Matin je prve godine plaćala smještaj u učeničkom domu, ali je od druge te troškove preuzeo HNV. Učenici koji zbog školovanja napuštaju mjesto stanovanja i prelaze u učenički dom zahtjev za plaćanje troškova smještaja u domu mogu podnijeti Odboru za obrazovanje Hrvatskog nacionalnog vijeća.

»Tako je bilo i u mojoj generaciji, a velika pomoć su nam bili učenici koji su u srednju školu došli sa znanjem hrvatskog jezika, budući da su u osnovnoj školi pratili nastavu na hrvatskom. Oni su nas prosto gurali naprijed«, nadovezuje se na razgovor Andrea.

Studij u Hrvatskoj

Andrea je poslije srednje škole studij nastavila u Novom Sadu, iako joj je jedna od želja bilo sveučilište u Osijeku.

»U vrijeme kada sam upisivala prvu godinu nije postojao smjer koji sam željela upisati, a Zagreb ili Zadar su mi bili previše daleko od kuće, pa sam odabrala Novi Sad, i to studij matematike na smjeru primijenjena matematika i tehnomatematika. Sada mogu reći: da sam na početku srednje škole opet bih odabrala nastavu na hrvatskom, a studij matematike vjerojatno bih, umjesto u Novom Sadu, nastavila na nekom od sveučilišta u Hrvatskoj. Plan mi je nakon osnovnih studija master studije nastaviti u Hrvatskoj«, priča starija sestra.

U Hrvatsku planira i Anđela, kojoj je želja školovanje nastaviti u Puli, i to na studiju informatike.

»Ono što me čeka je državna matura. Prije pandemije u HNV-u su počele pripreme, međutim sada se pripremamo sami ili radimo zadatke koje nam pošalje profesor. U odnosu na one učenike koji završavaju srednju školu na srpskom meni je lakše prije svega pripremiti hrvatski jezik za državnu maturu«, kaže Andrea.

Sestre Matin članice su KUD-a Hrvata *Bodrog*, ali u radu udruge sudjeluju koliko mogu i kada su u Monoštoru. Osim nastupa s ostalim članovima *Bodroga* istaknule su se i u vođenju programa, a jedan od takvih programa bila je manifestacija *Šokci i baština*, koja je prošle godine održana u Monoštoru.

Z. V.

Nina Todorović, vizualna umjetnica

Kultura nije radno nesposobna osoba s kroničnim bolestima

Umjetnici se vječno suočavaju sa stereotipom da su teška vremena inspirativna

Razgovor vodio: Zvonko Sarić

Globalna epidemija koronavirusa uvjetovala je odgađanje niza događaja u kulturi i umjetnosti širom svijeta. Pogođen je i redovan rad muzeja, galerija, kazališta i kina. O jednoj od odgođenih izložbi u Americi, o tome može li ovo vrijeme biti dodatna inspiracija za umjetnike razgovarali smo s vizualnom umjetnicom dr. **Ninom Todorović**.

Gdje je trebala biti održana izložba u Americi i što je koncept te izložbe koja je odgođena?

Izložba »Among Women: Contemporary Art from Serbia« je trebala biti održana od 27. ožujka do 17. svibnja ove godine u 937 Gallery, u Pittsburghu. Samostalna kustosica iz Pittsburgha, a porijeklom iz Srbije, **Rachel Klipa** je okupila 11 umjetnica iz Srbije oko koncepta izložbe koji se odnosi na ispitivanje višeslojnosti srpske umjetničke scene, preispitivanje sjećanja, važnost mjesta, sposobnost ženskog tijela da prenese osobne i historijske narative... Izložbu je podržala organizacija *Pittsburgh Cultural Trust* i *Pennsylvania Council On The Arts*. Kustosica Rachel Klipa je, tijekom priprema, odabrala moje radove iz dva ciklusa: »Mapiranje dekonstrukcije« i »Arhitektura sjećanja«.

Prošle godine imali ste izložbu u Muzeju primijenjene umjetnosti u Beogradu »Mapiranje dekonstrukcije«, koja je nastavak Vaših istraživanja u okviru projekta »Arhitektura sjećanja«. Jeste li nastavili rad na tom projektu?

Izložba »Mapiranje dekonstrukcije« je bila veliki izazov, potpuno nova produkcija, izlagala sam po pozivu i nije bilo jednostavno svladati vrlo specifičan, veliki prostor muzeja. Izložba je predstavljala nastavak mog istraživanja fenomena »Arhitekture sjećanja«, ispitivanja grada, mapiranja i stvaranja jednog emotivnog atlasa arhitekture, uglavnom vezane za ono što se može definirati kao privatni život anonimnih pojedinaca. U prvoj fazi istraživanja, koju je činio moj doktorski umjetnički rad, bavila sam se sjećanjem na vlastitu obitelj i intimnim pristupom toj tematici, upravo kroz is-

pitivanje arhitekture koja je obilježila moje djetinjstvo. U ovom novom, drugom segmentu, vratila sam se na kolektivno sjećanje, kroz prikazivanje otisaka zgrada koje nestaju, uslijed tranzicije. Jedna od nuspojava tranzicijskog perioda je nadogradnja starih objekata, kao i ubrzana gradnja novih stambenih objekata, ne nužno idealnih, niti estetskih, ali prilagođenih potrebama i duhu vremena, na mjestu starih, manje adekvatnih. Zanimalo me je kako se lice grada mijenja i kako intimni prostori, fizički i mentalni, poprimaju druge oblike i polako mutiraju. Svaka moja izložba se odnosi na grad kao fenomen i kao živu i promjenjivu kategoriju, polazna točka jest uvijek Beograd. Ali time ne ograničavam što ću izložiti, bilo je i foto-grafskih predložaka nastalih u Novom Sadu i drugim gradovima u Srbiji.

Je li život u doba pandemije »povlastica« za umjetnike, koliko i rat, teška vremena, mislim ovdje na stvaralaštvo, mada se tih povlastica čovjek rado odrekne. Može li ova pandemija biti inspiracija za umjetničko stvaralaštvo?

Umjetnici se vječno suočavaju sa stereotipom da su teška vremena inspirativna. Ima istine u tom stereotipu, ali rekla bih da bismo sasvim lijepo mogli stvarati i u, za sve nas, mirnijim i boljim vremenima. Možda na to treba gledati iz druge perspektive: umjetnici će svakako naći temu za razmišljanje i potencijalno stvaralaštvo i u doba pandemije, ali oni kojima je umjetnost profesija ne čekaju katastrofe, ni prirodne, a ni one izazvane ljudskim faktorom da bi stvarali. Oni imaju kritički ili čak angažiran stav i u, uvjetno rečeno, mirnim vremenima.

Uz sve veći broj zaraženih u europskim državama i činjenicu da su mnoge kulturne ustanove zatvorene, a sve je više ljudi u samoizolaciji, ovih dana traje selidba umjetnosti na internet. Je li to novi život kulture?

Na Twitteru sam prije nekoliko dana vidjela jedan komentar povodom online izložbi, koji je otprilike glasio: »Evo još jedne izložbe

koju neću pogledati«, i koji, čini mi se, sumira po mojoj procjeni raspoloženje većine ovdašnje publike prema umjetnosti, izložbama, realnim i virtualnim. Mislim da je realno stanje takvo da koga interesira umjetnost, taj će i inače naći načine da je prati, i taj će svakako biti i posjetitelj virtualnih izložbenih postavki i ostalih virtualnih umjetničkih događaja. Ja ću pratiti što rade moje kolege, oni će pratiti što ja radim, organizirat ćemo se na mrežama, dijelit ćemo te informacije, ali će upliv bilo koga sa strane biti zanemarljiv. Ne treba odustajati od potencijalne publike, treba je senzibilizirati, educirati, zainteresirati. Ali, ne može se očekivati da se na tom polju desi čudo tijekom izvanrednog stanja. Sustav je trebao biti mnogo ranije uspostavljen i funkcionalan. Ljudi su pod stresom, umorni, zaokupljeni pukim preživljavanjem, a stjecanje navika koje se odnose na praćenje kulturnih događaja je nešto čime se država i društvo moraju mnogo temeljnije baviti, da imamo razvijenu strategiju koja se primjenjuje ozbiljno i odgovorno u redovnim uvjetima, a ne samo u vrijeme pandemije ili sličnih izvanrednih okolnosti. Samostalni umjetnici su inače na rubu egzistencije i u redovnom stanju, situacija već jeste katastrofalna, a tek nam slijede teški dani, kada se ukine izvanredno stanje i prođe pandemija, pod uvjetom da preživimo do tada. Podrazumijeva se da je spašavanje života važnije od umjetnosti, ali vidjeli smo i do sada da su prioriteti jedna varljiva kategorija koja ne funkcionira uvijek u skladu s logikom zdravog razuma.

Tajništvo za kulturu gradske uprave grada Beograda obavijestilo je sudionike natječaja za financiranje i sufinanciranje projekata u kulturi kao i projekata umjetničkih, odnosno stručnih i znanstvenih istraživanja u kulturi da se natječaji neće realizirati. Kako komentirate ovu odluku? Može li se kultura promatrati kao radno nesposoban gospodin, pun kroničnih bolesti?

Takva odluka je nepromišljena i potpuno neprihvatljiva i već su pokrenute mnoge inicijative i apeli da se ona povuče. Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije (NKSS) je, mislim, prva reagirala nizom zahtjeva za njeno poništavanje, za formiranje hitnog fonda za socijalno najugroženije i različitih mjera koje bi olakšale život umjetnicima. Oglasila su se i umjetnička udruženja i različite formalne i neformalne umjetničke grupe, kao i Koordinacijski odbor reprezentativnih umjetničkih udruženja. Kultura nije radno nesposobna osoba s kroničnim bolestima, mislim da je takva usporedba vrlo problematična i u njoj se ogleda potpuna nezainteresiranost javnosti za istu. Kultura je dovedena u to stanje dugotrajnim zanemarivanjem od sustava, oduzimanjem dostojanstva i umjetnicima i zaposlenima u kulturi, a s druge strane, od umjetnika i radnika u kulturi se najpije očekuje solidarnost, angažiranost i osobni prilog u raznim vrstama humanitarnih akcija, dok državne institucije šute. Osim što su porezni obveznici, umjetnici su i dio glasačkog tijela, iako čine mali postotak u toj masi, ipak tu činjenicu ne treba zaboraviti.

Ministarstvo kulture Hrvatske nastavlja provoditi mjere za ublažavanje posljedica pandemije koronavirusa i nedavnoga potresa, te je od 1. travnja otvoren poziv za potporu samostalnim umjetnicima, najavila je ministrica Nina Obuljen-Koržinek, dodavši da se razrađuju i nove mjere. Kako komentirate?

Mogu samo pozdraviti svaku takvu odluku, donijetu u bilo kojoj državi. Njemačka i, čini mi se Francuska, su već usvojile dodatni proračun namijenjen za pomoć samostalnim umjetnicima i radnicima u kulturi. Dok odgovaram na ova pitanja objavljen je »nagovještaj mogućnosti« pomoći samostalnim umjetnicima, od Ministarstva

kulture i informiranja Srbije. Pozvani su Vlada i ostali nadležni za financije da razmotre na koji način se može realizirati ta podrška. Ne znam još uvijek kako to da komentiram, iskustva su nam loša, a ipak se želim nadati pozitivnom odgovoru. Vidjet ćemo kako će biti do kraja. U moru tih vijesti iz svijeta pronašao sam čak i neku vrstu precizno targetiranog natječaja za žene »40 plus«, koje su po profesiji umjetnice, s boravištem u Americi, kojima je upućen poziv da apliciraju za dodjelu grantova koji predstavljaju pomoć tijekom pandemije, jer se smatra da ta starosna grupa trpi dodatne teškoće, koje naročito dolaze do izražaja u ovoj situaciji. Smatram taj natječaj primjerom dobre prakse.

Čujete li se s nekim hrvatskim umjetnicima? Jeste li upoznati s hrvatskom umjetničkom scenom-produkcijom? Jesu li na Vaš rad utjecali neki hrvatski umjetnici? Jednostavnije: jesu li neka djela hrvatskih umjetnika utjecala na Vas dok ste se formirali kao umjetnica?

Prije dvije godine sam sudjelovala u međunarodnoj grafičkoj radionici »Beogradski susreti 2018«, koju već dugo, uspješno organizira Centar za grafiku i vizualna istraživanja Fakulteta likovnih umjetnosti u Beogradu, na čelu s kustosicama **Ljiljanom Tašić** i **Natašom Janković**. Tom prilikom zemlja gost je bila Hrvatska, pa smo zajednički stvarali i družili se nas petero srpskih, osim mene, **Svetlana Volic, Vladimir Nikolić, Mario Kolarić i Petar Mirković** i osmero hrvatskih umjetnika – **Igor Čabraja, Vojin Hraste, Alem Korkut, Mario Čaušić, Matija Debeljuh, Goran Škofić, Vedran Perković i Igor Eškinja**. To su umjetnici iz različitih dijelova Hrvatske – Zagreb, Osijek, Pula, Poreč, Split, Rijeka i različitih likovnih izraza... Ideja je bila da se osim grafičara okupe i umjetnici koji se izražavaju u potpuno drugačijim medijima i da se to transponira u serije grafika tijekom radionice. Općenito, volim takve vidove suradnje i rado se odazivam na pozive za sudjelovanje u takvim događajima, a tom prilikom mi je bilo i posebno zadovoljstvo, jer sam upoznala, recimo, umjetnika iz Rijeke, Igora Eškinju, čije ambijentalne instalacije su mi odavno inspiracija. Također je bilo sjajno upoznati likovne poetike i ostalih sudionika, s nekima od njih sam i dalje u kontaktu, pa se nadam da ću uspjeti grafičara Maria Čaušića iz Osijeka ovog ljeta dovesti kao gosta u Likovnu koloniju Vlasina, čija sam izbornica već treću godinu, ako se izborimo s pandemijom, tj. ako ne ostavi trajne posljedice na rad ustanova kulture i suštinski ne poremeti već utvrđene planove i programe.

Udruge kulture u doba korone (II.)

Šokačka kuća u Sonti

Na čekanju

Po mišljenju pojedinih stručnjaka, kada je pandemija koronavirusa u pitanju, na početku smo njenog kraja i na kraju tunela nazire se svjetlo. No, još uvijek je neizvjestan datum ukidanja izvanrednog stanja, a još je neizvjesnije i još je veća nepoznanica kako će se od tog trenutka odvijati svakodnevni život. I što se društvenih odnosa tiče, kao i aktivnosti i djelovanja na svim poljima. Kultura je, više puta je to potvrđeno, uvijek prva na udaru i u ovom se području najviše osjete posljedice nedostatka novca, a u ovom slučaju izvanrednih okolnosti. Kao i sve druge, tako i udruge kulture, kada se izvanredno stanje ukine, čeka ne mali posao i brojni izazovi. Kako one trenutno funkcioniraju i kakve će posljedice na njihov daljnji rad imati ovo razdoblje bez aktivnosti, čitajte u nastavku prošloga petka započete teme.

Rad u vrijeme stagnacije

Vodstvo i članovi Hrvatskog kulturno-umjetničkog društva *Vladimir Nazor* iz Sombora, vodeći računa i pridržavajući se uvjeta koje je donijelo izvanredno stanje, prilagodili su svoje aktivnosti, a sve one koje podrazumijevaju grupni rad su obustavljene. Predsjednik ovog društva **Mata Matarić** navodi za naš tjednik kako se *Nazorovci* snalaze i što i kako rade u ovim izazovnim vremenima:

»Konzultacije članova Izvršnog odbora s voditeljima sekcija oko konkretnih zadataka obavljaju se po potrebi telefonskim putem, a za iznesene probleme se pronalaze moguća rješenja. Tradicionalna uskrсна radionica organizirana je virtualno i sve je prezentirano na Facebook stranici Društva. Napravili smo plan i dogovor sa starijim članovima kako oni mogu pridonijeti virtualnim aktivnostima, što će do izlaska novog broja *Hrvatske riječi* također biti vidljivo na FB stanici. Aktivnosti u novonastaloj situaciji fokusirali smo na pomladak. Kako su mladi u više sekcija imali

znatan broj nastupa u zemlji i inozemstvu krajem prošle godine, a u suglasnosti s njihovim voditeljima, napravili smo plan, odnosno podijeljene su teme po kojima bi oni opisali svoje dojmove s putovanja, naslikali ih, pisali o neostvarenim putovanjima i kako ih zamišljaju, o Uskrsu u izolaciji, o sjećanjima na prošle Uskrse, kao i općenito što očekuju od svojih angažmana u Hrvatskom domu nakon izolacije.«

Dogovoreno je, kako kaže, da se ovo vrijeme posebno iskoristi za daljnji rad na digitalizaciji, odnosno nastavku projekta započetog 2018. godine pod nazivom »*Nazor* – čuvar tradicije somborskih Hrvata«.

»Pred samo uvođenje izvanrednog stanja uspjeli smo održati prezentaciju i izložbu prve faze ovog jedinstvenog projekta, a tijekom ovog vremena, kao i kada ono prođe, radi se na izradi digitalne platforme, unosa i tehničke obrade ogromne građe našeg Društva.«

Što se tiče pomoći starijim članovima, ona je organizirana pojedinačno, i, prema riječima Matarića, tu nema znatnih problema.

Odmah po proglašenju izvanrednog stanja HKPD *Đurđin* iz Đurđina prekinulo je svoje redovite aktivnosti i do daljnjeg su otkazane probe folklorne i tamburaške sekcije. Što se tiče pružanja humanitarne pomoći potrebitima, predsjednica Društva **Marica Stantić** kaže kako ovakve akcije nisu organizirane, prije svega zbog toga što nemaju svoje prostorije za rad. Međutim, članovi individualno pomažu svojim najbližima i susjedima.

Budući da nema okupljanja članstva, sve aktivnosti su zamrznute i u KPZH-u *Šokadija* iz Sonte. Jedino se, kaže njezin predsjednik **Zvonko Tadijan**, obilazi *Šokačka kuća* kako bi se oko nje obavili neophodni poslovi. Budući da je njihovo članstvo prestaro ili premlado (djeca osnovnoškolskog uzrasta), angažiranost po pitanju pružanja humanitarne pomoći je, dodaje on, prepuštena inicijativi pojedinih članova.

 Marta Gorjanac, Bereg

Članovi HKD-a *Hrvatski kulturni centar – Beograd*, u kojem naravno također nema događanja, u telefonskom su kontaktu oko planova kako propušteno, odnosno ono što je moralo biti otkazano nadoknaditi kao i razgovora glede budućih aktivnosti kada se ovo završi.

»Naše članove, putem maila, Facebooka i internetske stranice Društva (hkcbeograd.co.rs) obavještavamo o događanjima u Udruzi. Većina su stariji od 65 godina i privremena zatvorenost u kući nam svima jako teško pada, ali su naši mlađi članovi uvijek tu da pomognu kada im se obratimo«, kaže predsjednica Društva **Ljiljana Crnić**.

Starije članice HKPD-a *Silvije Strahimir Kranjčević* iz Berega vrijeme izvanrednog stanja koriste za izradu nošnji i tkanje, dok oni mlađi, prema riječima predsjednika Društva **Milorada Stojnića**, stoje na raspolaganju svima kojima je pomoć potrebna.

»Sve aktivnosti su obustavljene i u HKC *Srijem – Hrvatski dom* u Srijemskoj Mitrovici te će se s velikim planovima predviđenim za ovo proljeće morati sačekati«, kaže predsjednik ove udruge **Krunoslav Đaković**.

Izražavajući nadu da će donatori imati razumijevanja i produžiti rokove za realizaciju projekata, on ističe kako će s financijama stajati bolje, jer neće biti putovanja i sredstva će se trošiti samo za osnovnu režiju.

Izazovi i moguće teškoće

Izvjeste posljedice zbog zastoja u radu neke će udruge osjetiti više, a neke manje. Tako, osim nemogućnosti nastavka započetih aktivnosti i projekata, predsjednica đurđinskog HKPD-a Marica Stantić kao mogući problem navodi teškoću ponovnog okupljanja članova u folklornu sekciju.

S druge strane, glede članstva ne strahuje predsjednik sončan-ske *Šokadije* Zvonko Tadijan, ali nije ni u potpunosti bezbrižan:

»Problemi nastaju u dijelu da ne znamo koje ćemo od naših planiranih stalnih programa uspjeti realizirati. Pomalo smo već navikli na probleme financijske prirode, no i pored svega vjerujem da ćemo raditi na našem kapitalnom projektu *Šokačke kuće, Šokačkoj večeri* i ostalom, barem u drugoj polovici godine.«

Zbog iznenadnog i neočekivanog izvanrednog stanja, drugi put je somborskim *Nazorovcima* odgođeno putovanje u Zagreb.

»Planirano putovanje u Zagreb u razdoblju od 16. do 18. travnja, na proslavu 150. obljetnice OŠ *Sesvete*, odgođeno je drugi put. Prvi put u prosincu prošle godine zbog štrajka prosvjetnih radnika. Na put su trebali sa svojim programom ići mladi glumci, mladi folklorasi i učenici koji slušaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture«, kaže Mata Matarić, dodajući kako je prekinut i 29. Memorijalni šahovski turnir *Prof. Franja Matarić*. Uz uvjerenje da će naknadno sigurno biti održan, on poziva članove da ostanu doma, a još bolje, na salašu.

Predsjednica beogradskog HKD-a *Hrvatski kulturni centar* Ljiljana Crnić smatra da ih prilično može unazaditi otkazivanje predstava i gostovanja iz Hrvatske koja su, uz financijsku potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH i Veleposlanstva RH u Beogradu, trebala biti realizirana u ožujku i travnju.

»Nadam se da će nakon završetka ove pandemije, koja nas je sve omela u radu, naša Udruga nastaviti tamo gdje je stala. Da ćemo uspjeti ostvariti plan koji smo zacrtali za ovu godinu i da ćemo isto tako dobiti sredstva za nove projekte koje planiramo uraditi. Za članstvo se ne bojim, dovoljno smo svjesni i strpljivi, a također ga i obnavljamo. Jedino je malo tužno što mladi nisu mnogo zainteresirani za sve ono što stariji rade. No, priličan broj ih je aktivno po sekcijama i vjerujem da će mnogo toga uraditi da naša Udruga nastavi uzlaznom putanjom, u čemu ćemo im svi pomoći. Ujedno se nadam da će dužnosnici iz naše matične domovine imati razumijevanja, kao što su uvijek imali, i da će nam izaći u susret pri novim aplikacijama koje smo poslali kako bi financijska sredstva i ove godine bila dodijeljena. Jasno nam je svima da će biti malo teže jer je sve stalo, ali kada je u pitanju kultura, uvijek su bila teška vremena i za nju se uvijek davalo malo«, ističe Crnić i zahvaljuje svima koji im pomažu.

Prekid rada bereškog HKPD-a *Silvije Strahimir Kranjčević* utječe, kao i kod drugih udruga, na nemogućnost održavanja manifestacija i realiziranja ugovorenih gostovanja, a najveći problem su financije budući da je, prema riječima Milorada Stojnića, ovo četvrti mjesec kako nisu dobili nikakva sredstva za rad, a koja su neophodna, među ostalim, i za održavanje *Šokačke kuće – muzeja* kao i za plaćanje računa koji, iako je izvanredno stanje, i dalje stižu.

Osim što su do daljnjeg odgođeni svi folklorni nastupi i manifestacije srijemskomitrovačkog HKC-a *Srijem – Hrvatski dom*, i pitanje je kada će biti održani, Krunoslav Đaković navodi kako će sigurno biti velikih problema u realizaciji projekata.

»Imali smo puno planova sa školom tambure, hrvatskim jezikom za srednjoškolce. Sve je to sada zaustavljeno. Svakako će biti potrebno neko vrijeme da svi dođu u prethodnu formu za nastupe čak i kad ovo prođe. S nastupima se uvijek mora dosta unaprijed planirati tako da nisam siguran hoćemo li ih uopće imati ove godine. Moram ipak reći da će sve ovo proći, imali smo i težih vremena za hrvatsku zajednicu u Srbiji pa smo ih pregurali«, kaže Đaković.

I. Petrekanić Sić

Znameniti banatski Hrvati: Franjo Radočaj (1902. – 1948.)

Zaboravljeni slikar iz Starčeva

Djela mu danas čuvaju pančevački i vršački muzej, ali ih ima i u privatnim zbirkama. Radočajevo ime poznato je samo u užim slikarskim krugovima, ali on bez sumnje zaslužuje daleko više od toga

mije vraća se u Pančevo, gdje mu je živjela majka. Tih je godina radio u Pančevu i Vršcu, gdje mu je priređena i prva samostalna izložba.

Od tridesetih godina živio je u Beogradu u vrlo lošim materijalnim uvjetima. Počeo je izlagati u Novom Sadu i Osijeku od 1933. Slikareva teška financijska situacija tad počinje zabrinjavati i njegove kolege i prijatelje. Radočaj je 1934. dobio u Beogradu nagradu dnevnog lista *Politika* za svoje djelo *Žena pri radu*. **Milan Butozan**, glasoviti pančevački slikar je, pak, nekoliko dana prije toga napisom u listu *Banatski vesnik*, pančevačkoj javnosti ukazao na Radočajeve dotadašnji mukotrpan životni put i još goru svakodnevnicu s kojom se u to vrijeme suočavao, tvrdeći kako ga je Pančevo gotovo zaboravilo usprkos tomu što je u tom gradu proveo 20 godina. Predlagao je pritom da grad otkupi nagrađenu sliku čija je vrijednost procijenjena na šest tisuća dinara, te tako pomogne ovom talentiranom umjetniku. Tek 1940. godine Franjo Radočaj ima svoju prvu samostalnu izložbu u Beogradu. Kao nastavnički pripravnik u Školi primijenjene umjetnosti zaposlio se 1941. Uslijedio je Drugi svjetski rat i vrlo tegoban period za ovog umjetnika. Godine 1947. postavljen je za profesora Škole primijenjene umjetnosti. Unatoč već veoma narušenome zdravlju, poslije rata sa studentima odlazi i na radne akcije. Radočaj je preminuo 2. ožujka 1948. u Beogradu, povučeno i u siromaštvu.

Autoportret Franje Radočaja (izvor: Gradski muzej Vršac)

Franjo Radočaj rođen je u Starčevu 29. srpnja 1902. godine u siromašnoj obitelji **Mate** i **Tereze Radočaj**, rođene **Mačaš**. U svom rodnom mjestu završio je osnovnu školu, a upravo uoči Prvog svjetskog rata u susjednom Pančevu upisuje gimnaziju i poslije četiri godine školovanja maturira. Nakon srednjoškolskog obrazovanja obučio se za soboslikara i pismoslikara. Godine 1921. postao je izvanredni učenik Umjetničke škole u Beogradu, a 1922. upisuje Kraljevsku umjetničku akademiju u Zagrebu na kojoj su mu, među ostalima, predavali profesori **Tomislav Krizman** i **Ljubo Babić**. Po svršetku Akade-

Bogat opus

Komemorativna izložba na kojoj su prikazani Radočajevi crteži, ulja na platnu i grafike, održana je 1955. u Narodnom muzeju u Pančevu. Priredila ju je **Borislava Krstić-Bлага**, dugogodišnja kustosica Muzeja i jedna od prvih povjesničarki umjetnosti zaposlenih u ovoj ustanovi. U katalogu izložbe daje se opis slikareva umjetničkog izričaja. U tom smislu je važan utjecaj profesora **Joze Kljakovića**, koji je Radočaja po okončanju Akademije odveo u smjeru ilustracijskog slikarstva. Prvotno je ilustrirao biblijske motive rješavajući ih više skulptorski nego slikarski. Ispu-

njavao je površinu na način da je više razvijao arabesku nego li je produbljivao prostor, istodobno podcrtavanjem pojačavajući pokrete i udove kako bi djelo dobilo na izražajnosti i monumentalnosti. Težište njegova rada bilo je na liniji i obliku.

Druga faza Radočajevo slikarstva je obilježena portretima. U njoj se prepoznaje utjecaj profesora Ljube Babića. Portrete nije psihološki produbljivao, mada su tonski često vrlo dobro riješeni, široko slikani s po nekim detaljem u akademsko-školskom duhu.

Treća faza je bila grafička, obilata malim kompozicijama u bakrotisku i drvorezu. To je bio njegov vrlo plodan period ispunjen slikarskim kvalitetama, ali i manjim pogreškama u crtežu.

Nove faze

Potom je uslijedilo opadanje. Radočaj odstupa od svojega shvaćanja, tražeći ukus publike srednje klase. Takva je djela pripremio za izložbu u Budimpešti u nadi da će poboljšati svoje materijalno stanje. Ona nije održana zbog izbijanja Drugog svjetskog rata. U petoj fazi se nalaze slike nastale tijekom okupacije na kojima je dostigao vrhunac u tonskom slikanju, dok se u šestoj fazi vraća crtežu i sprema naslovne stranice za časopise. Radočaj je slikarske probleme volio rješavati na uskom i ograničenome prostoru, pa stoga, prema riječima **Pjera Križanića**, nije težio za frapantnim i praznim efektima.

Čitav njegov slikarski opus bio je ispunjen mrtvim prirodama temeljem kojih se može vidjeti kako se i od najgrubljih predmeta kroz umjetnički senzibilitet može stvoriti slika bez gubljenja svoje realnosti. Pejzaže je rijetko radio i oni su svojom obradom i motivom nalik na mrtve prirode. Njegov veliki akt koji je ostao nedovršen predstavlja fino tonski riješenu kompoziciju u sivkasto-crvenkastom koloritu. Neki od radova prikazanih na komemorativnoj izložbi su *Polaganje Krista u grob*, *Proljeće na vršač-*

Ženski portret (izvor: www.virtuelnimuzejpancevo.rs)

kom brdu, Naranče, Sat s jabukama, Anemone, Djevojčica s mašnicama, Pribor za čaj, Jorgovan, Pejzaž Beograda, Iz doline Rame i dr.

Posthumno prepoznavanje

Djelo pod nazivom Homoljske planine (izvor: www.mad-lart.com)

Od druge polovice sedamdesetih pa sve do kraja osamdesetih godina prošloga stoljeća u Starčevu je, na inicijativu pančevačkog profesora likovne umjetnosti **Stojana Trumića**, osnovana slikarska skupina *Franjo Radočaj*. Plodan umjetnički rad ovih darovitih Starčevaca rezultirao je brojnim izložbama koje su priređivane bar jednom godišnje, a svi su oni tijekom tog perioda izrasli u vrsne slikare. Godine 2007. u zbirci zagrebačkog kolekcionara dr. **Josipa Kovačića** pronađena je crtanka **Vjekoslava Paraća** s portretima nekih studenata Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, među kojima je i portret Franje Radočaja. U okviru izložbe *Jedna slika – jedna priča*, realizirane prigodom obilježavanja 90 godina od osnutka Narodnog muzeja u Pančevu, u ovom je gradu nakon nekoliko desetljeća prikazana Radočajevo djelo *Mučenje svetog Sebastijana*, koja se u ovoj ustanovi nalazi od 1948. godine. U povodu 70. obljetnice od njegove smrti u Starčevu je u studenom 2018. otvorena izložba njegovih ulja na platnu i crteža. Djela mu danas čuvaju pančevački i vršački muzej, ali ih ima i u nekim privatnim zbirkama.

Radočajevo ime poznato je samo u užim slikarskim krugovima, ali on bez sumnje zaslužuje daleko više od toga.

Dalibor Mergel

Desna lađa crkve pod zvjezdanim stropom

Crkva sv. Roka u Subotici pred Uskrs je, barem dijelom, zasljala u punom sjaju, no vjernici su to mogli vidjeti samo putem Facebook profila i preko web portala ove župe, jer, kao što svi znamo, na snazi je izvanredno stanje.

Plavo nebo ispunjeno zvjezdicama mamit će poglede vjernika tijekom slavlja, a ujedno će moći i zahvaljivati Bogu na svemu darovanom pogledom uprtim prema nebu, odnosno stropu crkve.

Planovi jedno, realnost drugo

Plan završetka malanja iznutra bio je uoči obljetnice 125 godina postojanja crkve, koja će biti na jesen 2021. godine. S obzirom na situaciju u zemlji i svijetu, župnik mons. dr. **Andrija Anišić** više nije siguran da će ovaj plan i moći biti ispunjen.

»Situacija s virusom puno je toga promijenila, pa tako i naše planove s obnovom crkve. Jako bih volio da uspijemo završiti do rujna iduće godine, ali svjestan sam da će to biti teško«, kaže mons. Anišić i dodaje kako je ovo izvanredno stanje olakšalo radnicima posao jer nisu bili vremenski ograničeni, nisu morali ranije prekidati posao kako bi se crkva mogla spremirati za večernju svetu misu, ali ova situacija sigurno neće ubrzati posao. »Svi dalji radovi zavise isključivo od financija, a njih u posljednjih mjesec dana jedva ima. Istina, radovi će se nastaviti poslije prvoga svibnja na koru. Skele su već postavljene i u dogovoru s direktorom SZR-a **Završni radovi u građevini Sašom Vojnićem Hajduk**om taj dio će nam uraditi na kredit, a isplata će biti kad dobijemo arendu za crkvenu zemlju. Hvala na tome, i njemu i svim radnicima koji su do sada lijepo uradili ovaj dio koji je završen«, kaže Anišić.

Završen je zadnji dio desne lađe, a samim tim je ta lađa kompletno gotova.

»Svi koji su vidjeli kažu da je lijepo. Presretan sam. Da smo samo i to ove godine dovršili bio bih zadovoljan, jer taj dio je bio jako dugo ozbiljno oštećen i najružniji, a sada je najljepši«, kaže Anišić.

Radovi isplaćeni donacijama

Zanimljivo je da su svi dosadašnji radovi financirani i isplaćeni zahvaljujući donacijama, darovima vjernika i dobročinitelja, no župnik ima i drugih planova za financiranje ovih radova.

»Sve smo uspjeli zahvaljujući vjernicima, a prije svega zahvaljujući jednom velikom donatoru koji je platio više od pola, a bilo je i nekoliko većih donacija. Hvala svima. Bez tih darova ne bi bilo ništa od obnove crkve. Za sada još nisam pisao projekte. Želio sam najprije provjeriti 'vlastite snage', ali sigurno ću tražiti pomoć gdje god budemo mogli sudjelovati na natječajima, kako u Subotici tako i u Pokrajini i Republici ali i u Hrvatskoj, pa i na drugim međunarodnim crkvenim natječajima«, pojašnjava on.

Ono što je također napomenuo jest da je sada najvažnije da prestane izvanredno stanje i da vjernici mogu dolaziti na svete mise i da sve počne funkcionirati onako kako treba. Samim tim

će biti i financijskih priljeva i daljih radova na crkvi, a ovako će biti upitno i ono osnovno financiranje, kako u ovoj tako i u brojnim drugim župama.

Ž. V.

Sakramenti odgođeni do daljnega

Dopisom koji su biskupi Srbije proslijedili katoličkim svećenicima na teritoriju Srbije jasno je naznačeno da se podjela svih sakramenata, osim za umiruće, odgađa do daljnega. Iako je već u nedjelju trebala započeti ovogodišnja sezona krizmanja po župama, a zatim i proslave prvih ispovijedi i prvih svetih pričesti, njihovo održavanje se na teritoriju cijele Srbije odgađa do daljnega.

Po riječima tajnika Subotičke biskupije vlč. mr. **Mirka Štefkovića**, tek nakon ukidanja izvanrednog stanja bit će odlučeno kada će se u kojoj župnoj zajednici upriличiti proslava podjele spomenutih sakramenata. Župnici će imati mogućnost, u dogovoru s roditeljima, donijeti odluku za svoju župnu zajednicu o novom terminu proslave podjele pojedinih sakramenata djeci i mladima, a termini će ovisiti od župe do župe u zavisnosti od blagdana i drugih događanja u župi.

Ž. V.

U susret blagdanima

19. travnja – Nedjelja Božanskoga milosrđa (Bijela nedjelja)
23. travnja – sv. Juraj, Đurđica, Đuro, Adalbert
25. travnja – sv. Marko evanđelist
26. travnja – treća uskrсна nedjelja
27. travnja – Ozana Katorska
28. travnja – Petar Chanel
29. travnja – Katarina Sienska
1. svibnja – sv. Josip radnik

Prijenos svetih misa na Radio Mariji

Ponedjeljak, srijeda i petak – u 15 sati
Utorak, četvrtak i subota – u 7 sati
Nedjelja – u 12 sati

Radio Mariju Srbije možete slušati na sljedećim frekvencijama: Subotica 90.7 MHz, Sombor 95.7 MHz, Novi Sad 90.0 MHz, Niš 102.7 MHz i Vrdnik 88.4 MHz.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Traganje za Bogom

Druge vazmena nedjelja stavlja pred nas dvije važne slike: apostola Tomu koji traži sigurnost da bi povjerovao i ozračje u prvoj kršćanskoj zajednici. Obje ove slike trebaju utjecati na nas i voditi nas bliže Kristu.

Tomina (ne)vjera

Toma je poznat u Crkvi kao nevjerni, a sve zbog toga jer nije imao tu sreću biti s ostalim apostolima u trenutku kada je Isus prvi put nakon uskrsnuća došao pokazati im se. Čudna je sama činjenica da Toma nije bio tu, jer evanđelje kaže da su učenici sjedili u kući zaključani u strahu od Židova. Dakle, bojali su se da ih ne snađe sudbina njihovog Učitelja, pa su se sakrili. A gdje je Toma otišao? Zar se on nije bojao? Možda je otišao izvidjeti kakva je situacija, što se priča po gradu, možda više nije mogao sjediti zaključan... Ne znamo. No, njegovo odsustvo donijet će mu epitet nevjerni, a nama važnu pouku.

Kada se vratio, Tomu dočekuje neobična vijest, uskrsli Isus posjetio je apostole. Oni ga uvjeravaju, a on želi i sam vidjeti dokaze onoga o čemu oni pričaju. Tko zna bi li i ostali učenici povjerovali da su bili na Tominom mjestu. Iako on traži da i sam dodirne Uskrslog, ipak njegov zahtjev ne možemo okarakterizirati kao pravu nevjeru, koja znači potpuno nijekanje, odbacivanje mogućnosti uskrsnuća. On samo želi biti siguran, a ne površno i olako prihvatiti ono što su mu ostali govorili. Prije svega on želi vidjeti Isusove rane s križa i dodirnuti ih, jer upravo te rane svjedoče da je Uskrsli isti onaj Isus koji je bio raspet prije nekoliko dana. Baš te rane na tijelu Uskrslog znak su našeg otkupljenja. Isus je umro da bi uskrsnuo, morao je prolići krv da bi nas svojim uskrsnućem uveo u novi život. Isusovo razapinjanje ostavilo je poseban dojam na njegove učenike. Razočaranje, tuga, strah, mnoštvo negativnih osjećaja pomiješalo se u njima. A rane kao znak na tijelu uskrslog Isusa označavaju da križ nije bio kraj i da je započelo nešto novo. Toma ne raspravlja s ostalim učenicima o tome što su oni vidjeli nego želi vidjeti i on. Želi biti posve siguran da se radi o njegovom Učitelju. On primjećuje promjenu kod drugih učenika, želi i sam to doživjeti.

Iako ga na neki način kori, Isus razumije Tominu čežnju, zato i dolazi opet kada je i on s učenicima, te mu omogućava da doživi potpu-

ni zaokret za kojim je čeznuo. Tako ovaj Isusov učenik postaje simbol svih iskrenih tražitelja Boga, onih koji se ne zadovoljavaju samo pričama drugih, tradicijom i tuđim svjedočanstvima nego ga žele sami susresti i osjetiti njegovu blizinu. Takva traganja prolaze kroz tame i sumnje dok Bog na kraju ne otkrije svoje lice i ne dopusti tražitelju da osjeti njegovu blizinu. Iz tog pravog traganja rađa se i prava vjera, koja nije tek površno pristajanje uz neke tvrdnje koje nam je netko prenio, ili uz tradiciju, koja često znači samo puko obilježavanje blagdana prema uvriježenim običajima.

Na Tominom primjeru vidimo da vjera nije samo neko znanje nego spremnost našeg srca da prihvati Boga i njemu se prepusti bez ikakvog ograničenja. Kad je Toma u Uskrsnom prepoznao Raspetog, u njemu nije više bilo kolebanja nego konačna odluka, toliko snažna da ga više ništa nije moglo pokolebati. To je ono što danas kršćanstvu nedostaje: gorljivo traganje za Bogom s iskrenom željom da ga se uistinu susretne i bezuvjetno prihvati.

Zajednice

Osim Tominog traganja za Uskrsnim, ova nedjelja govori nam o prvoj kršćanskoj zajednici. Ono što odlikuje tu zajednicu je ljubav, ljubav prema svome Gospodinu i svome bratu. Od samih početaka biti kršćanin nije bilo lako ni sigurno. Ipak, bili su postojani u molitvama, lomljenju kruha i zajedništvu. Dakle, nisu dopustili da bilo koja nedaća utječe na izvršavanje onog što im je Krist u nalog ostavio. Toliko su ljubili Krista da je ljubav prema njemu stavljana ispred ljubavi prema vlastitom životu.

Druga važna stvar u prvoj zajednici je ljubav prema bratu u vjeri. Sveti Luka ni malo ne pretjeruje kad kaže da su članovi zajednice imanja prodali i razdijelili kako bi tko trebao. Oni su se međusobno doista doživljavali kao braća, pa su tako i živjeli. Pomagali su jedni druge i nije moglo biti da je netko bogat, a da onaj koji sjedi pored njega na euharistiji nema što jesti. Takvo svjedočanstvo života pridruživalo im je danomice nove članove. A kakve su naše zajednice? Je li u njima ozračje koje može privući ljude da nam se pridruže? Uglavnom nije. Razmislimo kako sami možemo pridonijeti da se u naše zajednice vrati ljubav kakva je vladala u prvim kršćanskim vremenima.

Teo Margetić, učenik

Sigurnim koracima na putu do srednje

Četrnaestogodišnji **Teo Margetić** učenik je osmog razreda Osnovne škole *Matko Vuković* u Subotici, gdje i živi sa svojom obitelji. Kroz osnovnu školu sudjelovao je na brojnim natjecanjima i postizao izuzetne rezultate. Tako je iz povijesti i biologije sudjelovao na okružnoj razini, a prošle godine se plasirao i na republičko natjecanje iz biologije. Kao i sve, Teo je i ova natjecanja ozbiljno shvatio, i, kako je rekao, za njih se i ozbiljno priprema, a te mu pripreme ne predstavljaju nikakvo opterećenje. Teo uskoro završava

osnovnu školu, iako kao i većina njegovih vršnjaka još uvijek ne zna kako će sam kraj školske godine izgledati, kao niti detalje oko male mature i prijemnoga ispita, a s obzirom na činjenicu da je sve ove godine bio skroz odličan, trebao bi dobiti *Vukovu diplomu*.

Nakon osnovne škole planira upisati Gimnaziju, no još uvijek razmatra i druge srednje škole u Subotici. Iako, kako smo već rekli, još uvijek ne zna detalje, Teo se već duže vrijeme priprema za završni ispit i vjeruje da će ga dobro uraditi, te upisati željenu školu, a kasnije da će biti jednako uspješan i u srednjoj školi.

Aktivan je i u svojoj župnoj zajednici, u katedrali sv. Terezije Avilske, gdje svake nedjelje ministrira. Kada je bio prvopričesnik, 2015. godine bio je mali bandaš na *Dužijanci* u Subotici i, kako je rekao, to je za njega bilo posebno iskustvo koje nikad neće zaboraviti. *Dužijanca* je, po njemu, svakako jedan od najvažnijih i najljepših događaja u Subotici i misli da svi koji imaju priliku trebaju doći.

U slobodno vrijeme Teo voli gledati filmove, družiti se s prijateljima i igrati video igre, koje su mu najveći hobi. Voli igrati tenis, koji je i trenirao jedno vrijeme. Omiljeni su mu filmovi koji dolaze iz žanra znanstvene fantastike, a neki od tih filmova dolaze iz *Star Wars* univerzuma. Kako je rekao, voli takve filmove zbog raznoraznih specijalnih efekata, čudnih tehnologija i akcije, no uz to, zanimljivo je vidjeti s kakvim bismo se tehnologijama mogli susresti u budućnosti.

Omiljena knjiga mu je *Kroz pustinju i prašumu*. Za Tea, koji je prilično miran i povučen, svi kažu da je iskren i drag prijatelj. U životu ga ispunjavaju prijatelji, natjecanja i druge slobodne aktivnosti, ali njemu najvažnija stvar je obitelj bez čije podrške ne bi mogao ostvariti ono što je do sada, na čemu im je, kako je rekao, jako zahvalan.

L. V.

Korisne ideje

Dekoracija vrta – terase

U slobodno vrijeme tijekom izvanrednog stanja mnogi ljudi posvetili su se svojim vrtovima, pa i terasama. Ovim poslom ne samo da uljepšavaju okoliš ili prostor u kom žive nego i manje razmišljaju o ovoj stresnoj i neizvjesnoj situaciji.

Dakle, možemo zaključiti kako je uređenje našeg životnog okoliša dragocjeno i za naš duh, pa čak i tijelo, s obzirom na to da ovaj posao zahtijeva i kretanje.

Začinsko bilje

Dekorativno, pa i ukusno začinsko bilje može se uzgajati kako u vrtu, tako i u malome kutku doma. Osim što je dekorativno, lijepo miriše, ljekovito je... a pripremljenoj hrani daje poseban okus.

Ne zahtijeva previše našega vremena niti prostora, ali zahtijeva svjetlost, osobito kada su u pitanju mladi izdanci. Jasno je da je biljkama potrebna i voda, ali zemlja ne smije biti previše natopljena, jer će biljke truliti.

Kod začinskog bilja je zanimljivo da se branjem lišća ili rezanjem stabljike potiče rast i razvoj biljke. Nemojte se iznenaditi ni kada se ono u dvorištu razgrana i brzo proširi. Stručnjaci savjetuju da se ove biljke ne sade s drugima u istoj saksiji, jer se brzo razgranaju i znaju »ugušiti susjeda«. Najčešće začinsko bilje koje se uzgaja jest bosiljak, ružmarin i metvica (nana).

Bosiljak je izuzetno zahvalna biljka. Može se uzgojiti iz sjemena ili iz presadnica, a podjednako uspijeva i u saksijama i u vrtu. Zahtijeva redovito zalijevanje, no ne po lišću. Voli sunce i toplotu, ali ne direk-

tno sunce. Izuzetno je osjetljiv na mraz i to i onaj najmanji, te ga tako već s početka jeseni (u listopadu) treba unijeti unutra.

Ružmarin se lako uzgaja i svojom notom osvježava zrak u prostoriji. Zanimljiv je dodatak jelima, osobito se koristi kod pripremanja mesa s roštilja, ali i ribe i jela s povrćem. Ima i bla-

gotvorno djelovanje: primjerice, čaj od ružmarina smiruje glavobolju, liječi infektivne dišne puteve, dok ulje ružmarina u kupki poboljšava cirkulaciju.

Ružmarin ne traži puno vode, tako da ga treba zalijevati jednom tjedno, a ljeti dva puta. Voli toplotu i sunce, a treba ga čuvati od mraza.

Metvica je višegodišnja začinska biljka koja se može uzgajati kako u saksiji tako i u vrtu. Najbolje će uspijevati na svijetlom mjestu, ali ne direktno izložena jakom suncu. Kod metvice morate voditi računa o tome da se širi poput korova, te je zato važno da ima zasebnu saksiju. Ona je ujedno i ljekovita biljka koja se od davnina koristi i u medicini, pije se kao čaj, od nje se može praviti izuzetan sok – sirup, sjajan je dodatak brojnim jelima, slasticama, smoothie napitcima... Odlično se slaže sa sladoledima i čokoladom... Pomaže kod stomačnih tegoba...

Metvica je prava kraljica začinskog bilja, te ju zaista preporučujemo.

Idealno mjesto za začinske bilje su stolovi pored prozora ili prozorski rubovi na koje se mogu poredati saksije.

Ukrasne teglice

Za začinske bilje, osobito ako će krasiti vaš dom ili kuhinju, možete napraviti i odgovarajuće posude od starih staklenki. Iako smo navikli da su staklenke pune zimnice, slatkih pekmeza i džemova, možemo ih iskoristiti i u druge svrhe. Vjerojatno imate i koje se ne

koriste za ovu namjenu, raznih oblika i veličina, koje mogu poslužiti za dekoraciju. One mogu visiti s raznih polica na terasi ili u dvorištu, te primjerice s karniše na prozoru kuhinje, stajati na raznim dekorativnim otvorenim policama... Mogućnosti za dekoraciju su zaista brojne, ne samo da možete iskoristiti stare staklenke, nego i stare vrčeve, limenke, lončice...

Ukrasne teglice u dvorištu ili na terasi mogu poslužiti i kao svijetlaci, vaze za svježe cvijeće, stalak za escajg, posude za začine... Mogućnosti su brojne, a vaše ideje ovoga proljeća pretvorite u stvarnost.

Ž. V.

RECEPT NA TACNI

Kolač s makom i višnjama

Prošlog vikenda dominirala sam kuhinjom i sve je ispalo divno. Od kruha, do pince i svih ostalih glavnih jela i priloga. Je li zbog karantene ili ne, ali nisam izlazila iz kuhinje i po svim mirisima, čini se, godila sam i ja kuhinji. Dobila sam pohvale svih ukućana, a prilikom sumiranja okusa izdvojila sam nekoliko dojmova iz kojih biram i recept za tacnu, i to pravi kolač s makom i višnjama.

Potrebno: 3 jaja / 1 šalica šećera / 1 šalica jogurta / 1 dl ulja / 1,5 šalice brašna / 1 žlica vanilin šećera / 1 žličica praška za pecivo / 300 g višanja / 100 g mljevenih sjemenki maka / 5 žlica zalogaja.

Postupak: Pjenasto umutiti jaja i šećer. U zasebnoj zdjeli umutiti višnje i griz i ostaviti da stoji dok u drugoj zdjeli ne sjedinite ostale sastojke i to tako što ćete umiješanim jajima i šećeru dodati jogurt, ulje, prašak za pecivo, vanilin šećer i brašno. Sjediniti smjesu uz lagano miješanje, pa sve podijeliti na dva dijela. U jedan dio dodati mak, a u drugi višnje i griz. Pleh u kojem ćete peći kolač obložiti papirom za pečenje. Ako koristite okrugli kalup, idealan je onaj prečnika 26 cm. U pleh prvo ulijte dio s makom, a zatim žlicom dodavati dio s višnjama. Ako želite da gornji sloj dobije lijepu koru, prije pečenja pospite kolač s malo vanilin šećera. Pecite na temperaturi od 180 stupnjeva Celzija oko 25 minuta.

Dodatak: Ovakvim kolačima je uvijek dodatak šećer u prahu koji se doda nakon pečenja, ali ja ga ne prakticiram. Dobar tek!

Gorana Koporan

Vila čuvenog pjesnika

Subotičke novine 1961. godine obavještavaju javnost o pripremi izgradnje hotela *Palić* (kasnije *Patria*) i rušenju rodne i obiteljske kuće **Dezsőa Kosztolányija** (Subotica 1885. – Budimpešta 1936.) u Ulici Maksima Gorkog radi proširenja placa za novi hotel. Objavljena je i fotografija ove lijepe građanske kuće, mjesta odrastanja i stvaranja poznatog pjesnika. Ispred nje, na tračnicama tramvaja koji je tuda prolazio, slikao se čuveni književnik **Ivo Andrić** u posjetu Subotici, pedesetih godina prošlog stoljeća. Kuća je u gradnji novog hotela, ipak, nestala...

Vjerojatno je književnik, publicist i prevodilac Dezső Kosztolányi dio svojih djela stvarao i u ljupkoj obiteljskoj vili na Paliću, jer je po ljepoti prepoznatljive stihove posvetio i ovom mjestu. »To jezero, o to jezero! Ta živa poezija, nad njim i nebo u vodu se svija...«. Kada je 1912. godine na paličkoj obali postavljena spomen-česma, koja je motiv mnogih fotografija i danas, predstavnici Grada upravo su s Kosztolányijem, kao i s povjesničarem **Istvánom Iványijem**, vodili prepisku i pregovore o napisima na novoj česmi, kao završnici velikog graditeljskog zahvata na Paliću, u kojem je nastala Velika terasa, vodotoranj, Ženski štrand, Muzički paviljon...

Za razliku od rodne kuće, vila obitelji Kosztolányi u Splitskoj aleji na Paliću ipak je opstala, na ponos mještana koji rado ističu taj podatak. Ona se nalazi pokraj kapele, iza starih zimzelenih stabala, i već duže vrijeme je u tijeku adaptacija, prvo unutrašnjeg prostora, nakon čega slijedi i uređenje fasade.

U prilogu je dio Palića sa Splitskom alejom na karti iz 1928. godine. Osim prikaza reprezentativne paličke aleje, ovaj isječak karte nas obavještava i o jednoj sporednoj uličici i starom toponimu, koja, istina, nije tema ovog napisa, ali je interesantna zbog nesvakidašnjeg službenog naziva: Đulina staza.

Franjevačka crkva

Subotica je, prvim tragovima svoje pisane povijesti, neraskidivo vezana uz franjevce koji su prije nekoliko stotina godina ovdje doveli prvi hrvatski živalj koji je isprva živio izvan, dotada još uvijek nepostojećeg grada. Današnji franjevački samostan izgrađen je 1470. godine kao subotička utvrda grofa **Joannesa Pongraca**, koji je obnašao dužnost erdeljskog vojvode. U ovoj našoj najstarijoj sačuvanoj građevini franjevci se nastanjuju 1686. godine, a već 1693. imaju u njoj uređenu crkvu, da bi 1723. cijelu tvrđavu posve preuredili u crkveni objekt i samostan. Nakon okončanja svih radova, 1736. godine, uslijedila je posveta svetom Mihaelu arkandelu.

Stara crkva

Prva ubilježba krštenih počela se voditi 1687. godine (fra **Bariša Benjović**), a 1773. godine je predana crkvi sv. Terezije Avilske (subotička katedrala) u kojoj se i danas čuva. Današnji izgled subotička franjevačka crkva dobija 1907. godine kada je dozidan i lijevi zvonik, a oltari zamijenjeni novima od kararskog mramora. Zanimljivo je još istaknuti kako je bila središte župe od 1710. do 1773., te u razdoblju od 1921. do 1933. godine. Upravo zato našu crkvu svi i dalje zovu »Stara crkva«, jer su franjevci oduvijek bili u Subotici i vodili ovu župu. Subotica je tako najbolji primjer povezanosti našeg reda i naroda, pričao nam je svojevremeno pater **Ivan Holetić**, koji je više od dva desetljeća obavljao fratarsku službu u najvećem gradu na sjeveru Bačke (preminuo 2016. godine u svojoj 90. godini).

»Sveti Franjo, osnivač našeg reda, upravo je želio osnovati zajednicu koja će biti zajedno s narodom i zbog toga je i naša odora, odijelo uzeto od naroda (Talijani su u to doba nosili slična odijela). Ona je jednostavna, uzmeš vreću i štrik i to je to, meni se upravo ta jednostavnost oduvijek dopadala. U biti, originalni naziv našega reda potječe od izraza 'manja braća' i očituje se u skromnosti prema svemu što nas okružuje«, kaže pater Ivan Ho-

letić, koji je skupa s paterom **Marijanom Kovačevićem** (1946. – 2018.), iz čijeg teksta smo saznali ove brojne i nadasve vrijedne podatke o povijesti franjevačke crkve i samostana u Subotici, godinama svojim nesebičnim zalaganjem i pastoralnim radom činio neraskidivu svezu između franjevaca i vjernika.

Gimnazija

No, vratimo se još malo u zanimljivu prošlost ovoga reda, jer malo se zna kako su upravo franjevci zaslužni za početak prosvjetnog djelovanja u Subotici. Sredinom 18. stoljeća vodili su pučku školu, a od 1747. sve do 1861. godine Gradsku gimnaziju. U bogatoj samostanskoj knjižnici pohranjeno je 15.000 naslova, među kojima je i nekoliko vrijednih inkunabula (rukom pisanih knjiga) iz 15. stoljeća. Uz to, 1747. godina se vezuje, opet zahvaljujući subotičkom franjevačkom redu, za početak razvijanja kazališne scene u našem gradu, a dvogodišnji studij filozofije i moralke prakticiran je od 1776. do 1897. godine. Sve do Prvog svjetskog rata franjevački svećenici su bili gimnazijski vjeroučitelji, a učenici Gimnazije imali su i svoju obvezatnu nedjeljnu misu u ovoj crkvi. U franjevačkoj crkvi posebno se časti i sv. Antun Padovanski. Pred njegovim kipom u hodniku samostana štovatelji mu se mole smjenjujući se od jutra do mraka. Od prvih dana doseljavanja Hrvata u Suboticu, koji su se povlačili pred najezdom Turaka, sačuvana je slika Majke Božje – Crne Gospe. Slika se izričito spominje 1692. godine. Prvotno se nalazila u crkvi, a od 1908. godine preseljena je u ispovjednu kapelu koja danas nosi njeno ime. Subotički samostan i crkva s dva zvonika, »Stara crkva«, važan je duhovni centar u gradu i okolici. U njemu se stoljećima vodi dvojezična pastva, na hrvatskom i mađarskom jeziku. Gvardijan samostana je pater **Zdenko Gruber**, a uz njega su u staroj subotičkoj crkvi još i fratri **Danijel Maljur**, **Péter Dezső** i **Eugen Prčić**.

D. P.

Veliki tjedan u vrtiću

Crkva – to smo mi

Ni mnogim odraslima nije lako shvatiti i prihvatiti novonastalu situaciju, posebice glede neodlaska u crkvu i sudjelovanja u obredima najvećeg kršćanskog blagdana Uskrsa. A kako je tek nama malenima! Srećom, mi djeca iz vrtića *Marija Petković - Sunčica* iz Subotice i tijekom ovih izolacijskih dana imamo redovite sate vjeronauka koje za nas priprema vjeroučiteljica i odgojiteljica **Emina Kujundžić**.

Petra i Karlo Dević i njihov mali oltar

Ona nas je podsjetila na neke važne činjenice koje smo već više puta od nje slušali, a sada su nam postale i životne.

»Sjećate se našeg razgovora?« – podsjetila nas je vjeroučiteljica Emina.

Što je CRKVA? Crkva to smo MI.

Koja je NAJMANJA crkva na svijetu? To je OBITELJ.

Znate li da prvi kršćani, prije 2000 godina također nisu išli u crkvu? Sastajali su se PO KUĆAMA. Svete mise zvali su SASTANCI.

Isto, kao i mi danas. Svetu misu gledamo DOMA.

Stoga smo uz male upute naše vjeroučiteljice napravili pravi ugođaj u maloj, ali NAŠOJ crkvi.

Posljednja večera – Katarina Kujundžić

Posljednja večera – izradili Matea i Petar Đukić

Posljednja večera – izradila Marija Vukov

Kako?

Napravili smo MALI OLTAR u sobi. Na stol smo stavili STOLNJAK, zatim SVIJEĆU, KRIŽ, svoj mali MOLITVENIK... a tu su se našli i svi apostoli koje smo poredali kao na Posljednjoj večeri. Svatko ih je obojio po svojoj želji.

Djevojčice su obukle svoje omiljene haljine. A dječaci... pazite sada! Mi smo bili GLAVNI ministranti.

Sada znamo i mi maleni, a podsjećamo i vas odrasle... Bog nas ljubi i uvijek je s nama.

Sretan i blagoslovljen Uskrs svima!

B. I.

Domaća zadaća u školi na daljinu

Kućica za ptičice

Već mjesec dana svi ste u školi od doma – u virtualnoj školi. Znam da tu ima i puno prednosti, ali znam i da bi većina vas radije bila u pravoj školi s prijateljima, učiteljicama i nastavnicima, ali... Na *Hrckovu* adresu stigao je ovaj zanimljivi rad našeg prijatelja iz OŠ *Ivan Milutinović* iz Male Bosne. **Luka Ivković** je učenik 3. razreda u hrvatskom odjelu i kaže da je uživao u svojoj zadaći. Što je iz nje proisteklo pogledajte sami. Ujedno, ovo vam može poslužiti kao primjer kako i vi možete doma napraviti kućicu za ptice i staviti je u svoje dvorište, pa čak (oni koji

žive u zgradama) i na terase. Može to biti i kućica od drugog materijala, ili samo hranilica, ali sigurna sam da će ptičice svojim pjevanjem nagraditi vaš trud.

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: Emanuela Kiš
IDEM U ŠKOLU: OŠ Matko Vuković – 3. c razred
IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: pohađam sate engleskog jezika
VOLIM: se igrati i družiti s prijateljicama
NE VOLIM: nepravdu
U SLOBODNO VRIJEME: igram se u dvorištu s braćom i psima
NAJ PREDMET: likovni odgoj
KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: frizerka

DR. TÓTH

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Prodajemo lijepu kuću u Subotici, 145 m², dvije terase, dvije garaže, svi priključci, bazen, legalizirano, može zamjena za manji dvosoban stan, plus doplata. Tel.: 024-456-12-05.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga. Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se kuća na kat, plac 650 m², kuća 210 m², velika garaža, kotlarnica, 3 prostorije 5x4, ljetna kuhinja i za ogrjev. Dva trosobna stana – 6 soba, 2 kuhinje, 2 kupaone, 2 ostave, etažno grijanje i plin, KDS, telefon, interfon, parket sobe, pločice ostalo, autobus br. 16 Mali Radanovac, Subotica. Može zamjena po dogovoru. Tel.: 061 2323223.

Prodajem salaš na Mirgeškom putu, 4 km od grada, nova gradnja, sve od čvrstog materijala, trofazna struja, bunar 50 m, dvije kupaonice, tri štale, svinjci, dvije garaže. Tel.: 064 247-09-49.

Primam u radni odnos zubnog tehničara s iskustvom u Županji, R. Hrvatska. Smještaj osiguran. Informacije na tel.: 00385-95-366-17-67.

Prodaje se građevinska parcela površine 844 m² za gradnju stambenog objekta, Mali Radanovac, Ulica Heroja Pinkija. Tel.: 063/551-871.

U Somboru prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025 544-92-20; 064 280-84-32.

Prodaje se kuća u centru sela Golubinci, Šimanovačka 14, na parceli 796 K. O. Golubinci koja s parcelom 797 čini jednu cjelinu – plac u građevinskom području, ukupne površine 25a i 14m². Dragan 063-509-902.

Prodaje se poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063-509-902.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, viran-goši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marame, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Izdajem apartman u Šantićevoj ulici u Subotici. Tel.: 063/865-55-96.

Dvobrazni plug 14, roleri, bunjevačka ruha, papuče, marame i slično, starinska kolijevka. Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pripomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem garsonjeru u centru Subotice. Tel.: 065 6081194.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Hitno i povoljno prodajem kuću u Subotici, 107 m². Tel.: 064 18-39-591.

Hitno i povoljno prodajem zemlju u Subotici, 1 h 6 ari. Tel.: 064 18-39-591.

Povoljno prodajem dvosobnu kuću u Mičurinoj 22, Subotica. Informacije na mobitel: 066-555-49-61.

Prodaju se: dunje, dvije neekorištene perne punjene novim sitnim gušćijim perjem i auto Lada Samara '90. (200 eura). Tel.: 024 532570

GRAD SUBOTICA; GRADSKA UPRAVA TAJNIŠTVO ZA GRAĐEVINARSTVO

Sukladno članku 45. a Zakona o planiranju i izgradnji (*Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 81/2009 – ispr., 64/2010 – odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – odluka US, 50/2013 – odluka US, 98/2013 – odluka US, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 – dr. zakon i 9/2020)

oglašava

RANI JAVNI UVID POVODOM IZRADE

Plana detaljne regulacije za uređenje i izgradnju vjerskih kompleksa i komercijalnih sadržaja pored Senčanskog puta

Odluka o izradi navedenog plana je objavljena u *Službenom listu Grada Subotice*, broj 5/2020.

Rani javni uvid bit će održan u trajanju od 15 dana, od 21. travnja do 5. svibnja 2020. godine na službenoj internetskoj stranici Grada Subotice www.subotica.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Tajništvo za građevinarstvo, kao nositelj izrade navedenog plana, organizira rani javni uvid u cilju upoznavanja javnosti s općim ciljevima i svrhom izrade navedenog plana, mogućim rješenjima za razvoj prostornih cjelina, mogućim rješenjima za urbanu obnovu, kao i efektima planiranja.

Pozivaju se tijela, organizacije i javna poduzeća koji su ovlašteni utvrđivati uvjete za zaštitu i uređenje prostora i izgradnju objekata da daju mišljenje u pogledu uvjeta i neophodnog opsega i stupnja procjene utjecaja na životni okoliš.

Pravne i fizičke osobe mogu dostaviti primjedbe i sugestije Tajništvu za građevinarstvo, putem mail-a, na adresu: objedinjenaprocedura@subotica.rs, od 21. travnja do 5. svibnja 2020. godine.

Primjedbe i sugestije pravnih i fizičkih osoba koje evidentira nositelj izrade mogu utjecati na planska rješenja.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji VAŽI DO 22. 4. 2020.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

Hrvatska likovna udruga *CroArt* prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge. Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218; e-mail: horvat.josip.su@gmail.com

HKC *Bunjevačko kolo*, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, ul. Preradovićeve 4, radnim danom od 8 do 14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

INTERNET + TELEVIZIJA + TELEFON

STANDARD
MIX PAKETI

Astra
Telekom

024 555 765

Karadordev put 2, Subotica
www.astratelekom.com

AUTOR Kristijan Sekulić 2	Činovnički sustav	Američki košarkaš Thomas	Komunist. partija Srbije	Engleska kolonija u 16 st. Krišom		Reomir Joint Vienna Institut	Snažan, intezivan (Eng.)	Zemlja. tlo (Eng.)	Vrsta Androida Juden (Njem.)		Karat Potvrdna uzrečica	Informat. katolička agencija
Legendarni poglavlja Sijuksa												
Ono što je pravo, valjano									Zaštitni premaz morske ribe			
Razbuditi se											Austrija Konji (pjesnički)	
4. i 1. vokal			Muz. nota 18. slovo engleske abecede			Grčka zemljišna mjera						Ženski lik iz romana: Karenjina
Obrana u šahu								Dio otplate kredita Živ (Eng.)				
Republika Hrvatska			Bosanski slikar Berber							Biti u trendu Radna komisija		
Prvo slovo Abecede		Ispravno	Dva ista slova			Pripadnik drevnog naroda na Balkanu					Adjective Pripadnik zap.grane Sijuksa	
Crnogo - rska partija			Confeder. States			Hrv. m. ime More (Eng.)						Brazda na licu
Iridij			Marka šampona Tetonski Sijuks							Great Britain Mjesto (Eng.)		
Jugoslav. avio transport Tona				1. i 2. vokal Fr. slikar Pierre Aug. 1841. - 1919.			Energija		Slovenija			
							Glavni grad Egipta	Dekoracija, lijep detalj	Dvoje Rusko žensko ime			
Mediteran. konoba	Iowa Tests of Educat.. Developm.- Katarina					Polukružni krov crkve Language Solutions						
Kopija živog bića					Jedan Oglala Sijuks							Nasuprot ratnom stanju
Da (Lat.)					Aut.Import Ref. System Sombor					Prvo slovo Abecede	Metar Televizija	
Teritorijal. obrana			Izdržati do kraja Portugal									
Austrija		Tvrta u Mexico Cityju								Virtual Reality		

Vodoravno: R, K, BIK KOJI SJEDI, ISPRAVNO, LAK, RASANITI SE, A, OI, DO, ELADA, KARO KAN, RATA, RH, MERSAD, IN, A, II, ILIR, A, CP, CS, VINKO, IR, ELSEVE, GB, JAT, AE, E, SLO, TAVERNA, PAR, ITED, KUPOLA, KLON, LAKOTA, ANNO, AIRS, M, TO, ISTRAJATI, A, PRO NOSA, VR.

Okomito: T, BIROKRACIJA, KATA, ISIAH, PRAVILNO, KPS, R, TETON, P, KRADOMICE, RENOIR, ROANOKE ISLAND, SO, JVI, AR, SEA, LATN, INTENSIVE, KAIRO, SOIL, ALIVE, UKRAS, J, SARDINE, POSJA, KELEDA, RK, SPOT, A, DA, ATI, OGLALA, TV, IKA, ANA, BORA, MIR

ŽRK Ravangrad iz Sombora

Vjerojatne nove prvoligašice

Trenutačni lider 2. lige Sjever, skupina sjever, ŽRK *Ravangrad* iz Sombora, po svemu sudeći bit će promoviran u novog člana 1. lige Sjever. Po riječima predsjednika kluba **Miodraga Ačića**, sve su naznake da će se prvenstvena sezona 2019./20. registrirati trenutačnim poretom na ljestvici, a na jesen će se započeti s normalnim natjecanjem u sezoni 2020./21.

Pripreme za start jesenske polusezone

Čelništvo kluba poduzima sve kako bi na okupu zadržali igrači kadar i spremni dočekali jesenski start među prvoligašicama.

»Sukladno rješenju UO RSV obustavili smo apsolutno sve aktivnosti. Trenutačno nema treninga, nema prijateljskih utakmica, turnira, nema apsolutno nikakvog okupljanja, sve do ukidanja izvanrednog stanja i novog, odgovarajućeg rješenja UO RSV. Djevojke za sada treniraju pojedinačno, u kućnim uvjetima, po uputama našega trenera **Boškovića**, kako bi održale kakvu-takvu formu. I RSV je povukao odličan potez. Na inicijativu proslavljene reprezentativke Srbije **Jelene Erić** skupina bivših proslavljenih igrača, a danas eminentnih stručnjaka, izradila je mobilnu aplikaciju Rukometni treninzi RSV. Ova aplikacija trenerima svih kategorija omogućuje lakše planiranje treninga u vrijeme samoizolacije. U vrijeme dok igračice ovako rade, čelništvo kluba očekuje dalje naputke i mjere Saveza. Čim nam bude dopušteno, nastaviti ćemo s redovitim treninzima, a nastojat ćemo ugovoriti i što više prijateljskih utakmica s protivnicama različite kvalitete. Predano radimo i na očuvanju sadašnjeg igračkog kadra. Po svemu sudeći, niti jedna igračica nas neće napustiti, a eventualno dovođenje kojeg pojačanja samo će pojačati konkurenciju za mjesto u prvoj ekipi. Bitno nam je da među igračicama nema

surevnjivosti, naš klub je oduvijek bio poput složne obitelji, a to želimo i ostati«, kaže Ačić.

Mlade snage

Još prije prinudne pauze *Ravangradu* su, sukladno sporazumu o dugoročnoj suradnji, pristupile nove mlade snage iz ŽRK *Sonta*. Po svemu sudeći, ovakvim vidom suradnje zadovoljni su u oba kluba.

»Mi smo prezadovoljni. Osim Sončanki, imamo još jednu grupu djevojčica u Somboru, u jednoj školi. I ta grupa će se sada priključiti klubu, tako da ćemo znatno omasoviti našu igračku bazu. Osim kadetkinja i pionirki, planiramo aktivirati još jednu kategoriju i uključiti ju u sustav natjecanja. Na taj način u našem,

kako ga iz milja zovemo 'rukometnom inkubatoru', iškolovali bismo i rukometno opismenili veliki broj djevojčica, koje bi nam bile snažna baza za regrutiranje prvotimki. Mislim da je ovaj način pravi recept i preporučio bih ga svim dobrostojećim klubovima. Po meni, uvijek je dobro, umjesto dovođenja pojačanja sa strane, sredstva sustavno usmjeravati u rad vlastitih rukometnih škola i stvaranje kvalitetnog igračkog kadra u svojoj kući. S druge strane, na taj način i okolne seoske klubove, koji u većini

nemaju ni vlastitog igračkog kadra, ni financijskih sredstava za opstanak ekipa u ligaškim natjecanjima, koja postaju sve skuplja», kaže Ačić.

Zadovoljstvo i u Sonti

Ovakvim načinom suradnje zadovoljni su i u ŽRK Sonta.

»Suradnja ovoga tipa uslijedila je u vrijeme kad smo ostali s vrlo tankim igračkim kadrom, lošom financijskom situacijom i nemogućnošću nastavka ligaškog natjecanja. Ubrzo smo se našli u aktualnoj kombinaciji sa ŽRK Ravangrad. Po meni, gleda-

no dugoročno, ovo je jedina slamka spasa sončanskog ženskog rukometa. Da je svojedobno i kod muškaraca povučen sličan potez, mislim da ne bi došlo do gašenja kluba, jer odgovorno tvrdim da Sonta i danas ima potencijala. Čvrsto sam uvjeren da je muški rukomet u Sonti sahranilo dovođenje kvalitetnih igrača iz Apatina i Prigrevica, a tadašnji trener nije od njih uspio ukomponirati i dobru ekipu. Dok su perspektivni domaći igrači grijali klupu, ili eventualno dobijali simboličnu minutažu, pojačanja su igrala svak za sebe, poput raštimanog orkestra. Stoga smo i povukli ovaj potez. Naše mlade igračice radit će puno kvalitetnije, u konkurenciji za prvu ekipu *Ravangrada* ravnopravne su sa Somborkama, a mlađe kategorije imat će redovita natjecanja. Ukoliko se u Sonti stvore uvjeti za reaktiviranje kluba, po sporazumu, čelnici *Ravangrada* će nam vratiti naše igračice koje nisu u konkurenciji za prvu ekipu, a spremni su nam i igrački pomoći iz svojega kadra. Mislim da će ovakva suradnja s objektivno jačim i stabilnijim klubovima u budućnosti biti jedini mogući način opstanka većine seoskih, u pravilu siromašnijih klubova», kaže trener mlađih kategorija *Ravangrada* i bivši trener ŽRK Sonta **Stevan Mihaljev**.

Ivan Andrašić

POGLED S TRIBINA (u prošlost) Josip Zemko

Veliki nogometni talent, ponikao na terenu subotičke *Bačke*, **Josip Zemko** je potvrdio s više od 500 prvoligaških nastupa za momčadi *Željezničara* (Sarajevo) i *Vojvodine* (Novi Sad) i nekoliko reprezentativnih susreta za A vrstu Jugoslavije. Nažalost, nesretan lom noge zaustavio je reprezentativnu karijeru u kojoj bi zasigurno nakupio nekoliko desetaka susreta.

»Izdvojio bih nekoliko detalja iz moje nogometne karijere, koji su vezani za nastupe u majicama s državnim grbom. Još kao omladinac subotičke *Bačke* bio sam kapetan državne juniorske reprezentacije u generaciji od **Dujkovića** do **Džajića** (1962.), koju je tada vodio čuveni izbornik **Miljan Miljanić**, što je već tada bila potvrda moje kvalitete iako sam igrao za klub koji se natjecao u nižem rangu natjecanja. Svoj debi nastup za A selekciju Jugoslavije imao sam 1964. godine u prijateljskom susretu protiv tadašnjeg SSSR-a na Lenjinovom stadionu u Mo-

skvi. Rezultat je bio neodlučen 0-0, ali ja sam bio, igrajući na poziciji prednjeg centarhalfa, proglašen za najboljeg igrača susreta, u konkurenciji takvih zvijezda poput **Šoškića**, **Vasovića**, **Jusufovića**, **Šekularca** i drugih čije sam sličice sakupljao u tadašnjim čokoladicama. Uz ovaj premijerni susret, izdvojio bih i utakmicu baraža za odlazak na Svjetsko prvenstvo 1966. godine u Engleskoj protiv Francuza na *Parku prinčeva* u Parizu, koju smo izgubili 1-0 i propustili priliku karijere», kazao je svojevremeno Josip Zemko u izjavi za naš tjednik.

U svojoj reprezentativnoj karijeri Josip Zemko je odigrao 12 susreta za juniorsku, 4 za B i 5 susreta za A selekciju Jugoslavije, a nakon loma noge na Grbavici 1966. godine u 20. godini završava se niz nastupa u državnoj nogometnoj vrsti.

»Nakon skoro godinu dana oporavka od prijeloma, vratio se nogometu i idućih godina nosio prvoligašku majicu *Željezničara* i *Vojvodine*, a na koncu karijere vraća se u Suboticu i igra nekoliko susreta za svoju *Bačku*, da bi u 28. godini napustio aktivno igranje. Posljednji susret odigrao je protiv *Hajduka* u Kupu Jugoslavije 1974. godine i nakon toga kao trener ostao uz nogomet.

D. P.

U NEKOLIKO SLIKA

Uskrs

Iz Ivković šora

Tužan Uskrs

Piše: Branko Ivković

Faljnīs, čeljadi moja. Jeto vrīmena koliko voliš, pa da vam napišem koju rič. Ode kod nas na salašu u našim lipim Ivković šoru doduše nikad nije baš velika gužva, svaki drugi salaš prazan i na milost i nemilosrt vitru, kiši i drugoj ampi, al od kako smo u ovom zatvoru i policijskoj uri još je gore. Ovi nikako ne mogu svatit da se od smrti ne mož sačuvat i da je to Božija volja. Nigdi ni žive duše, samo nas par matori se pokadgod nađemo na tarabama i prodivanimo koju da nam vrīme prođe. Niki se tute doduše provozaje u limuzinama kad nastupi vrīme da se ne smi izać iz avlije, valjdar da nas pribroje jel nas ima više neg što se smi. Al ode već ni nema nikog na salašu da su više od dvoje. Mlado očlo, ostali samo mi matori. I to se polagano, božem prosti, proriđiva pa ima salaša di je samo jedno čeljade. Jeto, ide nam i Uskrs, najveći katolički svetac, kad je Isus umro na križu da iskupi grije svita a mi ne smimo ni nos provirit iz avlije a kamol ić posvetit ilo i pomolit se u crkvu. Žalosno, čeljadi, žalosno borme. Sve se niki pitam jel to od Božije volje jal nam to kogd trenira strogoću i namiče svoju volju. No, neću mudrovat više. I ova moja me ruži, veli da ću još navuć kaku nevolju na salaš. Al sićam se kako smo se svi radovali našem lipom svecu, išli u crkvu tu na početku šora, a u crkvi puno svita, pa popalimo sviće, ta samo tako lipo slavimo Isusovo uskrnuće. A sad, borme, ni u crkvu se ne smi. Ne daju i eto zdravo se sekiraju za naše zdravlje. Samo, ja niki opet gustiram: ako se tako zdravo sekiraju, zašto zdravlstvo nije ocigurano i nama što smo tako prošli Lucinim sokakom pa ostali brez poslova a sad nemamo ni socijalno zato što smo se paštrili i šporovali pa kupili malkoc zemlje koja nam sad smeta za bilo kaku pomoć? Pa ondak zašto ne ociguraju ti koji vladaje u svim tim državama ilo tom silnom svitu što je siroma gladan i pada po sokakima od gladi? Kaže mi moj rođo Joso da mu zdravo žao što neće moć ić svetit, najavljeno je da neće bit svećenja ila ove godine. Av, čeljadi, pa to se išlo i za vrīme veliki ratova a sad se i popovi niki poplašili pa se sklonili od svog svita. Al kako je tako je, ja ću lipo kugod i svake godine, makar i priko taraba od salaša do salaša otić pod naš križ ode u srid sela i pomolit se za dušu i oproštenje grija, opravit uskršnjak i skuvat šunku, divenicu i jaja. Al neću prižalit što mi neće niko doć u goste da se malo počastimo, isčestitamo jedni drugima Uskrs i izdivanimo. Valjdar će na Vodeni ponedljak bit polivača, pa ćemo se bar malo proveselit i nakupit šarani jaja jel pomorandže baš i neće bit, dvared-triput je poskupila a nadnice su se fajin srozale, i to na doli. Obećavano je i niki sto eura, al kažu da će to posli dilit. Valjdar kad vide ko će još ostat. Ja, doduše, nisam čuo al naveliko divane. Ne virujem više, čeljadi moja, ni sam sebi a kamol svakojakim divanima što se šire po selu a i po varoši sve više. Neg, idem namirivat, dosta mi divana. Čekam lipča vrīmena ako i bude još kadgod. Ajd, zbogom.

Bač Ivin štodir**Najlakše
uzet paoru**

piše: Ivan Andrašić

Va gripa što došla ko zna otkud, bač Ive već naveliko počela it na živce. Ne mož baš ni otit kad očeš i kud očeš. Zoto sto kupovat novine svako jutro ka otide u dućan rad kruva. Po novina malo politike, više ni što pivu, pa sve zaurliču. A sirotinja, nemu šta navući, jedva pokriju no sramocko, pa jim još koikad i koišta znade i ispast. Kako i ne bi, kojugod pogleda, oma se siti Šare. A brunde, ko dvi kratke kobasice. Ne vridi mu ni sist naskak, nema tu više paora što se znadu sustavit, pa pripalit jednu i malo se ispriporivat. Svi se poudešali u velike traktore, nemu se kad ni okrenit. Samo se žuru, ko da će jim posov pobić. I da vidiš čuda, ni žene se više ne znu divanit o novi kolača i od stari mustri na šlengeraja, neg se i one bacile novo zlo o gripe, jal na politiku. Zoto ne volji izajt naskak ni ka bi mogo. Ako baš nema vitra, gleda kako će štogoda poradit u bašće, a ka ponapolju nema posla, jal duše ko da ograjisalo, sidne za sokočalo, pa gleda šta imade novoga. Niko jutro fruštukovo, pa veli otiće ko berbera, lipo će se obrijat i potšišat. A tribalo bi mu već i brkove potštucovat. Lati-jo biciglu i ošo do bač Marke, para o pokojnoga dade. Imade staro-vircku berbernicu, pa još po malo brije i šiša starije, mladi tiru nikaku novu modu. A i briju se sami, jal zapušču bradu. Došo, berbernica zamandalita. Probo na vraca, zarezito. Istom onda u pendžeru vidi cidulju, krupnima slovma natrukovano, ne radi se brog gripe. Oma se sitijo kako niki dan obnarodovano, svudam pozatvarana zabavišta, male, malo veće i najveće škole, pendžerići o državni službi, bircuzi svi fela, pijaci, jedino možu radit nikake kladionice. Bač Iva se ništa ne čudi, znade se ko u njima gazduje i u najveće varoši i u najmanjemu selu. Ništa se više u ve države ne mora radit u potaje. O niki što prija bili na državni jasli, pa malo pritirali u koičemu i izvisili, čo i ko i koliko troši u tima kladionicama, a ne smiju ni spominjat otkud jim toliki novci. Ni, ope, što dobiju penzije, više nikako ne smiju ni naskak, jedino nediljom izajutra, o tri do sedam, možu it trgovat u ne velike dućane. Ne što ništa ne poštivu, pa se krenu u šetnju u nevrime, rekli, žandari će globit, a moglo bi bit i par godina rešta. I bilo. Nike sirotice što jedva znade i za se, odrizali tri godine, al zoto nikoliko nji što se fodbaluju i nikoliko nji što pivu, a bili u jednomu zatvoritomu bircuzu, neće se tri miseca smit maknit odoma. Isto tako, naveliko se brine i o paora. I Najštosezasvepita i ni što vladu, niki dan rekli, niko ji neće smit dirat ka idu na traktora. Velu, zemlja se mora poradit, kruva će nam tribat i ka gripa projde. A vamo, dan dva potli toga javijo mu se jedan dobri priko telefona. Kaže, žandari mu izvukli dite iz traktora, svezali mu ruke ko najgorjemu lopovu i oma ga sproveli u sud. Tamo ga oglobili sa pedesiljada, velu ni poštivo regule. Misli se, eto koliko i čija rič vridi. Sudijama i žandarma vada ni neće tribat kruva ka gripa projde. Oni će se latit kolača. A Najštosezasvepita i ni što vladu ne moru baš znat šta se radi u svake selendre.

NARODNE POSLOVICE

- Svoj duh obogatiti i svoje srce olakšati, svoj jezik odmoriti i svoje ruke umoriti, polako jesti i brzo spavati – u tome je sva mudrost.
- Osoba koja voli druge je osoba koju drugi vole.
- Ne boj se sporog napretka već stajanja u mjestu.

VICEVI, ŠALE...

Zet kirurg operira ženinog oca. Prije operacije punac kaže:
– Zete, samo da te podsjetim: ako ti sad nešto zabrljaš, moja će žena živjeti s vama...

Sreću se dvojica prijatelja:

- Kako si, što ima novo?
- Ma, jučer mi žena pobjegla s najboljim prijateljem Jožicom.
- Čekaj malo, pa otkud je Jožica tvoj najbolji prijatelj?
- Pa, od jučer.

Za vrijeme korone razgovaraju prijatelji preko skypea:

- Nosite li maske kada idete u trgovinu?
- Ma, kakva trgovina, žena skuhala grah za tri dana, počeli smo maske i po kući nositi.

MUDROLIJE

- Ne možete promijeniti osobu koja ne vidi nikakav problem u svom ponašanju. Možete promijeniti samo način reagiranja na takvo ponašanje.
- Ljudi se mijenjaju kada shvate koliki potencijal imaju da mogu promijeniti stvarnost.
- Ja nemam vremena mrziti one koji mrze mene zato što sam suviše zauzet onima koji me vole.

Vremeplov – iz naše arhive
 Učenici hrvatskog odjela
 u Maloj Bosni, 2005.

**PETAK
17.4.2020.**

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
07:10 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
08:10 Dobro jutro, Hrvatska
09:00 Vijesti
09:10 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:10 Riječ i život: Zalog žrtve
12:00 Dnevnik 1
12:25 Lažljivo srce
13:15 Dr. Oz
14:05 Normalan život
15:00 Vijesti
15:10 Na vodenome putu
16:00 Detektiv Murdoch
17:00 Vijesti u 17
17:17 Nevenkini listovi
18:12 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Spasilac, američki film
22:27 Dnevnik 3
22:56 Dar, američko australski film
00:40 Na vodenome putu
01:25 Detektiv Murdoch
02:10 Dr. Oz
02:55 Dnevnik 3
03:17 Imperij, telenovela
04:02 Zaljubljena u Ramona
04:47 Skica za portret
04:57 Reprizni program
05:17 Dnevnik 2
05:59 Lažljivo srce

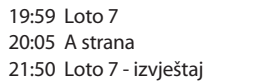

05:13 Kultura s nogu
05:43 Regionalni dnevnik
06:26 Juhuhu
06:27 Vrtuljići, crtana serija
09:54 Učitelj Kees, serija
10:19 Noćne more iz svijeta prirode
10:51 Cesarica - HIT ožujka
10:58 Šašavi ljubimci, dokumentarna serija
11:28 Vjetar u leđa
12:16 Istina ili mit: Svatko može staviti implantat
12:25 Zavolite svoj dom i vrt uz Alana Titchmarsha
13:16 Cesarica - HIT ožujka
13:26 Oprezno s ljubavi, američki film
15:00 Brooklyn 99
16:00 Regionalni dnevnik
16:43 Bitange i princeze
17:20 Sportski trenuci za pamćenje: Ol Atena

2004. - rukomet: Hrvatska - Njemačka, snimka finala
19:00 Cesarica - HIT ožujka
19:04 Inspektor Gadget
20:05 Velike mačke, dokumentarna serija
21:00 Ubojstvo u Walesu
22:35 Mala bubnjarica, serija
00:24 Osamdesete: Odrasli uz televiziju, dokumentarna serija
01:08 Oprezno s ljubavi, film
02:37 Noćni glazbeni program

**SUBOTA
18.4.2020.**

07:00 Klasika mundi:
Otvorenje 48. Varaždinskih baroknih večeri - Katedrala Uznesenja BDM Varaždin, 21.09.2018., snimka koncerta
08:00 Povratak Teksašanina, američki film - ciklus klasičnog vesterna
09:30 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
11:10 Kućni ljubimci
12:00 Dnevnik 1
12:27 Veterani mira
13:17 Zdrav život
13:44 Zagrebačka Biblija, dokumentarni film
14:20 Prizma, multinacionalni magazin
15:10 Blagajnica hoće ići na more, hrvatski film
17:00 Vijesti u 17
17:20 Manjinski mozaik
17:40 Lijepom našom: Poreč
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 A strana
21:50 Loto 7 - izvještaj
21:56 Dnevnik 3
22:26 Parker, američki film
00:25 Paul, američko-britanski film
02:05 Dnevnik 3
02:27 Povratak Teksašanina, američki film - ciklus klasičnog vesterna
03:52 Skica za portret
04:03 Reprizni program
04:38 Dnevnik 2
05:20 Veterani mira
06:05 Prizma, multinacionalni magazin

05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu

06:35 Vrtuljići, crtana serija
10:29 EBU drama:
10:47 Svijet Bauhause: Kod, dokumentarna serija
11:45 Vrtlarica
12:20 Vrtovi dinastije
Habsburg: Vrtna raskoš izvan grada, dokumentarni film
13:10 Dom na kvadrat
13:45 Auto Market
14:25 Sportski trenuci za pamćenje: LP nogomet
2015., Juventus - Barcelona, snimka finala
16:00 Regionalni dnevnik
16:27 Velike mačke, dokumentarna serija
17:20 Magazin LP
17:45 Sportski trenuci za pamćenje: Ol Atena 2004. - plivanje: Duje Draganja, snimka
19:05 Inspektor Gadget, crtana serija
19:15 Glazbeni Top20
20:05 Tri mušketa, američko-njemačko-francusko-britanski film
21:50 Ekspedicija sa Steveom Backshallom: Meksiko: Majansko podzemlje, dokumentarna serija
22:45 Laž
00:25 Brooklyn 99
00:45 Osamdesete: Reganova revolucija, dokumentarna serija
01:25 Noćni glazbeni program

**NEDJELJA
19.4.2020.**

07:10 Vrtoglavica, američki film
09:20 Pozitivno
09:50 Biblija
10:00 Zagreb: Uskrs po Julijanskom kalendaru
12:00 Dnevnik 1
12:25 Antarktika - Jedna godina na ledu, dokumentarni film
14:00 Nedjeljom u 2
15:01 BFF Bride, kanadsko-američki film
16:24 Marijine sestre, dokumentarni film
17:00 Vijesti u 17
17:25 Garage Sale Mystery: The Beach Murder, film
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6/45
20:05 'Ko te šiša
20:35 Loto 6/45 - izvještaj

20:40 Stani v Zagorju: Bednja, dokumentarna serija
21:10 Republika: Mali među velikima, dokumentarna serija
22:00 Dnevnik 3
22:27 Vrtoglavica, film
00:32 Nedjeljom u 2
01:27 Dnevnik 3
01:49 Mir i dobro
02:14 Imperij, telenovela
02:59 Reprizni program
03:44 Queen: Rock the World, glazbeno-dokumentarni film
04:44 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:57 Dnevnik 2
05:39 Domaći dok. film

06:05 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Vrtuljići, crtana serija
08:30 Top-lista DTV-a
09:10 Luka i prijatelji
09:40 Velečasni Brown
10:30 Umorstva u Midsomeru
12:05 Lidijina kuhinja
12:35 Dobar, bolji, najbolji... britanski slastičar
13:40 Točka na A - suvremena hrvatska arhitektura
14:40 Klub 7
15:40 Sportski trenuci za pamćenje: LP nogomet
2014., Real Madrid - Atlético Madrid, snimka finala
17:15 Sportski trenuci za pamćenje: Davis Cup 2005. Slovačka - Hrvatska, snimka finala
19:00 Massimo u Lisinskom 1.dio, snimka koncerta
20:05 Odmetnik Josey Wales, američki film - Filmovi s 5 zvijezdica
22:20 Jadnici, serija
23:15 Graham Norton i gosti
00:00 Queen: Rock the World, glazbeno-dokumentarni film
01:00 Noćni glazbeni program

**PONEDJELJAK
20.4.2020.**

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:12 Treća dob
12:00 Dnevnik 1

12:25 Lažljivo srce,
13:15 Dr. Oz
14:05 Profesije osobno
15:00 Vijesti
15:15 Na vodenome putu
16:10 Detektiv Murdoch
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Junaci našega doba, dokumentarna serija
21:00 Novine
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Na vodenome putu
00:15 Detektiv Murdoch
01:05 Dr. Oz
01:50 Dnevnik 3
02:16 Imperij, telenovela
03:46 Zaljubljena u Ramona, telenovela
04:31 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:46 Reprizni program
05:10 Dnevnik 2
05:52 Lažljivo srce

05:00 Peti dan
06:00 Riječ i život
06:34 Juhuhu
06:35 Vrtuljići, crtana serija
10:11 Učitelj Kees, serija
10:30 Noćne more iz svijeta prirode
11:05 Sjedni, odličan
11:35 Vjetar u leđa
12:25 Zavolite svoj dom i vrt uz Alana Titchmarsha
13:30 Torta za hipoteku, američki film
15:00 Brooklyn 99
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Bitange i princeze
17:20 Sportski trenuci za pamćenje: Liga prvaka 1999. - vaterpolo: Splitska banka - Bečej, snimka
18:20 TV Bingo
19:00 Inspektor Gadget, crtana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Crno-bijeli svijet
21:00 Zavodnik, flim
23:00 Crna lista
23:50 Pad
00:45 Osamdesete: Srušite ovaj zid, dokumentarna serija
01:25 Torta za hipoteku, američki film
02:50 Noćni glazbeni program

**UTORAK
21.4.2020.**

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:12 Glas domovine
12:00 Dnevnik 1
12:25 Lažljivo srce
13:15 Dr. Oz
14:05 Znanstveni krugovi
14:30 Zdrav život
15:00 Vijesti
15:15 Na vodenome putu
16:10 Detektiv Murdoch
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Romano Bolković - 1 na 1, talk show
21:00 Klub 7
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Na vodenome putu
00:15 Istrage prometnih nesreća
00:40 Detektiv Murdoch
01:30 Dr. Oz
02:15 Dnevnik 3
02:41 Imperij, telenovela
03:26 Imperij, telenovela
04:11 Zaljubljena u Ramona
04:56 Reprizni program
05:10 Dnevnik 2
05:52 Lažljivo srce

05:00 Izvan formata
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Vrtuljici, crtana serija
10:06 Učitelj Kees, serija
10:30 Noćne more iz svijeta prirode

11:00 Auto Market
11:35 Vjetar u leđa
12:25 Zavolite svoj dom i vrt uz Alana Titchmarsh
13:30 Gnjevna porotnica, film
15:00 Brooklyn 99
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Bitange i princeze
17:20 Stani v Zagorju: Bednja, dokumentarna serija
17:50 Sportski trenuci za pamćenje: Liga prvaka 2001. - vaterpolo: Jug - Olympiacos, snimka
19:05 Inspektor Gadget
19:18 Animirana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Crno-bijeli svijet
21:00 Herbie: punom brzinom, američki film
22:45 Crna lista
23:35 Pad
00:30 Osamdesete: Pohlepa je dobra, dok. serija
01:10 Gnjevna porotnica, američki film
02:35 Noćni glazbeni program

SRIJEDA 22.3.2020.

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:12 Eko zona
12:00 Dnevnik 1
12:25 Lažljivo srce
13:15 Dr. Oz
14:05 Potrošački kod
14:30 Hrvatska moji izbor
15:00 Vijesti
15:15 Na vodenome putu
16:10 Detektiv Murdoch
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2

19:47 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 Mijenjamo svijet: Gospodari vode, dokumentarni film
20:59 Loto 7 - izvještaj
21:00 Plavi planet II: Veliko plavetnilo, dokumentarna serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:21 Prve dame: U ratno doba, dokumentarna serija
00:11 Na vodenome putu
01:01 Detektiv Murdoch
01:51 Dr. Oz
02:31 Dnevnik 3
02:53 Imperij, telenovela
04:23 Zaljubljena u Ramona
05:08 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
05:10 Dnevnik 2
05:52 Lažljivo srce

05:20 Što je klasik?
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Vrtuljici, crtana serija
10:10 Učitelj Kees, serija za djecu
10:30 Noćne more iz svijeta prirode
11:05 Majstori svirači:
11:35 Vjetar u leđa
12:23 Renovacija na prepad
13:10 Lagani korak, američki film
15:00 Brooklyn 99
15:40 Kratki dokumentarni film
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Bitange i princeze
17:20 Sportski trenuci za pamćenje: kvalifikacije za Ligu prvaka 1997. - nogomet: Dinamo - Partizan, snimka
19:05 Animirana serija

19:30 POPROCK.HR
20:05 Crno-bijeli svijet
21:00 Glavni kuhar, film
22:55 Crna lista
23:45 Pad
00:40 Osamdesete: Video je ubio radijsku zvijezdu, dokumentarna serija
01:20 Lagani korak, film
03:05 Noćni glazbeni program

ČETVRTAK 23.4.2020.

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:10 Đurđevo u Velikom Trojstvu, emisija pučke i predajne kulture
12:00 Dnevnik 1
12:25 Lažljivo srce, telenovela
13:15 Dr. Oz
14:05 Novi susjedi 2018. - Portugal: Treći put, dokumentarni film
14:30 Prometej
15:00 Vijesti
15:15 Na vodenome putu
16:10 Detektiv Murdoch
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6/45
20:05 Tko želi biti milijunaš?
20:55 Loto 6/45 - izvještaj
21:00 Puls
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Intervju s Putinom, dokumentarna serija
00:20 Na vodenome putu
01:10 Detektiv Murdoch

02:00 Dr. Oz
02:45 Dnevnik 3
03:11 Imperij, telenovela
03:56 Zaljubljena u Ramona
04:41 Jurjevo u Jurjevcu, emisija pučke i predajne kulture
05:06 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
05:10 Dnevnik 2
05:52 Lažljivo srce

05:20 Knjiga ili život
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Vrtuljici, crtana serija
10:10 Učitelj Kees, serija za djecu
10:30 Noćne more iz svijeta prirode
11:05 Pozitivno
11:35 Vjetar u leđa
12:25 Renovacija na prepad
13:30 Dvije godine ljubavi, američki film
15:00 Brooklyn 99
15:40 Kratki dokumentarni film
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Bitange i princeze
17:20 Sportski trenuci za pamćenje: Kup UEFA 2003. - nogomet: Hajduk - Roma, snimka
19:05 Animirana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Crno-bijeli svijet
21:00 Karaula, hrvatski film
22:35 Crna lista
23:25 Pad
00:20 Osamdesete: Borba protiv side, dokumentarna serija
01:00 Dvije godine ljubavi, američki film
02:25 Noćni glazbeni program

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine. Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata. Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretna informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a Vladimir Nazor iz Stanišića emitira se na valovima Radio Fortuna, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati. Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

Idem kamo me knjiga vodi

Dane provodim čitajući stručna mišljenja, analize, nagađanja, najave, lude nade kada će putovanja postati moguća. Zaustavila sam sva maštanja, sve popise željenih odredišta, sve potrebe, postavila sam se za nizak start i čekam proglas koji bi mogao zvučati: »Putujte, dragi ljudi, granice su otvorene«.

Čekanje je najgore, pogotovo u ovim okolnostima kada ništa ne ovisi o vama i kada je ono što najviše možete učiniti je čekati, a kada je vaš najveći nastup i ono što se očekuje od vas ne nervirati se, ne unositi nelagodu među ljude i ne paničariti. Samo čekati.

Jedna od otežavajućih okolnosti čekanja je još veće ograničenje kretanja, točnije zabrana kretanja i izlaska, koju nam sve više produžavaju. Ne dopuštam sebi baviti se ispravnošću tih odluka, jer ne mogu utjecati na njih i svaki bi me angažman doveo u goru situaciju, pa sam odlučila provesti prošli vikend s knjigom, a ona me odlučila odvesti u Napulj i dobro smo se provele.

Dakle, idemo u Napulj

Hodati napuljskim ulicama onoliko koliko nas nose noge i u pauzama piti najbolju kavu, kako kaže Napulj, jesti najbolje pizze, slušati mafijaške priče i šetati okolo vulkana. Ali, krenimo redom, polako. Spomenula sam šetnju oko vulkana, jer se Napulj nalazi između Tirenskog mora i čuvenog vulkana Vesuvius, a budući da je Vesuvius jedini aktivni vulkan u unutrašnjosti Europe i jedan od najpoznatijih aktivnih vulkana na svijetu, sigurno bi bilo izazovno šetati oko vulkana.

Napulj je treći po veličini grad u Italiji, odmah nakon Rima i Milana i glavni je grad pokrajine Kampanije, pa ne čudi da postoji dugačak popis turističkih atrakcija, povijesnih mjesta, kao i degustacija hrane i pića i barova u kojima biste proveli svoje vrijeme.

Uvijek je najlakše krenuti s glavnog trga, a napuljski glavni trg Piazza del Plebiscito omiljen je među turistima i lokalnim stanovnicima. Na njemu su, pored bazilike San Francisca di Paolo i Kraljevske palače, dva kipa konjanika za koje se veže

legenda da je kralj naredio svojim robovima da od palače vezanih očiju koračaju do kipova konjanika i prolaze između njih. Ubijen je onaj koji se nije uspio probiti. Nisam fascinirana ovakvim pričama, a opet kad se nađem na takvim mjestima pokušavam se vratiti kroz vrijeme i svjedočiti jednom takvom trenutku u mislima.

Kraljevska palača je definitivno kompleks vrijedan vremena i posjeta, a najviše me fasciniraju vrtovi s čarobnom hladovinom magnolija i hrastova. Kada su u pitanju kraljevske komore, svakako uključite Kraljevsku operu, čija je zgrada starija od poznate milanske *Scale*, a u njoj su nastupali **Enrico Caruso, Maria Calas, Luciano Pavarotti i Rosini, Giuseppe Verdi**.

Pompeji su nešto čemu se posebno radujem prilikom posjeta Napulju, a budući da je to najposjećenije mjesto u cijeloj Italiji, nisam među rijetkima koje ovaj rimski grad, osnovan u 6. stoljeću prije Krista, mami, a kad dodamo da je Pompeja koja je pretrpjela i erupciju Vesuva, danas peto najposjećenije arheološko nalazište na svijetu, sve će postati jasnije.

Posjetiti Pompeje, a zaobići Herculaneum ne bi imalo smisla, a kad stignete tamo, svakako posjetite Arheološki muzej koji će najtočnije prikazati tragove jednog vremena. Uz Arheološki muzej nalaze se muzej i galerija Capodimonte, muzej *San Martino* i muzej Kraljevske palače.

Pizza je zakon

U Napulju, na svakom koraku imate neku znamenitost ili uzbudljivu priču, staru fasadu vrijednu divljenja, a budući da neću direktno oglašavati restorane, završit ću priču o Napulju pričom o mojoj omiljenoj pizzi i činjenici da je zakonom zaštićena, a pravila uređena ovim zakonom se tiču upotrebe rajčice koja mora biti s teritorija južne Italije, kao i pripreme tijesta bez upotrebe bilo kakvih mehaničkih pomagala, a ne zaboravimo, debljina pizze ne smije prelaziti četiri mm.

I tako, priča o Napulju bez priče o mafiji upravo se dogodila, a što će se dogoditi nakon toga vidjet ćemo kada nam otvore granice, jer trenutno je Italija malo kome na popisu željenih odredišta.

Gorana Koporan

RADIO MARIJA

NOVI SAD
SUBOTICA
SOMBOR
VRDNIK
NIŠ
LESKOVAC

90,0 MHz
90,7 MHz
95,7 MHz
88,4 MHz
102,7 MHz
107,4 MHz

Spremni za put...

Najbrže i najjednostavnije
do polise putnog osiguranja

FILIJALA SUBOTICA - Karađorđev put 38, tel. 024 555 867

 **MILENIJUM®
OSIGURANJE**

www.webshop.milenijum-osiguranje.rs

SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA
I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE

JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

WWW.POGREBNO.RS

KONTAKT TELEFON
ZA DETALJNIJE INFORMACIJE
+381(24) 66 55 44
DEŽURSTVO 0-24 SATA

IZABERI SVOJE!

UPIS
U 1. RAZRED
OSNOVNE ŠKOLE

ŠKOLSKA
2020./21.

NASTAVA NA
HRVATSKOME
JEZIKU

1. travnja – 31. svibnja 2020.

Potrebno je kontaktirati školu putem telefona ili e-maila
ili se prijaviti putem usluge

"Iskazivanje interesiranja za upis u osnovnu školu" na Portalu eUprava.

**OŠ „Ivan Milutinović“
Subotica i Mala Bosna**

024 558 063

064 11 472 88

09,00-11,00

osivanmilutinovic@mts.rs

**OŠ „Matko Vuković“
Subotica**

024 4562 573

060 85 560 02

8,00-12,00

osmatkov_su@mts.rs

**OŠ „Vladimir Nazor“
Đurđin**

024 4768 035

024 4768 677

8,00-12,00

osvnazor@gmail.com

**OŠ „Matija Gubec“
Tavankut**

024 4767 010

9,00-12,00

info@osmgubec.edu.rs

**OŠ „22. oktobar“
Monoštor**

025 807 531

9,00-11,00

os22oktobar@mts.rs